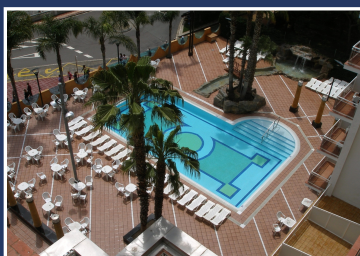

Prostočasna potovanja in slovensko prebivalstvo

Dejan Cigale

E-GeograFF
8

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo

E-GeograFF **8**

Prostočasna potovanja in slovensko prebivalstvo

Dejan Cigale

Ljubljana 2015

E-GeograFF 8

Prostočasna potovanja in slovensko prebivalstvo

Avtor: Dejan Cigale

Urednica: Barbara Lampič

Recenzenta: Uroš Horvat, Miha Koderman

Kartograf: Dejan Cigale

Fotograf: Dejan Cigale

Prevajalca: Melita Kovačič, Luka Luštek

Založila: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Izdal: Oddelek za geografijo

Odgovorna oseba: Branka Kalenič Ramšak, dekanja Filozofske fakultete

Oblikovanje in prelom: Dejan Cigale

Prva izdaja

Elektronska izdaja

Publikacija je brezplačna.

Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2015

Vse pravice pridržane.

DOI: 10.4312/9789612377588

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338.48-057.68(=163.6)(0.034.2)

CIGALE, Dejan, 1965-

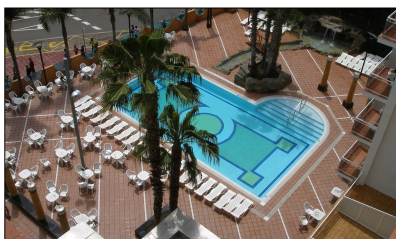
Prostočasna potovanja in slovensko prebivalstvo [Elektronski vir] / avtor, kartograf, fotograf Dejan Cigale ; prevajalca Melita Kovačič, Luka Luštek. - 1. izd., elektronska izd. - El. knjiga. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2015. - (E-GeograFF ; 8)

ISBN 978-961-237-758-8 (pdf)

280450304

Prostočasna potovanja in slovensko prebivalstvo

Dejan Cigale

E-GeograFF
8

Kazalo

1 Uvod.....	7
2 Prosti čas, rekreacija in turizem.....	9
3 Pomen prostega časa, rekreacije in turističnih potovanj za posameznika.....	12
4 Moteči dejavniki in konflikti na področju rekreacije.....	14
5 Nekateri dejavniki odločanja o prostočasnih potovanjih.....	16
5.1 Prostočasna potovanja in oddaljenost ciljnih območij.....	19
6 Dosedanje raziskave o prostočasnem ravnanju slovenskega prebivalstva.....	22
7 Značilnosti turističnih potovanj slovenskega prebivalstva po raziskavi Statističnega urada Republike Slovenije.....	27
7.1 Udeleženosť na zasebnih turističnih potovanjih.....	27
7.2 Cilji zasebnih turističnih potovanj.....	28
7.3 Nekatere druge značilnosti zasebnih turističnih potovanj.....	30
8 Slovenski turisti in nastanitvena statistika.....	31
9 Prostočasno in turistično ravnanje slovenskega prebivalstva.....	37
9.1 Prostočasno ravnanje v povezavi z izleti (krajšimi prostočasnimi turističnimi potovanji).....	38
9.1.1 Nekatere značilnosti izletniškega ravnanja anketirancev.....	39
9.1.2 Povezave med socio-demografskimi značilnostmi anketirancev ter njihovim prostočasnim ravnanjem.....	46
9.1.3 Pomen značilnosti izletniškega območja pri izbiri cilja.....	48
9.1.4 Moteče značilnosti izletniškega območja.....	50
9.1.5 Dejavnosti na izletih in njihove povezave z vrednotenjem značilnosti ciljnega območja ter zaznavanjem in doživljanjem motenj.....	52
9.2 Prosti čas in daljša turistična potovanja.....	58
9.2.1 Dojemanje prostega časa in nekatera stališča anketirancev v zvezi z njim.....	59
9.2.2 Turistična potovanja v okviru počitnic oziroma dopusta.....	65
10 Sklep.....	80
Summary.....	85
Literatura in viri.....	90
Seznam preglednic.....	101
Seznam slik.....	103
Stvarno kazalo.....	104

1 Uvod

Prosti čas in turizem sta pojava, ki imata v sodobnem svetu z različnih vidikov zelo pomembno vlogo. Velik del skupnega časa povprečnega posameznika sodi v okvir prostega časa. Dolgo so v strokovni literaturi prevladovala mnenja o nadaljnji rasti obsega prostega časa, ki je zaznamovala večino 20. stoletja, vendar se je v zadnjih desetletjih začel nakazovati zastoj v teh trendih (Ryan, 2003, str. 58–59; Schor, 2006). Ne glede na to ostaja prosti čas ključna sestavina človeškega življenja. Posamezniki ga namenjajo raznovrstnim dejavnostim oziroma oblikam ravnanja, ki se odvijajo v različnih okoljih – tako v okviru doma kot na zelo oddaljenih območjih. Upoštevanja vreden del prostega časa, zlasti prebivalcev gospodarsko bolj razvitih držav, je namenjen krajšim ali daljšim turističnim potovanjem, ki so zaradi svojih učinkov deležna zanimanja različnih strok. Pogosto je ta interes povezan z gospodarskimi učinki turizma in z njim povezanih dejavnosti. Podobno velja tudi v Sloveniji, kjer turizem pomembno prispeva k BDP-ju. Po oceni Svetovnega gospodarskega foruma (The Travel & Tourism ..., 2013, str. 316) naj bi njegov prispevek k slovenskemu BDP-ju znašal kar 12,8 %, k skupni zaposlenosti pa naj bi prispeval 13,0 % oziroma 111.000 delovnih mest.

Kljub pogosti osredotočenosti na gospodarske vidike druge razsežnosti turizma in prostega časa niso nič manj pomembne. Tako je prostočasna raba velikega pomena tudi s prostorskega vidika. Prisotna je na velikem delu svetovne površine; v globalnih okvirih po ocenah Gösslinga (2002) s prostim časom povezana raba tal zaseda 515.000 km², kar predstavlja 0,34 % zemeljskega površja. Prosti čas je tudi pomemben generator prometa in tako prispeva k velikemu delu skupnih prevoženih kilometrov. Po navedbah Gösslinga (2002, str. 288) naj bi s prostim časom povezan promet v industrializiranih državah zajemal kar 50 % vsega (izraženega v potovalni razdalji ali potovalnem času). Dnevna mobilnost, povezana s prostim časom, naj bi v industrializiranih državah znašala okrog 40 pkm dnevno (Gössling, 2002, str. 288). Potovanja, povezana s prostim časom, v evropskih državah zavzemajo okrog 40 % skupnega potovalnega časa. Dnevno jim posameznik namenja povprečno od 19 minut (Madžarska) do 36 minut (Švedska). V Sloveniji je njihovo povprečno trajanje 22 minut (How Europeans spend their time ..., 2004).

S prostočasnimi potovanji so povezani tudi različni okoljski učinki, ki pa se nikakor ne omejujejo samo na učinke s temi potovanji povezanega prometa. Slednji so sicer velikega pomena (npr. Gössling, 2002; Becken, Simmons, Frampton, 2003; Davenport, Switalski, 2006), a upoštevati kaže tudi okoljske vplive nastanitvenih objektov, vplive s turistično industrijo povezanih dejavnosti, preživljanja prostega časa turistov ... (npr. Sun, Walsh, 1998; Abellán in sod., 2000; Gössling, 2002; Deng in sod., 2003; Davenport, Davenport, 2006). Turizem poleg tega povzroča še širok spekter različnih družbenih učinkov, ki segajo od vplivov na kulturo in vsakodnevno življenje lokalnega prebivalstva do povečane stopnje kriminala (npr. Kariel, Kariel, 1982; Haley, Snaith, Miller, 2005; Deery, Jago, Fredline, 2012).

Že zgolj doslej navedeno priča o velikem in večdimenzionalnem pomenu, ki ga imata prosti čas in turizem tako za posameznika kot za družbo, pa tudi o heterogenosti njihovih raznovrstnih učinkov. Kljub temu je turizem največkrat obravnavan predvsem kot ekonomska dejavnost in s tega vidika je deležen precejšnje pozornosti državne politike tudi v Sloveniji. Dobršen del turizma je pogojen s prostočasnimi motivi, a prosti čas kot tak (kot tudi medsebojne povezave turizma in prostega časa ter njuna prepletenost) je precej manj v ospredju zanimanja politike in javnosti. Ne glede na to je tudi v slovenskem prostoru nastala že vrsta del, ki so obravnavala različne razsežnosti prostega časa in prostočasnega ravnanja slovenskega prebivalstva (npr. Jeršič, 1971; 1984; 1998; Černigoj Sadar, 1991; 1995; 1998).

Pričujoče delo bo obravnavalo tisti turizem, ki je prostočasno pogojen, oziroma predvsem tisto prostočasno ravnanje, ki ga je mogoče uvrstiti v sklop turizma. Predmet obravnave bo torej prostočasni (stacionarni in izletniški) turizem slovenskega prebivalstva. Pri tem bo pozornost osredotočena tudi na nekatera vprašanja, ki so bila doslej deležna pozornosti le v manjši meri. Delo bo poskušalo dopolniti podobo prostočasnega ravnanja slovenskega prebivalstva zunaj domačega okolja ter dejavnikov, ki vplivajo na značilnosti in kakovost prostočasnih/turističnih doživetij.

V uvodnem delu bo prostor najprej namenjen opredelitvi z obravnavanim področjem povezanih pojmov. Sledil bo kratek pregled nekaterih vidikov turizma in prostega časa, ki so relevantni na tem mestu. Posebna pozornost bo namenjena dosedanjim raziskavam prostočasnega in turističnega ravnanja slovenskega prebivalstva, v osrednjem delu pa bodo predstavljeni rezultati dveh empiričnih raziskav, katerih namen je bil osvetliti nekatere izbrane vidike prostočasnega oziroma turističnega ravnanja slovenskega prebivalstva (osnovne značilnosti izletniških navad, dejavniki, ki so pomembni pri izbiri izletniških ciljev, heterogenost izletniškega ravnanja, pomen prostega časa in prostočasnih turističnih potovanj za posameznika, vrednotenje nekaterih značilnosti turistične ponudbe ...). Njuna vsebina in uporabljene metode bodo podrobneje predstavljene na začetku 9. poglavja.

2 Prosti čas, rekreacija in turizem

Večina turističnih potovanj je pogojenih z različnimi prostočasnimi motivi (UNWTO Tourism Highlights ..., 2014, str. 5). Potemtakem je razumevanje prostega časa ključno tudi z vidika razumevanja dobršnega dela turizma. Prosti čas je težko enoznačno opredeliti, saj je pri njegovem doživljanju zelo pomembna subjektivna komponenta. Številni avtorji (npr. Geografija, 1982; Kraus, 1984, str. 48; Mathieson in Wall, 1990, str. 7; Rječnik turizma, 2001) so poskušali definirati prosti čas tako, da so izločili tiste časovne sklope, ki v prosti čas zanesljivo ne sodijo, saj so namenjeni dejavnostim, ki jih dojemamo kot nujo ali obveznost (npr. delo, nujni opravki, spanje, prehranjevanje ...). Kar je ostalo, je bil prosti čas. Takšna opredelitev omogoča razmeroma natančno kvantitativno opredelitev prostega časa in njegovega obsega, ne pove pa, kaj so bistvene značilnosti prostega časa, ki ga določajo kot takega. Nekateri drugi avtorji (npr. Wolf, Gathof, 1981, str. 20; Schäfflein, 1994, str. 11; Ambrož, 2005, str. 15; The Dictionary of Human ..., 2009, str. 416) so pri definiranju pojma postavili v ospredje posameznikovo dožemanje tega časa. Po mnenju teh avtorjev so osnovni opredeljevalni dejavniki prostega časa prostovoljnost, individualnost, veselje, uživanje ... V skladu s tem je prosti čas "časovno obdobje, v katerem se lahko posameznik prosto ukvarja z dejavnostmi, ki jih je sam izbral" (Encyclopedic Dictionary of Landscape ..., 2010).

Iz doslej zapisanega potemtakem izhaja, da gre pri prostem času za tisti čas, s katerim lahko posameznik sam prosto razpolaga in za katerega je v pretežni meri značilna odsotnost zunanje prisile ali nuje. Ne glede na to pa svoboda ravnanja v prostem času ni absolutna, med drugim tudi zato, ker ga posameznik pogosto preživlja z drugimi osebami, katerim se pri tem prilagaja (in obratno), poleg tega pa je prosti čas pogosto zapolnjen z dejavnostmi, ki niso samo (ali izključno) prostočasne, temveč gre pri njih vsaj deloma tudi za prisotnost drugih motivov. Meje z drugimi (neprostočasnimi) časovnimi sklopi so pogosto zabrisane.

Opredelitve rekreacije se tesno naslanjajo na koncept prostega časa. Pigram in Jenkins (2006, str. 7) zapišeta, da je najbolj preprosta razlika med prostim časom in rekreacijo ta, da se prvi nanaša na čas, rekreacija pa na aktivnost. V skladu s tem je pogosto razumevanje rekreacije kot dejavnosti oziroma skupine dejavnosti, ki se odvija v prostem času. Tako rekreacija zajema (The Dictionary of Human ..., 2009, str. 624) početje in dejavnosti (vključno z nedejavnostjo), ki se jih posameznik loti prostovoljno, zunaj časa plačane zaposlitve, s primarnim namenom veselja, užitka in zadovoljstva. Podobna je opredelitev Mathiesona in Walla (1990, str. 7), po kateri zajema rekreacija vrsto dejavnosti, s katerimi se ukvarjamo v prostem času. Tudi Mieczkowski (1978) pravi, da je rekreacija dejavnost, ki se odvija v prostem času, vsebina ali del vsebine prostega časa, Žonta (1990, str. 35) pa rekreacijo označi kot obliko vedenja, ki zapolni prosti čas. Brunet (1997) celo pravi, da ne vidi resnične razlike med prostim časom in rekreacijo.

Pogosto rekreacijo opredeljujejo v povezavi z njeno funkcijo oziroma njenim učinkom na posameznika. Tako naj bi pri rekreaciji šlo za obnovitev telesnih, duševnih in duhovnih sposobnosti po delovnih in drugih obremenitvah (Freizeit-Lexikon, 1986; Encyclopedic Dictionary of Landscape ..., 2010) oziroma naj bi regenerirala, obnovila posameznika (Encyclopedia of tourism, 2000). Nameni rekreacije naj bi bili prvenstveno veselje, užitek in zadovoljstvo (The Dictionary of Human ..., 2009). Slovar slovenskega knjižnega jezika (2000) omenja rekreacijo tudi kot "telesno, duševno sprostitev in okrepitev s kako dejavnostjo". Podobna je oznaka, po kateri je rekreacija "obnavljanje ali krepitev fizičnih in psihičnih sposobnosti" (Geografija, 1982). Potemtakem naj bi pri rekreaciji šlo za učinek tistih dejavnosti, ki se odvijajo v okviru prostega časa.

V slovenščini je precej razširjena uporaba pojma rekreacija zgolj v smislu športne rekreacije. Tudi rekreativec naj bi bil po Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2000) oseba, ki se ukvarja s športom za rekreacijo. Takšno razumevanje pa je vendarle preozko in se nanaša zgolj na en vidik rekreacije.

Zgoraj predstavljeni pregled različnih opredelitev rekreacije je pokazal, da gre po mnenju različnih avtorjev pri rekreaciji za prostočasno dejavnost, za obliko vedenja, za obnavljanje človekovih duševnih in telesnih moči ali doživetje. Na osnovi zapisanega bi bilo zato mogoče zaključiti, da rekreacija zajema oblike ravnanja oziroma dejavnosti, ki se odvijajo v tistem časovnem izseku, ki ga posameznik dojema kot prosti čas, njen rezultat pa je obnavljanje in krepitev človekovih fizičnih in psihičnih sposobnosti.

Opozoriti kaže še na določeno neenotnost, ki je povezana z rabo s prostim časom in rekreacijo povezanih pojmov v različnih jezikih. Kot primer je mogoče navesti opredelitev iz slovarja Encyclopedic Dictionary of Landscape and Urban Planning (2010, str. 533), ki predstavlja *tiempo libre* kot ustrezen španski izraz za angleški pojem *leisure*, Elizalde in Gomes (2010, str. 6) pa vidita ekvivalent angleškemu izrazu v španski besedi *ocio*. Uporaba različnih izrazov narekuje tudi določene razlike v razumevanju teh pojavov. Poleg tega, kot opozarjata Elizalde in Gomes (2010), se razumevanje rekreacije in prostega časa navezuje na specifično družbeno in historično resničnost (po njunem mnenju interpretacije, ki so bile oblikovane v evropskem ali severnoameriškem prostoru, niso povsem ustrezne v latinoameriškem kontekstu).

Tretji pojem, ki mu bo na tem mestu namenjena pozornost, je turizem, ki je v precejšnji meri povezan z doslej obravnavanima pojavoma, vendar ta povezava ni prisotna pri vseh oblikah turizma, saj niso vse prostočasno pogojene (npr. poslovni turizem). Definicija Svetovne turistične organizacije (UNWTO) opredeli turizem kot "aktivnosti oseb, ki potujejo in bivajo v kraju zunaj svojega običajnega okolja" (International Recommendations for ..., 2010). Pri tem obdobje bivanja zunaj običajnega okolja ne sme biti daljše od enega leta, namen potovanja pa je lahko prosti čas, posel ali kaj drugega. Pojem se nanaša na dejavnosti obiskovalcev – tako turistov (ki prenočujejo v obiskanem kraju) kot enodnevnih obiskovalcev. Kot običajno okolje je razumljeno območje, znotraj katerega posameznik opravlja svojo vsakodnevno življenjsko rutino (International Recommendations for Tourism ..., 2010, str. 12). Podobna je tudi

definicija Eurostata (Glossary: Tourism, 2014). Statistični urad Republike Slovenije (Črnič, 2013, str. 3) opredeli turizem kot "splet dejavnosti oseb, ki potujejo in bivajo v kraju zunaj svojega običajnega okolja zaradi preživljanja prostega časa, sprostitve, poslov ali iz drugih razlogov, in sicer najmanj en dan (z najmanj eno prenočitvijo), vendar ne več kot eno leto (365 dni) brez prekinitve". Nekoliko širša je definicija, ki označuje turizem za celoto odnosov, ki izhajajo iz potovanja in z njim povezanega bivanja v tujem kraju zaradi različnih razlogov (Freizeit-Lexikon, 1986, str. 129). Zelo sorodna, a nekoliko bolj podrobna je opredelitev, po kateri je turizem splet odnosov in pojavov, ki izhajajo iz potovanja in bivanja oseb, ki jim občasni kraj bivanja ni niti glavni niti stalni kraj stanovanja in dela (International Geographical Glossary, 1985; Geografija, 2001).

Predstavljene opredelitve torej kot poglavitno značilnost izpostavljajo potovanje in (začasno) bivanje v kraju, ki ni glavni oziroma stalni kraj bivanja ali dela. Lahko bi torej sklenili, da je bistvena za turizem menjava prostora, ki ni nujno povezana z rekreacijskimi motivi (in turizem torej ni le način rabe prostega časa). Vsaka rekreacija, ki se odvija zunaj "običajnega okolja", potemtakem sodi v okvir turizma. Na drugi strani je mogoče ves pristočasno pogojen turizem razumeti kot obliko (ali sestavni del) rekreacije.

Če je pri opredeljevanju rekreacije po mnenju večine avtorjev pomembna vsebina posameznikovega doživljanja, ki je subjektivno, sta pri opredeljevanju turizma v ospredju "objektivna" kriterija prostora (pot zunaj običajnega okolja) in pogosto tudi časa (prenočevanje zunaj doma; trajanje potovanja največ eno leto). Nazadnje omenjeni kriterij prenočevanja zunaj doma izključuje enodnevna turistična potovanja, ki pa so po drugi strani pogosto upoštevana pri analizi gospodarskih (in drugih) učinkov turizma (npr. Zagoršek in sod., 2008) in se tudi vsebinsko ne ločujejo bistveno od tistih potovanj, ki zaradi prenočevanja trajajo nekaj dlje. Tudi zgoraj predstavljena opredelitev Svetovne turistične organizacije se nanaša na dejavnosti "obiskovalcev" in ne "turistov" (International Recommendations for ..., 2010). Zaradi tega bo na tem mestu uporabljan izraz "turistična potovanja" na ta način, da bo zajemal tudi tista pristočasna potovanja zunaj običajnega okolja, ki ne vključujejo prenočevanja.

3 Pomen prostega časa, rekreacije in turističnih potovanj za posameznika

Že nekatere izmed predhodno predstavljenih definicij opozarjajo na pomen, ki ga imata prosti čas in rekreacija za posameznika. Tako Freizeit-Lexikon (1986) označuje rekreacijo za človekovo potrebo. Tudi obnovitev telesnih, duševnih in duhovnih sposobnosti posameznika po delovnih in drugih obremenitvah (gl. Freizeit-Lexikon, 1986; Encyclopedic Dictionary of Landscape ..., 2010) je mogoče razumeti na ta način. Učinki ali nameni rekreacije, kot so veselje, užitek in zadovoljstvo (gl. The Dictionary Of Human ..., 2009), predstavljajo zaželeno in iskano sestavino posameznikovega življenja. V skladu s tem številna dela obravnavajo prosti čas, rekreacijo in turizem tudi v kontekstu kakovosti življenja, pri tem pa se osredotočajo na različne vsebinske vidike.

Balatsky in Diener (1993) sta tako ugotovila, da so med "viri sreče", ki sta jih obravnavala v svoji raziskavi, prostočasne dejavnosti predstavljale najpomembnejši vir zadovoljstva z življenjem. Podobno Černigoj Sadar (1998) ugotavlja, da je pri zadovoljstvu z življenjem vpliv prostega časa enakovreden finančnim virom. Pogostost udeležbe v prostočasnih dejavnostih vpliva tudi na subjektivno blagostanje (Rodriguez, Latkova, Sun, 2008). Poseben vidik pozitivnih učinkov prostočasnih dejavnosti so njihovi vplivi na zdravje, npr. v povezavi s prostočasnimi dejavnostmi (npr. Vuillemin in sod., 2005; Wendel-Vos in sod., 2004), ki v večji meri vključujejo telesno aktivnost. Tudi Černigoj Sadar (1998) navaja, da so vzorci obnašanja v prostem času statistično značilno povezani z zdravjem.

Nekateri avtorji so opozarjali na različno naravo prostega časa v odvisnosti od tega, kje ga posameznik preživlja. Tako po Nealu, Sirgyju in Uysalu (1999) prostočasno zadovoljstvo zajema dva vidika, in sicer glede na to, ali je doživeto doma (na domačem območju) ali drugje. Pri prostočasnem zadovoljstvu, ki ga posameznik izkusi proč od doma, gre za dvoje: zadovoljstvo s potovanjem in turističnimi storitvami ter zadovoljstvo z lastnimi potovalnimi prizadevanji oziroma naporji (Neal, Sirgy, Uysal, 1999). Podoben razmislek je bil prisoten tudi pri nekaterih drugih avtorjih. Tako po mnenju Dolnicarjeve, Yanamandrama in Cliffa (2012) ljudje iščejo dve vrsti prostočasnih izkušenj: tiste, ki so povezane z rednimi, strukturiranimi dejavnostmi, s katerimi se ukvarjajo v domačem okolju (*home-based activities*), in manj pogoste, manj običajne prostočasne izkušnje, ki jih posamezniki doživljajo v večji oddaljenosti od doma. V skladu s tem je posebnost počitniških potovanj ta, da zajemajo razmeroma malo pogoste prostočasne dejavnosti (Dolnicar, Yanamandram, Cliff, 2012). Zaradi tega je tudi njihova vloga drugačna od vloge tistih prostočasnih dejavnosti, s katerimi se ukvarjamo redno ali pogosto in predstavljajo del našega vsakdanjega življenja, običajnega okolja in vsakodneвне rutine.

Po Gilbertu in Abdullahu (2004) dopustovanje pozitivno vpliva na dobro počutje posameznikov tako pred dopustom kot po njem, kar je pokazala primerjava posameznikov, ki so odšli na dopust, in tistih, ki tega niso storili. Dolnicar, Lazarevski in Yanamandram (2013) so empirično

preizkusili domnevo, da počitnice prispevajo h kakovosti življenja. Rezultati so to potrdili in pokazali, da 11 % anketirancev počitnice doživlja kot ključne za kakovost življenja, še 59 % pa jih meni, da počitnice prispevajo h kakovosti življenja, čeprav vendarle niso ključne. Samo 30 % jih je menilo, da počitnice ne prispevajo h kakovosti življenja; tisti, ki so bili takšnega mnenja, so imeli na splošno slabšo kakovost življenja. Na to, kakšen pomen posameznik pripisuje določenim področjem kakovosti življenja, pomembno vplivajo tudi njegove finančne razmere (Dolnicar, Yanamandram, Cliff, 2012).

Vloga prostočasnih dejavnosti, pa tudi posebej turističnih potovanj, je lahko še zlasti pomembna za tiste skupine prebivalstva, ki so zaradi različnih razlogov v manj ugodnem položaju. Tako sta Silverstein in Parker (2002) med starejšim prebivalstvom ugotavljala, da so s povečevanjem udeležbe v prostočasnih aktivnostih posamezniki zaznavali izboljšanje svojih življenjskih razmer. To je veljalo še zlasti za tiste, ki so ovdovedi, imeli zdravstvene probleme in le malo stikov z družino. Potemtakem je povečevanje udeležbe v prostočasnih dejavnostih predstavljalo prilagoditveno strategijo, ki so jo starejši posamezniki razvili kot kompenzacijo za družbene in fizične primanjkljaje v svojem življenju. S pomenom prostega časa in rekreacije za starejše prebivalce so se ukvarjale še številne druge raziskave (npr. Orozco Vargas, Molina Zúñiga, 2002; Árraga Barios, Sánchez Villaroel, 2007 idr.).

Še zlasti za deprivilegirane skupine prebivalstva je pomemben tudi koncept socialnega turizma. V zvezi z njim je McCabe (2009) pri deprivilegiranih družinah ugotavljal pomembne in dolgoročne koristi počitnic, ki takšnim družinam ponujajo priložnost za prekinitev s številnimi neugodnimi okoliščinami, v katerih se nahajajo, nudijo novo, svežo perspektivo in včasih odpirajo nove poti v življenju, kar ima lahko trajen učinek. McCabe in Johnson (2013) sta ugotavljala, da socialni turizem prispeva k blaginji posameznikov/socialnih turistov. Učinki so bili prisotni na različnih področjih, npr. na psihološkem in na področju družinskega življenja, kar prispeva k socialni blaginji. Počitnice so obdobje, ko lahko ljudje kakovostno preživljajo čas v krogu družine in prijateljev, ter čas, ko se pogosto ukvarjajo z dejavnostmi, ki prispevajo k njihovi osebni rasti in izpolnitvi. Avtorji zaključujejo, da počitnice nudijo več kot zgolj kratkotrajno hedonistično izkušnjo in da lahko prispevajo k dolgoročnim vidikom zadovoljstva z življenjem. Turizem ponuja priložnost izkusiti drugačne kraje in kulture ter razširiti obzorja (McCabe, Johnson, 2013). Podobno Minnaert, Maitland in Miller (2009) navajajo, da socialni turizem kratkoročno poveča družinski kapital, srednjeročno pa socialni kapital.

Prisotni so tudi bolj kritični pogledi na vlogo turizma (pa tudi prostega časa) ali vsaj na nekatere njegove vidike. Tako na primer Higgins-Desbiolles (2010) meni, da je turizem dober primer potrošništva, ker gre za inducirano potrebo. Po mnenju avtorice gre za pretežno hedonistično prostočasno dejavnost, ki je potemtakem predmet opsijske potrošnje, za katero nam reklamna in turistična industrija stalno sporočata, da jo potrebujemo (Higgins-Desbiolles, 2010).

4 Moteči dejavniki in konflikti na področju rekreacije

Čeprav sta rekreacija in turizem pogosto obravnavana kot človekova potreba ali kot nekaj, kar pozitivno prispeva h kakovosti človekovega življenja, sta lahko tudi vir nezadovoljstva in konfliktov.

Prostočasne/rekreacijske dejavnosti oziroma posamezniki, ki se ukvarjajo z njimi, so lahko vir negativnih vplivov na druge obiskovalce rekreacijskega območja. Različni učinki rekreacijske rabe (npr. hrup, odvrženi odpadki, obremenjevanje infastrukture ...) lahko negativno vplivajo na kakovost prostočasne izkušnje. Pomen posameznih učinkov se med seboj precej razlikuje. Lynn in Brown (2003) sta ugotavljala, da so od v njuni raziskavi upoštevanih kazalnikov na obiskovalce/pohodnike najbolj negativno vplivali odvrženi odpadki (bolj kot npr. blatnost poti ali potna erozija). Hkrati sta ugotavljala, da obiskovalci ne prispevajo k tistim učinkom, ki so moteči za njih same. Eden poglavitnih razlogov za rekreacijo na prostem je želja po pobegu pred hrupom, ki je značilen za urbana območja (Greider, 1993; cit. po Vittersø in sod., 2004), zato je hrup v prostočasnem kontekstu lahko še posebej moteč (gl. npr. Gramann, 1999; Ankre, Petersson Forsberg, Emmelin, 2008). Med dejavniki, ki lahko v okviru prostega časa delujejo moteče, je tudi gneča. Zaznavanje gneče se pomembno razlikuje v odvisnosti od dejavnikov, kot so izbrana dejavnost (Schuhmann, Schwabe, 2004), izbrano območje, letni čas, dan v tednu, izbrana pot ali pa časovna faza znotraj prostočasnega potovanja oziroma ukvarjanja z dejavnostjo (Boxall, Rollins, Englin, 2003). Odzivi na gnečo so lahko različni, pogosto pa gre za reakcije, ki poskušajo blažiti nezaželene učinke (npr. izbira časa, v katerem bo posameznik obiskal določeno območje oziroma se ukvarjal z določeno dejavnostjo; gl. npr. Han in sod., 2010), pri tem pa posamezniki, ki se ukvarjajo z različnimi dejavnostmi, nimajo enakih možnosti za to (Jakus, Shaw, 1997). Izogibanje gneči je pogost vzorec ravnanja in Shailles, Senior in Andrew (2001) so npr. ugotovili, da je kar 54 % anketirancev (šlo je za raziskavo med domačimi turisti, ki so z avtom potovali v Cornwall) to storilo na različne načine, običajno v obliki prilagoditve časa potovanja in ne spremembe poti.

Zaradi tega, ker so prostočasni obiskovalci s svojim ravnanjem lahko vir motenj in nezadovoljstva za druge obiskovalce, pogosto prihaja do navzkrižij med različnimi oblikami preživljanja prostega časa (v kontekstu turizma in zunaj njega), ki lahko vodijo tudi v bolj ali manj odkrite konflikte, ki imajo za rezultat zmanjšanje kakovosti prostočasnega doživetja.

Jacob in Schreyer (1980) pravita, da je za posameznika konflikt interferenca ciljev, do katere pride zaradi ravnanja nekoga drugega. Razlogi za konflikte so lahko različni. Jacob in Schreyer (1980) sta v svojem modelu interference ciljev identificirala štiri glavne dejavnike, ki prispevajo k rekreacijskim konfliktom: pomen, ki ga posameznik pripisuje določeni aktivnosti, pomen rekreacijskega vira (tj. pokrajinskih značilnosti, ki so za rekreacijo relevantne) za posameznika,

stopnja osredotočenosti posameznika na okolje ali aktivnost ter posameznikovo sprejemanje drugačnih življenjskih slogov.

Pri konfliktih gre lahko za medosebni konflikt, ki je povezan z neposrednim tekmovanjem za vire ali pa s fizično nekompatibilnostjo med skupinami pristočasnih "uporabnikov" pokrajine. Na drugi strani lahko do konfliktov pride tudi med skupinami, ki ne delijo skupnih vrednot in norm glede določene dejavnosti, in sicer tudi v primeru, če ne pride do neposrednega stika med skupinami (Carothers, Vaske, Donnelly, 2001; Vaske, Needham, Cline, 2007).

Številne empirične raziskave (npr. Lynch in sod., 2004; Vaske, Needham, Cline, 2007; MacLennan, Moore, 2011) so pokazale na raznovrstne primere rekreacijskih konfliktov, a večinoma so se osredotočale na ožje omejene rekreacijske skupine (skupine posameznikov, ki se ukvarjajo z določeno rekreacijsko dejavnostjo), zaradi česar je težje posploševati njihove rezultate. Ne glede na to pa so nazorno opozorile na pomen tega pojava v rekreacijskem kontekstu.

Konflikti so pogosti v primerih, ko gre za interakcijo med posamezniki, ki se ukvarjajo s tradicionalnimi aktivnostmi, ter posamezniki, ki se ukvarjajo z aktivnostmi, povezanimi z uporabo novejših tehnologij (npr. Vittersø in sod., 2004). Slednje so pogosto povezane tudi s povzročanjem hrupa (npr. različna terenska vozila). Kot problem in vir konfliktov lahko nastopajo tudi vprašanja varnosti, še zlasti, če gre za dejavnosti, ki se izvajajo z večjo hitrostjo. Tako na primer številni pohodniki vidijo v gorskih kolesarjih grožnjo za lastno varnost zaradi prehitre vožnje gorskih kolesarjev (Tumes, 2007). Tovrsten primer so lahko tudi smučišča, kjer je prisotno zelo veliko obiskovalcev na razmeroma omejenem prostoru, pri tem pa smučarji lahko dosega tudi zelo visoko hitrost (Vaske in sod., 2000).

Različne rekreacijske skupine konflikte doživljajo različno. Slednji so pogosto asimetrični (Vaske in sod., 2000; Vittersø in sod., 2004; Vaske, Needham, Cline, 2007), kar pomeni, da jih ena skupina rekreativcev (posameznikov, ki se ukvarjajo z določeno rekreacijsko dejavnostjo) zaznava in doživlja dosti intenzivneje kot pripadniki druge skupine rekreativcev. To je povezano tudi s tem, da posamezniki, ki se ukvarjajo z bolj tradicionalnimi dejavnostmi, pogosto dajejo večji pomen rekreacijskim virom kot posamezniki, ki se ukvarjajo z netradicionalnimi dejavnostmi (gl. npr. Vaske in sod., 2000).

5 Nekateri dejavniki odločanja o prostočasnih potovanjih

V literaturi, ki obravnava turizem, so motivacijo za odhod na turistično potovanje pogosto pojasnjevali s pomočjo potisnih in privlačnih dejavnikov (*push/pull factors*) (gl. npr. Heitmann, 2011). Slednji (tj. privlačni dejavniki) so za destinacijo specifične značilnosti ali zunanje motivacije; posamezne turistične privlačnosti ali destinacija kot celota so tako privlačne, da se turisti odločijo za njihov obisk. Potisni dejavniki pa so notranje motivacije in dejavniki, ki vplivajo na posameznika, ko sprejema odločitev o odhodu na turistično potovanje. Gre za motivacije, ki so specifične za posameznika (npr. potrebe, preference) in zaradi katerih začuti potrebo, da zapusti svoje običajno okolje (Heitmann, 2011, str. 40). Največkrat delovanje potisnih in privlačnih dejavnikov razlagajo tako, da se ti dejavniki nanašajo na dve ločeni odločitvi, sprejeti v dveh različnih trenutkih. Prva se nanaša na to, ali oditi na turistično potovanje, druga pa na to, kam iti (Klenosky, 2002). Posamičen privlačni dejavnik lahko turistu služi za doseganje različnih (in mogoče tudi več) namenov. Potemtakem lahko določena značilnost ciljnega turističnega območja deluje privlačno zaradi različnih motivacijskih sil (Klenosky, 2002). Nekoliko drugače odločanje o počitnicah prikazujeta Decrop in Snelders (2005), ki v svojem modelu govorita o štirih tipih "kontekstualnih vplivov", in sicer o okoljskih dejavnikih (socialno, kulturno, geografsko okolje), primarnih (starost, izobrazba, družinska situacija ...) in sekundarnih (počitniške izkušnje, motivi ...) osebnih dejavnikih, medosebnih dejavnikih (razporeditev vlog, raven komunikacije ...) in situacijskih dejavnikih (informacije, dostopnost, čustva in razpoloženja ...).

Sirakaya in Woodside (2005) sta spremenljivke, ki so bile v strokovni literaturi uporabljane pri pojasnitvi odločitev o izbiri potovalnega cilja, razvrstila v štiri kategorije: (1) notranje spremenljivke (stališča, vrednote, življenjski slogi, podobe, motivacije, prepričanja in nameni, faza v življenjskem ciklu ...), (2) zunanje spremenljivke (privlačni dejavniki destinacije, vpliv družine in referenčnih skupin, kultura in subkulture, družbeni razred ...), (3) narava načrtovanega potovanja (velikost potovalne skupine, razdalja, trajanje potovanja) in (4) izkušnje, povezane s potovanjem (razpoloženje in občutki v času potovanja, naknadna evalvacija).

Po mnenju Bargemana in van der Poela (2006) racionalni modeli izbire ne uspejo zajeti kompleksnosti resničnega življenja, npr. pri naslavljanju takšnih pomembnih vprašanj, kot so rutine pri sprejemanju počitniških odločitev, razlike v veščinah ravnanja z informacijami ter razlike v stališčih (pozitivnih ali negativnih) do informacij na splošno.

Vprašanje, kateri dejavniki (katere značilnosti turističnih območij) vplivajo na izbiro ali neizbiro posameznih turističnih/prostočasnih ciljev, je bilo deležno precejšnje pozornosti. Raziskava med turisti iz Hong Konga (Zhang in sod., 2004) je pokazala, da so kot najpomembnejše vrednotili epidemije, varnost in nesreče. Šele potem so sledili ugodno razmerje med kakovostjo

in ceno, politično in družbeno okolje idr. Na drugi strani so bili kot pretežno nepomembni ocenjevani rekreacijska in športna infrastruktura, kulturne dejavnosti, oddaljenost ciljnega območja, prisotnost sorodnikov ali prijateljev na ciljnem območju, termalni vrelci in igralništvo (Zhang in sod., 2004). Lyons, Mayor in Tol (2009) so na primeru irskih turistov ugotavljali, da na njihove odločitve o izbiri določene države kot počitniškega cilja vplivajo značilnosti, kot so temperature, BDP in dolžina obale. Pri tem so med turisti opazne nekatere razlike. Tako se starejši ljudje izogibajo vročih destinacij, ki so nadpovprečno priljubljene pri družinah z majhnimi otroki, oboji pa ne marajo potovati daleč. Rezultati tovrstnih raziskav pa se precej razlikujejo v povezavi z različnimi značilnostmi ciljnih območij, medkulturnimi razlikami in drugimi dejavniki (npr. Kozak, 2002; Kim, Prideaux, 2005).

Raziskave Statističnega urada RS med tujimi turisti v Sloveniji (Anketa o tujih turistih ..., 2014) kažejo, da so najpomembnejši motiv pri odločanju za izbiro Slovenije kot počitniške države naravne lepote; poleti 2012 jih je kot zelo pomembnega označilo kar 53,7 % anketiranih tujih turistov, skupen delež odgovorov pomembno in zelo pomembno pa je bil kar 93,8 %. Po pomenu so sledile podnebne razmere, možnosti za počitek in sprostitev ter osebna varnost med bivanjem. Vse te dejavnike je kot pomembne in zelo pomembne navedlo po več kot 70 % anketiranih tujih turistov (deleži med 74,5 in 78,9 %). Na drugi strani je bilo zelo malo ocen pomembno in zelo pomembno pri dejavniki, kot so nakupovanje (21,5 %) ali igre na srečo (10,0 %). Rezultati torej pričajo o tem, da igrajo pri obisku države najpomembnejšo vlogo nekatere njene splošne značilnosti, na katere turistična dejavnost nima neposrednega vpliva.

Razlike v pomenu posameznih dejavnikov pri izbiri destinacije so seveda pogojene tudi z razlikami v motivaciji turistov, hkrati pa tudi s socio-ekonomskimi značilnostmi določene turistične populacije. Tako je na primer raziskava med britanskimi smučarji v Kanadi pokazala, da sta bila kakovost snega in raznolikost smučarskih terenov najpomembnejša dejavnika pri izbiri smučarskega cilja, cena pa je bila manj pomembna, ker je šlo za smučarje iz višjih socio-ekonomskih skupin (Godfrey, 1999).

Motivi posameznikov običajno niso nekaj nespremenljivega, temveč se pogosto spreminjajo skozi čas. Pri tem je prisoten tudi vpliv potovalnih izkušenj (Pearce, Lee, 2005). Tako so na primer doživljanje drugačnih kultur in motivi, povezani z naravo, v splošnem bolj pomembni za bolj izkušene turiste, na drugi strani pa so motivi, kot so stimulacija, osebni razvoj, odnosi, samouresničitev, nostalgija, romanca in priznanje, bolj pomembni za manj izkušene turiste. Dejavniki, kot so pobeg, sprostitev in samorazvoj, so pomembni za vse turiste (Pearce, Lee, 2005).

Strokovna literatura se je v največji meri ukvarjala s pomenom motivov na ravni posameznika, kar so nekateri avtorji kritizirali. Sirakaya in Woodside (2005) tako opozarjata, da je bila vloga potovalne skupine marginalizirana v večini modelov ravnanja turistov, kar je lahko vprašljivo, saj se turizem običajno odvija v socialnih situacijah. Večinoma gre za družabno dejavnost, ki vključuje družino, sorodnike, prijatelje in druge.

Med dejavnike, ki vplivajo na turistično (in prostočasno nasploh) ravnanje posameznikov, sodijo tudi vrednote, ki so zanje pomembne in ki lahko igrajo vlogo tudi pri odločitvi za obisk določenega kraja ali izbor določene turistične ponudbe. Perkins in Brown (2012) sta proučila

odnos med jedrnimi vrednotami in zanimanjem turistov za tiste oblike turizma, pri katerih je narava žarišče doživetja. T. i. biosferske oziroma biocentrične vrednote, ki se osredotočajo na notranjo vrednost narave, so tesno povezane s posebnim zanimanjem za ekoturizem, turistično specifičnimi okoljskimi stališči in predanostjo varstvu okolja. Turisti z biosfersko usmerjenostjo so manj osredotočeni na samega sebe, imajo večji interes za naravo samo po sebi in so bolj pripravljeni upoštevati širše učinke posameznika in njegovih izbir na naravo in druge kulture. Nasprotno so egoistične vrednote, ki se nanašajo predvsem na lasten interes, povezane z manjšim zanimanjem za naravni turizem in z večjim zanimanjem za turistične aktivnosti hedonističnega tipa ter z manjšo podporo potrošnikov varstvu in zaščiti okolja. Kim, Borges in Chon (2006) so se ukvarjali s socio-demografskimi značilnostmi in psihološkimi konstrukti (motivacije in okoljske vrednote) obiskovalcev filmskega festivala oziroma motivacijskimi razlikami med obiskovalci festivala glede na njihove okoljske vrednote. Rezultati so pokazali obstoj pomembnih motivacijskih razlik med obiskovalci z različnimi okoljskimi stališči (Kim, Borges, Chon, 2006). Vpliv vrednot na turistično ravnanje se tesno prepleta z vplivom drugih dejavnikov. Tako je Thrane (1997) ugotovil, da lahko v nekaterih primerih osebne vrednote služijo kot resnični segmentacijski kriterij na področju raziskav turizma, v drugih primerih pa gre bolj za "preoblečene" demografske značilnosti.

Tudi turistična industrija poskuša izkoristiti dejstvo, da so vrednote med dejavniki, ki vplivajo na posameznika pri odločanju o izboru turističnega kraja, nastanitvenega objekta ali turistične agencije. Turistična ponudba, ki je (ali naj bi bila) bolj obzirna do okolja in družbe, ima boljšo podobo v očeh javnosti in lahko že zaradi tega pritegne nekatere turiste. To velja tudi za oznaki trajnostni turizem in ekoturizem, ki sta pogosto uporabljani predvsem v trženjske namene (Wall, 1997; Ross, Wall, 1999). Podobno Wheeler (1993, str. 125) meni, da si je turistična industrija prisvojila jezik trajnostnosti, da bi dosegla pozitivne učinke na področju odnosov z javnostjo.

Goodwin in Francis (2003) navajata rezultate raziskave med britanskimi turisti, ki so že bili na počitnicah zunaj države, po kateri bi bilo 35 % anketiranih pripravljeno plačati več, če bi šel ta denar za ohranjanje in izboljševanje lokalnega okolja na turističnem območju, 29 % pa, če bi zato imeli delavci na ciljnem območju zagotovljene dobre plače in delovne pogoje. (Kot najpomembnejši dejavniki pri izbiri počitniškega potovanja zunaj države so se izkazali pričakovani stroški, vreme in kakovost objektov.) Pri tem avtorja opozarjata, da ti podatki govorijo predvsem o tem, kako bi se anketiranci želeli vesti in ne odražajo nujno njihovega dejanskega ravnanja pri nakupu oziroma plačilu počitniškega potovanja. Deloma podobne teme se je v slovenskem prostoru lotila raziskava Društva Humanitas in Umanotere (Kaj si slovenski turisti želijo od potovanj ..., 2011). Kot poudarjajo avtorji, so rezultati informativne narave in ne prikazujejo strokovne analize, vseeno pa so opozorili na stališče določenega segmenta slovenskih turistov, ki je potencialno pripravljen pri svojih počitniških odločitvah upoštevati tudi okoljska in socialna vprašanja in, na primer, več plačati za takšne počitniške elemente, kot so ponudba ekološko in lokalno pridelane hrane, ohranjanje naravnega okolja, podpiranje lokalnih nevladnih organizacij ipd.

5.1 Prostočasna potovanja in oddaljenost ciljnih območij

Med ključne dejavnike, ki vplivajo na izbiro turističnega oziroma prostočasnega cilja, sodi tudi oddaljenost ciljnega območja. Oddaljenost obiskanih območij je pogojena z mobilnostjo posameznikov (ali skupin), z njihovimi motivi, z razpoložljivim časom, pa tudi z obstoječimi prometnimi povezavami. Pomemben je tudi vpliv turistične/rekreacijske ponudbe posameznih območij, ki je v odvisnosti od svoje privlačnosti sposobna pritegniti obiskovalce z bolj ali manj oddaljenih območij.

S povečevanjem oddaljenosti ciljnega območja se v splošnem povečujejo tudi čas in stroški, ki so potrebni za pot do turističnega cilja, zato z naraščajočo oddaljenostjo od območja bivanja število in pogostost turističnih potovanj upadata. Po McKercherju, Chanu in Lamu (2008) je več kot polovica (57 %) mednarodnih turističnih potovanj usmerjenih v sosednje države. 80 % mednarodnih turističnih potovanj (tj. potovanj zunaj domače države) je usmerjenih v države znotraj radija 1000 km od države bivanja, povprečno povpraševanje za katerokoli destinacijo pa pade na razdaljah, večjih od 1000 km, na 2 % in manj (McKercher, Chan, Lam, 2008). Do večjih prepotovanih razdalj lahko prihaja zaradi odsotnosti (dovolj privlačne) turistične ponudbe na bližje ležečih območjih (McKercher, Lew, 2003).

Oddaljenost je še toliko večji omejitveni dejavnik v primeru krajših turističnih potovanj, še zlasti nekajurnih ali enodnevnih. V takšnih primerih so prepotovane razdalje v povprečju še bistveno manjše. Raziskave s področja bližnje rekreacije (tj. rekreacije, ki je časovno omejena na prosti čas med delovnim tednom in ob koncu tedna; gl. Jeršič, 1971; Kemper, 1977 idr.), izvedene na izvornih območjih bližnje rekreacije v različnih evropskih državah, so dale precej različne rezultate. Goossen in Langers (2000, str. 242) navajata podatke nizozemskega statističnega urada, po katerih se na Nizozemskem 75 % rekreacije odvija znotraj radija 20 km od kraja stanovanja in 58 % rekreacije traja do 4 ure. Po Thélinu (1983) si je cilje enodnevnih izletov, oddaljene iz Berna do 30 km, izbralo pozimi 36 %, poleti pa 41 % prebivalcev tega mesta, še približno 40 % pa se jih je zvrstilo do radija 60 km. Če upoštevamo vse izlete (tudi dvodnevne in večdnevne), je ostalo v povprečju pozimi 61 % ciljev znotraj radija 60 km, poleti pa kar 71 %. Eberle (1980, str. 128) navaja podatke, ki so veljali za tedanjo Zvezno republiko Nemčijo, po katerih naj bi kar 50–60 % izletnikov prepotovalo do svojega izletniškega cilja do 30 km, naslednjih 20–30 % pa je ostalo v coni 30–50 km in le 10–30 % je obiskalo bolj oddaljene cilje, ki pa praviloma tudi niso bili oddaljeni več kot 100 km. V sedemdesetih letih 20. stol. so v tedanji Českoslovaški segala območja s prevlado primestne rekreacije okrog mest z nad 20.000 prebivalci večinoma do razdalje 30–50 km (Mariot, 1977, str. 361). Iz Poljske izvirajo ugotovitve Kowalczyka (1993), ki je predstavil rezultate raziskave med prebivalci Warszawe. 42 % konectedenskih izletov tamkajšnjega prebivalstva je ostalo v razdalji do 25 km, kar 65,0 % do 50 km, 86,8 % pa do 100 km od središča mesta. Schnell (2004) navaja, da nemški izletniki do izletniškega cilja v povprečju prepotujejo 70 km, pri čemer so prisotne velike razlike glede na namen izletniškega potovanja. Tako je pri obisku gostinskega lokala povprečna oddaljenost le dobrih 20 km, pri obisku sorodnikov, znancev in prijateljev pa več kot 80 km. Razdalje so še večje, če gre za obisk različnih turističnih znamenitosti (Schnell, 2004, str. 280).

Statistična raziskava v Veliki Britaniji (National Travel Survey ..., 2014) je v okvir prostočasnih potovanj zajela tako počitniška in izletniška potovanja kot tudi obiske prijateljev in sprehode (hojo, katere edini namen je bila hoja sama). Na ta način je raziskava dala za leto 2013 povprečno prepotovano razdaljo v okviru prostočasnih potovanj 15,3 km. Poleg tega je pokazala na rast povprečne prepotovane razdalje, ki pa je bila posledica naraščanja prepotovanih razdalj v okviru počitniških potovanj (National Travel Survey ..., 2014). Podatki o povprečni prepotovani razdalji v okviru izletniških potovanj namreč kažejo na trend zmanjševanja prepotovanih razdalj, saj je ta v obdobju 1995–97 znašala 28,2 km, v obdobju 1998–2000 pa 29,8 km. Leta 2004 je prvič padla pod 25 km in v naslednjih letih ni več presegla 24 km. Leta 2013 je znašala samo 21,3 km (Average trip length by trip purpose ..., 2014).

Kot dopolnitev prejšnjim ugotovitvam lahko služijo rezultati raziskav, izvedenih na ciljnih izletniških območjih. Teh ugotovitev ni mogoče neposredno primerjati s prejšnjimi, saj še bolj pride do izraza dejstvo, da je za dolžino poti, prepotovane v okviru izleta, pomembna tudi privlačnost ciljnega območja. Tako lahko posebej privlačen izletniški cilj pritegne obiskovalce iz precej bolj oddaljenih območij kot drugi, manj privlačni izletniški kraji. Eberle (1976, str. 121) je ugotavljal za izletniško območje Pfälzer Wald (v tedanji Zvezni republiki Nemčiji), da je približno 80 % obiskovalcev prepotovalo le do 50 km med krajem bivanja in ciljnim krajem bližnje rekreacije, 60 % pa celo samo do 30 km. Za izletniško ciljno območje Bergische Land (prav tako v Nemčiji) velja, da so lastniki počitniških hišic in stalno nameščenih počitniških prikolic prevozili na poti do svojega cilja v 85,1 % oziroma v 61,2 % primerov le do 75 km (Dach-Hamann, 1977, str. 150, 161). Še en primer podobne raziskave, izvedene na ciljnem območju, se nanaša na Bad Soden-Salmünster (Bauer, 1993). Avtor ugotavlja, da je 41,3 % vprašanih izletnikov porabilo za vožnjo do 30 minut, do ene ure pa skupaj 87,4 %. Delež tistih, ki so potrebovali za pot od ure do ure in pol, je bil zanemarljiv, saj je znašal le 3,1 %, 9,5 % pa jih je potovalo več kot 90 minut (Bauer, 1993, str. 187).

V nekaterih primerih ugotovljene večje razdalje so bile posledica nadpovprečne privlačnosti posameznih ciljnih območij. Krajše kot je trajanje prostočasnega potovanja, krajše so prepotovane poti, s trajanjem prostočasnih potovanj pa se povečuje tudi prepotovana razdalja oziroma čas, ki ga izletniki posvetijo poti. Oddaljenost izletniških ciljev se spreminja tudi v odvisnosti od letnega časa, vendar so s tem povezane ugotovitve deloma protislovne.

V zvezi z akcijskim radijem izletniških potovanj prebivalcev različnih slovenskih mest je mogoče trditi, da se ne razlikuje bistveno od tistega, ki so ga ugotavljali drugod po Evropi, vendar je to v veliki meri tudi posledica dejstva, da so bile že v tujih raziskavah ugotovljene zelo različne vrednosti. Ravno tako so tudi znotraj Slovenije obstajale precejšnje razlike (gl. npr. Jeršič, 1971; 1984; 1998; Cigale, 1999).

V okviru turističnih potovanj s prenočevanjem, še zlasti, če gre za daljša turistična potovanja, je občutljivost na razdalje manjša, saj razpoložljivi čas več ne predstavlja v tolikšni meri omejitvenega dejavnika. Tudi morebitni višji stroški, povezani s potjo, so bolj sprejemljivi zaradi tega, ker so povezani s potovanjem, ki lahko daje zaradi svoje dolžine samemu turistu več (v obliki doživetij, sprostitve, počitka, vidnega ...). Raziskave Statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS) o turističnih potovanjih slovenskega prebivalstva, ki se

nanašajo le na potovanja s prenočevanjem, kažejo – glede na navedene destinacije – na precej večje prepotovane razdalje kot v primeru izletniških potovanj (Turistična potovanja po značilnostih ..., 2014). Na drugi strani pa vendarle nedvoumno opozarjajo na to, da slovenski turisti v veliki večini za svoja turistična potovanja izbirajo bližnje cilje: pri "daljših turističnih potovanjih" je daleč na 1. mestu Hrvaška (47,7 % vseh potovanj v letu 2013) pred Slovenijo (23,1 %); ostale države so bistveno manj obiskane (Turistična potovanja po značilnostih ..., 2014). (Več informacij tako o izletniških kot o daljših turističnih potovanjih slovenskega prebivalstva bo predstavljenih v poglavjih 6, 7 in 8) Na drug način dajejo podobno sporočilo podatki nastanitvene statistike o prihodih in prenočitvah turistov v Sloveniji, saj turistični obiskovalci iz Slovenije in sosednjih držav (Italija, Avstrija, Hrvaška, Madžarska) prispevajo večino vsega turističnega obiska (58,1 % prihodov in 59,6 % prenočitev l. 2013) (Nastanitvena statistika, letni podatki ..., 2014).

6 Dosedanje raziskave o prostočasnem ravnanju slovenskega prebivalstva

Prosti čas posamezniki preživljajo na različne načine. Večina prostega časa je preživetega v domačem okolju. V skladu s tem je raziskava Černigoj Sadarjeve (1991) pokazala, da sta bili konec osemdesetih let 20. stol. najpogostejši prostočasni dejavnosti (tako v Sloveniji kot Jugoslaviji) gledanje televizije in poslušanje radia. Na tem mestu bo pozornost prvenstveno namenjena prostemu času, preživetemu zunaj domačega okolja, torej na krajših ali daljših izletih in na turističnih potovanjih, ki vključujejo prenočevanje zunaj doma.

O nekaterih pomembnih vidikih prostočasnih navad slovenskega prebivalstva, zlasti tistih s področja izletniške oziroma bližnje rekreacije, govorijo raziskave, ki jih je na primerih različnih slovenskih mest in v različnih obdobjih izvajal Jeršič (1971; 1973; 1984; 1992; 1995; 1998), po koncu devetdesetih let pa tovrstne vsebine niso bile več deležne podrobnejše proučitve. Najbolj temeljito je bila ta problematika obravnavana v zadnjem navedenem delu (Jeršič, 1998), ki je opozorilo na precejšnjo pogostost preživljanja prostega časa zunaj doma. Tako so odgovori anketirancev iz izbranih slovenskih mest (Maribora, Kranja, Kopra in Ptuja) pokazali, da je kar 22,5 % anketirancev med delovnim tednom preživljalo prosti čas zunaj doma vsak dan, 20,5 % trikrat na teden, 19,9 % dvakrat na teden, 15,5 % enkrat na teden in 21,7 % redkeje kot enkrat na teden (Jeršič, 1998).

Ob koncu tedna je na voljo več prostega časa, zato ga je mogoče nameniti tudi tistim dejavnostim, ki zahtevajo večje sklenjene časovne sklope. Raziskava med prebivalci izbranih slovenskih mest (Jeršič, 1998, str. 28) je pokazala, da jih je 29,1 % preživljalo svoj prosti čas ob koncu tedna zunaj doma vsaj trikrat mesečno. Na drugi strani je bil delež tistih, ki ob koncu tedna sploh niso šli od doma ali pa le izjemoma, to je redkeje kot enkrat na mesec, 25,0 %. V posameznih primerih je bil še precej višji (v Kopru 34,1 %, v Ljubljani 28,6 %, na drugi strani pa v Kranju samo 16,5 %) (Jeršič, 1998, str. 27). V Domžalah je 31,6 % anketirancev hodilo na izlete štirikrat ali večkrat na mesec (Cigale, 1999).

Prosti čas, tako na turističnih potovanjih kot v "običajnem okolju", je namenjen različnim dejavnostim. Med njimi so priljubljene in množične zlasti tiste, ki so zaradi različnih razlogov dostopne čim širšemu krogu posameznikov. Med temi razlogi so manjša fizična zahtevnost, manjša zahtevnost glede značilnosti prostora, v katerem se je mogoče ukvarjati z dejavnostjo, finančna dostopnost idr. Tako so bile med prebivalci več slovenskih mest v drugi polovici devetdesetih let najbolj priljubljene dejavnosti, kot so sprehod, hoja, obisk sorodnikov, prijateljev, obdelovanje vrta ... (Jeršič, 1998). V raziskavi, iz katere izvirajo ti podatki, so bile ločeno obravnavane prostočasne dejavnosti med delovnim tednom in ob koncu tedna ter v toplejši in hladnejši polovici leta. Razlogi za to so bili povezani z različnim obsegom prostega časa med delovnim tednom/ob koncu tedna in z različnimi pogoji za ukvarjanje s prostočasnimi dejavnostmi na prostem v različnih letnih časih, saj so številne dejavnosti odvisne od sezonsko

pogojenih okoliščin (npr. alpsko smučanje je mogoče le v primeru prisotnosti snežne odeje, kopanje na prostem zahteva ustrezno visoke temperature zraka in vode ...).

Med anketiranci iz petih slovenskih mest (Ljubljane, Maribora, Kranja, Kopra in Ptuja) je bila med tednom v toplejši polovici leta najbolj priljubljena dejavnost "sprehod, hoja" (deleži med 63,3 % v Kopru in 81,9 % v Mariboru), na drugem mestu pa večinoma "obisk sorodnikov, prijateljev" (deleži med 34,1 % v Kopru ter 57 % v Ljubljani). V Kranju se je kot druga najbolj priljubljena dejavnost izkazalo obdelovanje vrta (46,2 % anketirancev), v Kopru pa "sončenje, kopanje" (49,8 %) (Jeršič, 1998; 2000; 2002). Tudi v Domžalah so bile najbolj priljubljene dejavnosti sprehod, obiski prijateljev, znancev in sorodnikov ter delo na vrtu oziroma kmetijski parceli (Cigale, 1999). Tudi v zimski polovici leta sta najpomembnejši dejavnosti sprehod ter obisk sorodnikov, prijateljev in znancev (Jeršič, 1998; Cigale, 1999). Na tretje mesto se je v Mariboru in Kranju uvrstilo smučanje, za kar ima zasluge zlasti bližina urejenih smučišč, za Mariborčane na Pohorju, torej tik ob robu mesta, v Kranju pa na nekaj kilometrov oddaljenih smučiščih Krvavca (Jeršič, 1998).

V prostem času ob koncu tedna so se kot najbolj priljubljene dejavnosti slovenskega prebivalstva deloma izkazale podobne dejavnosti kot med tednom, poleg njih pa tudi nekatere druge (Jeršič, 1998; Cigale, 1999). Na prvo mesto se je v poletnem času v večini primerov uvrstil obisk prijateljev, sorodnikov in znancev (Maribor 70,0 %, Kranj 60,9 % ...). Z manjšim zaostankom je večinoma sledil sprehod/hoja. Na tretjem mestu je bilo v Ljubljani, Mariboru, Kranju, Ptuju in Domžalah sončenje s kopanjem (v Kopru je bilo na drugem mestu). Tudi v zimskem času sta se na vrhu lestvice znašli isti aktivnosti kot poleti: obisk sorodnikov, prijateljev, znancev ter sprehod/hoja (Jeršič, 1998; Cigale, 1999). Na tretje mesto se je v Mariboru, Kranju, Kopru in Ljubljani povzpelo smučanje (Jeršič, 1998; 2000; 2002).

Predstavljeni rezultati opozarjajo na tedenske in sezonske razlike v prostočasnem ravnanju (lahko bi govorili o svojevrstnem tedenskem in letnem prostočasnem ritmu) ter na vlogo prostorske razporeditve (dostopnosti, bližine) prostočasne ponudbe oziroma prostočasnih možnosti. Količina razpoložljivega prostega časa pomembno vpliva na ukvarjanje s posameznimi prostočasnimi dejavnostmi zunaj doma med delovnim tednom in ob koncu tedna. Zaradi tega so ob koncu tedna bolj pogoste tiste dejavnosti, katerim je treba nameniti več časa (ali zaradi poti do ciljnih območij ali zaradi narave same dejavnosti). Poleg tega omogoča večji obseg prostega časa tudi ukvarjanje z večjim številom različnih dejavnosti oziroma bolj raznovrstno prostočasno ravnanje. Bližina območij, ki ponujajo možnosti za izvajanje določenih rekreacijskih dejavnosti, zlasti pride do izraza kot vplivni dejavnik pri rekreaciji med tednom, ko je na voljo najmanj prostega časa. Pomembno vpliva tudi na priljubljenost posameznih rekreacijskih dejavnosti in na s tem povezane razlike med posameznimi območji.

Precej informacij je na voljo tudi o športnorekreacijski dejavnosti slovenskega prebivalstva. Tovrstne dejavnosti so vredne pozornosti tako zaradi svoje priljubljenosti in prostorskih zahtev kot tudi zaradi svojih raznovrstnih učinkov. Priljubljenost teh dejavnosti v splošnem narašča. O tem med drugim priča zmanjševanje deleža prebivalcev Slovenije, starih 15 let in več, ki se s

športno rekreacijo v prostem času sploh ne ukvarjajo. Še leta 1996 je bilo takšnih približno polovica (49,9 %), leta 2008 pa samo še 28,9 % (Sila, 2010, str. 95). Tega leta (tj. 2008) se je po 16,9 % anketirancev s športno rekreacijo ukvarjalo 2–3-krat tedensko oziroma enkrat tedensko, kar 11,1 % pa vsak dan (Sila, 2010).

S staranjem je ukvarjanja s športom vse manj, vendar predvsem na račun upadanja občasne, neredne aktivnosti. Mnogo manjše je prenehanje športne dejavnosti tistih, ki so redno dejavni (Sila, 2010). Opazna je tudi povezanost med stopnjo izobrazbe in športno dejavnostjo (višja izobrazba pomeni v povprečju več športne aktivnosti; Doupona Topič, 2010), a se v primerjavi s preteklostjo postopoma zmanjšuje (Sila, 2010). Podobno velja za razlike med mestnim, primestnim in vaškim okoljem (tipom krajevne skupnosti) (Sila, 2010). Kljub zmanjševanju razlik so prebivalci v vaških krajevnih skupnostih še zmeraj mnogo manj aktivni kot v mestnem in primestnem okolju. Najbolj športno aktivni so prebivalci v primestnem okolju (Doupona Topič, 2010). Razlike v športnorekreacijski dejavnosti so tudi glede na višino BDP. Tako je v regijah z višjim BDP tudi nekoliko več športne dejavnosti, v regijah z najnižjim BDP (Pomurje in Zasavje) pa je najmanjši delež športno dejavnega prebivalstva (Sila, 2010). Opazna je še povezava med spolom in značilnostmi športne rekreacije. Športna aktivnost pri ženski populaciji je manjša, a postopoma narašča. Leta 1992 se je le 14,5 % žensk redno ukvarjalo s športno rekreacijo, glede na rezultate raziskave iz leta 2008 pa je bilo redno športnorekreacijsko aktivnih kar 37,4 % žensk (Doupona Topič, 2010).

Prebivalci Slovenije pogosteje izbirajo športnorekreacijske dejavnosti, s katerimi se lahko ukvarjajo v neposrednem bivalnem okolju, ki imajo značaj aerobnih aktivnosti, so cenovno dostopne, poleg tega pa se je z njimi mogoče ukvarjati vse leto in do pozne starosti. Že vrsto let so hoja (sprehodi), plavanje, kolesarjenje, alpsko smučanje in planinarjenje na vodilnih mestih po priljubljenosti (Pori, Sila, 2010a). Leta 2008 so se prebivalci Slovenije v največji meri ukvarjali z naslednjimi športnorekreacijskimi dejavnostmi: hoja, sprehodi (58,0 % prebivalcev, starih 15 let in več), plavanje (34,8 %), cestno kolesarstvo (24,9 %), alpsko smučanje (16,6 %), planinstvo, gornišstvo (14,6 %), tek (v naravi) (11,7 %), nogomet (11,5 %), ples (11,4 %), fitnes (9,7 %), badminton (8,9 %), košarka (8,5 %), jutranja gimnastika (8,4 %), aerobika (7,7 %), odbojka (7,2 %), rolanje (na rolerjih) (6,1 %) ter gorsko kolesarstvo (6,1 % prebivalcev, starih 15 let in več) (Pori, Sila, 2010a).

Priljubljenost športnorekreacijskih dejavnosti se razlikuje glede na starost posameznikov. Mlajši imajo raje moštvene igre in fitnes, srednja generacija alpsko smučanje in tek v naravi, starejši pa ples in jutranjo gimnastiko. Pri vseh starostnih skupinah so nadpovprečno zastopane dejavnosti hoja, plavanje in kolesarstvo (Pori, Pori, Sila, 2010). Razlike glede priljubljenosti posameznih športnorekreacijskih dejavnosti so prisotne tudi v povezavi s spolom in izobrazbo (Pori, Sila, 2010b). Največje razlike pri udejstvovanju v posameznih dejavnostih med različno izobraženimi posamezniki so vidne pri alpskem smučanju, aerobiki in tenisu. Pri nogometu je odstotek aktivnih najnižji pri najbolj izobraženi skupini (Pori, Sila, 2010b).

Pozornosti je vredno tudi to, v kakšni družbi oziroma skupini ljudje preživljajo svoj prosti čas, saj je s tem povezano odločanje o prostočasnem ravnanju in prostočasnih ciljih. Po navedbah

Jeršiča (1998, str. 34) so se pri rekreaciji ob koncu tedna anketiranci iz izbranih slovenskih mest ukvarjali z rekreacijskimi dejavnostmi predvsem v okviru družine (40,8 %), skupaj s partnerjem ali pa s prijatelji in sorodniki. Podobno je tudi Cigale (1998) ugotavljal, da je družina daleč najpomembnejša oblika skupine, v kateri hodijo anketiranci na izlete. Kar 46,4 % anketirancev je hodilo na izlete z družino. Precej jih je kot družbo na izletih navajalo tudi znance, prijatelje in sorodnike (39,6 %) in partnerja (31,2 %), najmanj pa je bilo odgovorov "sam" (8,4 %) in "drugo" (6,8 %). Med slednjimi so se pojavljali na primer odgovori kolektiv, društvo ipd. Pomen družine v okviru prostega časa je utemeljeval Kelly (1995) tudi s tem, da so družinski člani kot pristočasni družabniki najbolj dosegljivi, saj živijo v istem stanovanju, prosti čas pa je tudi žarišče interakcije in komunikacije med njimi.

V poglavju 5.1 je bila na kratko predstavljena vloga oddaljenosti pri izbiri ciljev pristočasnih turističnih potovanj. Na primeru različnih slovenskih mest (Jeršič, 1971; 1984; 1998) je mogoče ugotoviti, da so tudi znotraj Slovenije prisotne precejšnje razlike. Za obdobje 1969/70 je bila za mesta Ljubljano, Maribor in Kranj v okviru izletniških potovanj ugotovljena prevlada razdalj med 40 in 100 km, medtem ko je bilo težišče izletov v primeru Murske Sobote v območju do 40 km, razdalje nad 100 km pa je prepotovalo manj kot 20 % prebivalcev (Jeršič, 1971, str. 64). Iz začetka osemdesetih let 20. stoletja so podatki o akcijskem radiju izletov prebivalcev Novega mesta (Jeršič, 1984). Tudi v tem primeru je bilo težišče potovanj na relativno zelo bližnjem območju, saj je kar 70,6 % anketirancev hodilo na izlete znotraj radija 30 km.

Tudi ugotovitve ciljnih območij v devetdesetih letih 20. stol. (Jeršič, 1998) so pokazale, da je dovršen del potovanj v okviru bližnje rekreacije osredotočen na relativno bližnja območja. Pomemben del izletniških potovanj je bil omejen na okolico v radiju do 60 km, na bolj oddaljena območja pa so bila usmerjena predvsem tista pristočasna potovanja, ki so bila pogojena s pristočasnimi dejavnostmi, ki so navezane na posebno pokrajinsko ustreznost (npr. alpsko smučanje, kopanje ob submediteranski obali), ali pa je šlo za druge lokacije s posebnimi funkcijami (npr. centralni kraji oziroma mesta onkraj državne meje). V razdalji nad 150 km so bila izletniška potovanja zelo razredčena (Jeršič, 1998, str. 43).

Na precejšnje razlike v prepotovanih razdaljah med prebivalci z različnih območij v veliki meri vplivajo pristočasne možnosti na teh območjih oziroma bližina/oddaljenost bolj privlačnih izletniških ciljev, ki niso povsod enakomerno razporejeni. Tudi zaradi tega so prisotne znatne razlike v razdaljah izletniških potovanj. Skupna značilnost je predvsem odsotnost (oziroma velika redkost) daljših potovanj.

V preteklosti izvedene raziskave opozarjajo še na nekatere druge značilnosti pristočasnega ravnanja slovenskega prebivalstva in dejavnikov, ki vplivajo nanj. Med drugim kaže omeniti pomembno vlogo počitniških bivališč pri preživljanju prostega časa slovenskega prebivalstva (npr. Gosar, 1982; 1984; Jeršič, 1987; Koderman, Salmič, 2013; Salmič, Koderman, 2013; Koderman, 2014), pogosto prostorsko prepletanje izletniške in počitniške rekreacije (Jeršič, 1998), neenakomerno prostorsko razporeditev turistično privlačnih ciljev (Jeršič, 1998), različne možnosti za rekreacijo z vidika pokrajinske primernosti (Jeršič, 1998; Jeršič, 1999) in

druge. Številne informacije ponujajo tudi redne raziskave SURS, katerim bo namenjena pozornost v nadaljevanju.

7 Značilnosti turističnih potovanj slovenskega prebivalstva po raziskavi Statističnega urada Republike Slovenije

SURS redno opravlja raziskave o turističnih potovanjih slovenskega prebivalstva, nanašajo pa se na turistična potovanja, ki vključujejo prenočevanje zunaj doma. Te raziskave zajemajo različne vsebine, ki so relevantne tudi na tem mestu. Pri tem gre med drugim za ugotavljanje udeležbe na turističnih potovanjih, razlogov za neudeležbo ter pogostosti in prostorske usmerjenosti turističnih potovanj. Predstavljeni bodo podatki za leto 2013 (Udeležbenost prebivalcev na turističnih potovanjih ..., 2014; Razlogi prebivalcev za neodhod ..., 2014; Turistična potovanja po značilnostih ..., 2014; Černuta, 2014), in sicer le tisti, ki se nanašajo na t. i. zasebna potovanja, kar pomeni, da ne bodo upoštevana turistična potovanja s poslovnim oziroma službenim motivom.

7.1 Udeležbenost na zasebnih turističnih potovanjih

V letu 2013 je šlo na vsaj eno "zasebno potovanje" 61,5 % prebivalcev Slovenije, starih 15 let in več (kar je manj kot leto pred tem, ko je ustrezni delež znašal 63,6 %). Delež tistih, ki so odšli vsaj na eno "daljše zasebno potovanje" (tj. potovanje, ki je vključevalo vsaj štiri zaporedne prenočitve zunaj doma), je bil nekoliko manjši, a je še zmeraj znašal približno polovico (49,6 %; leto prej 52,0 %).

Udeležba na zasebnih potovanjih je bila povezana z različnimi socio-demografskimi značilnostmi slovenskega prebivalstva. Tako je padala s starostjo ter naraščala z izobrazbo. Največja je bila v starostni kategoriji 15–24 let (84,8 %) ter med osebami z višješolsko in visokošolsko izobrazbo (81,5 %), najmanjša pa med osebami, starih 65 let in več (29,9 %), ter osebami z osnovnošolsko izobrazbo in manj (39,0 %). Glede na zaposlitveni status je bila največja udeležba na zasebnih potovanjih pri dijakih in študentih (85,9 %) ter zaposlenih in samozaposlenih (74,2 %), najmanjša pa pri upokojencih (38,0 %) in brezposelnih (53,6 %). Podobna razmerja med temi skupinami so tudi v primeru upoštevanja samo daljših turističnih potovanj, le da so deleži udeležbe nekoliko nižji.

Med razlogi, zaradi katerih posamezniki niso bili v celem letu niti na enem zasebnem turističnem potovanju (Udeležbenost prebivalcev na turističnih ..., 2014), so daleč na prvem mestu finančni razlogi (navedlo jih je 54,4 % tistih, ki niso bili na nobenem takšnem potovanju), sledili pa so jim zdravstveni razlogi (31,4 %) pred pomanjkanjem prostega časa zaradi delovnih

obveznosti (14,3 %). V primerjavi z rezultati iste raziskave iz leta 2012 je zlasti večji delež tistih, ki na zasebno potovanje niso odšli iz finančnih razlogov (povečanje z 49,0 % na 54,4 %).

Tudi ti podatki pričajo o prisotnosti vsaj dveh zelo različnih skupin: na eni strani so tisti, ki imajo sicer dovolj denarja za turistična potovanja, a jim v nekaterih primerih primanjkuje časa zaradi različnih obveznosti, na drugi strani pa je (številčnejša) skupina, pri kateri so ravno finančni razlogi ključna ovira za udeležbo na turističnih potovanjih. Posebna in številčno precej močna skupina so posamezniki, ki se ne udeležujejo turističnih potovanj zaradi zdravstvenih razlogov. Delež prebivalcev, ki niso šli na nobeno zasebno turistično potovanje zaradi tega, ker niso čutili potrebe za to, je razmeroma majhen in je znašal le 16,4 % tistih, ki niso bili na nobenem potovanju. Omeniti pa kaže, da je bil bistveno višji (44 %) v starostni skupini 65 let in več. Še v večji meri ta skupina izstopa pri navajanju zdravstvenega stanja kot razloga za neodhod na turistično potovanje; v tej starostni skupini je ta delež kar 70 %.

Preglednica 1: Delež (v %) prebivalcev Slovenije, ki se niso udeležili zasebnih potovanj v letih 2012 in 2013.

Razlog za neudeležbo	2012	2013
Ne čutim potrebe	15,6	16,4
Pomanjkanje prostega časa zaradi delovnih obveznosti	17,5	14,3
Pomanjkanje prostega časa zaradi družinskih obveznosti	5,8	7,1
Finančni razlogi	49,0	54,4
Zdravstveni razlogi	31,4	31,4
Drugi razlogi	4,2	3,1

Opomba: Podatki so ocene, pridobljene z anketo. Anketiranci so lahko navedli več kot en razlog.

Vir: Udeležbenost prebivalcev na turističnih potovanjih ..., 2014.

7.2 Cilji zasebnih turističnih potovanj

Leta 2013 sta bila deleža zasebnih potovanj, ki so imela cilje v Sloveniji ali tujini, dokaj podobna, vendar je bilo vseeno več potovanj s cilji v tujini (54,4 %). Zdaleč največ slovenskih turistov je potovalo na Hrvaško. Tja je bilo usmerjenih kar 61,9 % daljših zasebnih potovanj v tujino (delež Hrvaške je bil enak tudi pri upoštevanju vseh zasebnih potovanj v tujino). Pri vseh daljših zasebnih potovanjih, torej vključno s tistimi s cilji v Sloveniji, je bil delež Hrvaške še zmeraj 47,7 %. Na drugem mestu je bila Slovenija (23,1 % potovanj) pred Italijo (4,0 %) ter Bosno in Hercegovino (2,9 %). Pri krajših zasebnih turističnih potovanjih (tj. tistih z manj kot štirimi nočitvami) je bil delež Hrvaške manjši, in sicer samo 25,7 %, saj je kar 58,6 % vseh krajših zasebnih potovanj imelo cilj v Sloveniji. Na tretjem mestu je bila Avstrija (5,0 % teh potovanj) pred Bosno in Hercegovino (3,4 %).

Delež Hrvaške je največji tudi v primeru, če upoštevamo prenočitve. Tako je bilo na Hrvaškem zabeleženih 62,4 % prenočitev v okviru krajših turističnih potovanj s cilji v tujini in 28,2 % z upoštevanjem vseh potovanj, vključno s tistimi, ki so imela cilje v Sloveniji. Vloga Hrvaške je še

bolj v ospredju pri prenočitvah v okviru daljših zasebnih turističnih potovanj, kjer je bil pri potovanjih v tujino njen delež kar 63,8 %; tudi ob upoštevanju vseh daljših potovanj je bil delež Hrvaške še zmeraj večji od polovice (52,0 % vseh prenočitev). Potemtakem je pri krajših potovanjih ključen dejavnik bližina, zato prevladujejo potovanja s cilji v Sloveniji, s podaljševanjem njihovega trajanja pa se težišče prestavi na nekoliko bolj oddaljena (a še zmeraj relativno bližnja) območja sosednje Hrvaške.

Glede ciljev turističnih potovanj se pojavljajo precejšnje razlike v povezavi s starostjo prebivalcev Slovenije. Tako je bil delež daljših zasebnih potovanj, ki so bila usmerjena v tujino, 76,9 %, a pri tem so precej izstopali prebivalci, stari 65 let in več, pri katerih je bil ta delež samo 49,3 %. Pri ostalih treh starostnih skupinah (15–24, 25–44 in 45–64 let) so bili deleži dokaj podobni, in sicer med 77,4 in 82,2 %.

Le malo turističnih potovanj ima svoje cilje zunaj Evrope. Tako je bilo v različne evropske države usmerjenih kar 95,9 % vseh daljših zasebnih potovanj v tujino in praktično vsa krajša zasebna potovanja v tujino (99,8 %).

Slika 1: Največ daljših turističnih potovanj slovenskih turistov ima cilj v obmorskih turističnih krajih (na sliki Portorož). (foto: D. Cigale)

Cilji, ki so izbrani znotraj obiskanih držav, se lahko po naravi svoje turistične ponudbe (in turistične privlačnosti) precej razlikujejo. Največ zasebnih turističnih potovanj je usmerjenih na morsko obalo, in sicer kar 43,3 %. Sledijo potovanja s cilji v mestih (27,9 %) in na podeželju (12,9 %), medtem ko gore (12,9 %) in zdravilišča (6,7 %) precej zaostajajo. Velike razlike pri izbiri ciljev potovanj so med krajšimi (1–3 prenočitve) in daljšimi zasebnimi potovanji. Medtem ko so pri prvih na prvem mestu po številu potovanj tista, ki imajo cilje na podeželju (35,0 %), pred potovanji na morsko obalo (31,5 %) in v mesta (29,5 %), so pri daljših potovanjih daleč v ospredju tista s cilji na morski obali (63,9 %). To priča o tem, da je za večino slovenskih turistov najbolj privlačen cilj morska obala in dopust, ki ima precej značilnosti klasičnega obmorskega 3S turizma (torej turizma, navezanega na morje, sonce in pesek), kar potrjuje mnenje nekaterih avtorjev (gl. npr. Bramwell, 2004), ki – kljub nekaterim drugačnim napovedim (npr. Moutinho, 2000) – opozarjajo na ohranjanje vloge obmorskega množičnega turizma.

7.3 Nekatere druge značilnosti zasebnih turističnih potovanj

Zasebna potovanja prebivalcev Slovenije so v povprečju vključevala 4,2 prenočitvi, s tem da je bila prisotna precejšnja razlika v trajanju potovanj (oziroma številu prenočitev) glede na to, ali je bil cilj potovanja v Sloveniji (2,7 prenočitev) ali tujini (povprečno število prenočitev 5,4).

Zelo pogosto je bilo prenočevanje pri sorodnikih ali prijateljih (30,3 %), pa tudi v lastnih počitniških bivališčih (17,3 %). Približno enaka sta bila deleža "drugih najetih nastanitvenih zmogljivosti" (20,2 %) ter hotelov in podobnih obratov (19,9 %). To priča o pomembni vlogi nekomercialnih vrst nastanitve v okviru zasebnih turističnih potovanj. Slika je precej drugačna, če so upoštevana le daljša turistična potovanja. V tem primeru je bilo najpogostejše prenočevanje v "drugih najetih nastanitvenih zmogljivostih" (34,9 %), sledilo pa je prenočevanje v "hotelih in podobnih obratih" (25,1 %). Delež prenočevanj pri sorodnikih ali prijateljih je znašal samo 16,1 %, v lastnih počitniških bivališčih pa 8,7 %, kar je bilo precej manj kot v kampih (14,8 %).

Kot prevozno sredstvo je najpogostejše uporabljeno "osebno cestno motorno vozilo", in sicer kar na 87,3 % vseh zasebnih potovanj. Ta delež je še večji, če imajo zasebna potovanja cilj v Sloveniji (93,1 %). Med drugimi prevoznimi sredstvi je pomembnejša še vloga avtobusa pri krajših zasebnih potovanjih v tujino (9,8 % potovanj) ter zlasti letal pri daljših zasebnih potovanjih v tujino (14,6 % potovanj). Vloga osebnih motornih vozil se torej nekoliko zmanjšuje s povečevanjem oddaljenosti cilja potovanja ter povečevanjem trajanja potovanja.

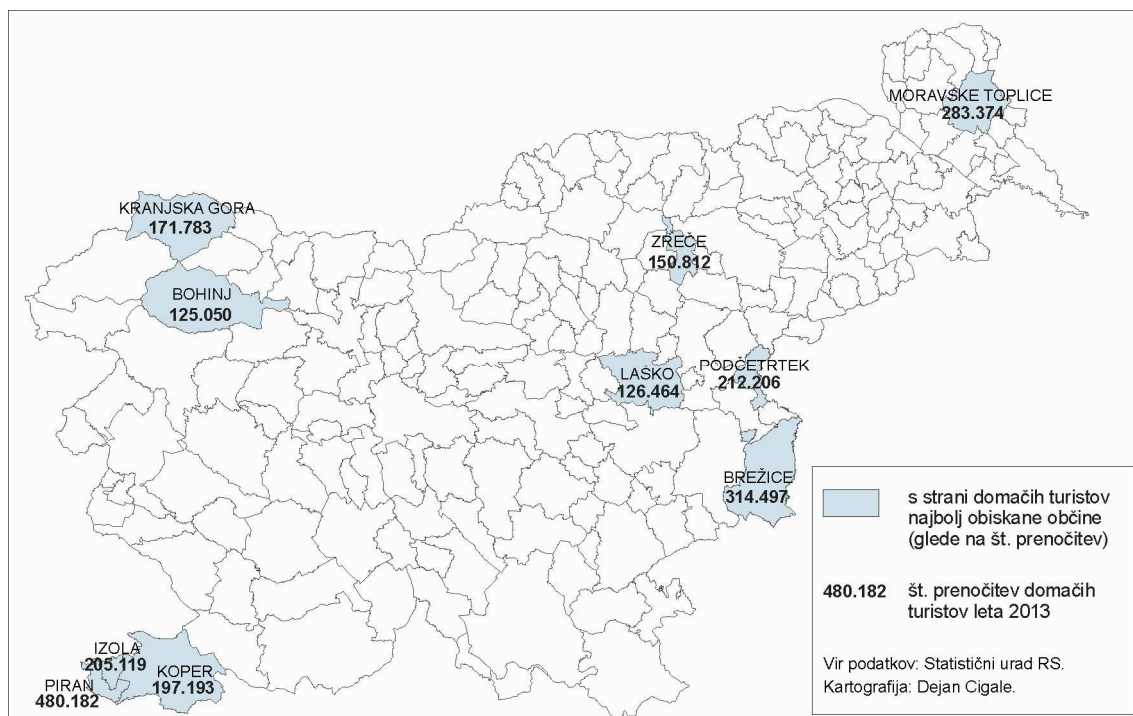
8 Slovenski turisti in nastanitvena statistika

Dodatno informacijo o ravnanju slovenskih prebivalcev v okviru turističnih potovanj, ki vključujejo prenočevanje zunaj doma, ponujajo podatki nastanitvene statistike, ki jih redno zbira SURS (Nastanitvena statistika, letni podatki ..., 2014). Ti podatki se nanašajo na območje Slovenije, zato govorijo samo o tistih turističnih potovanjih slovenskega prebivalstva, ki imajo cilje znotraj meja lastne države. Prej predstavljene ugotovitve anketne raziskave SURS (Turistična potovanja po značilnostih ..., 2014) kažejo, da je delež teh potovanj upoštevanja vreden (45,6 % vseh zasebnih turističnih potovanj), zato si tudi ti podatki zaslužijo podrobnejšo analizo, saj opozarjajo na različne relevantne značilnosti domačega turističnega povpraševanja (sezonskost, podrobnejše kvantitativne značilnosti turističnega obiska ...), hkrati pa dajejo še dodatno informacijo o prostorskih značilnostih turističnih potovanj slovenskih turistov (kam so ta potovanja usmerjena oziroma kje so največje zgoščitve slovenskega turističnega obiska). Poudarek bo na podatkih za leto 2013, saj osnovne značilnosti v zadnjih letih ne doživljajo večjih sprememb.

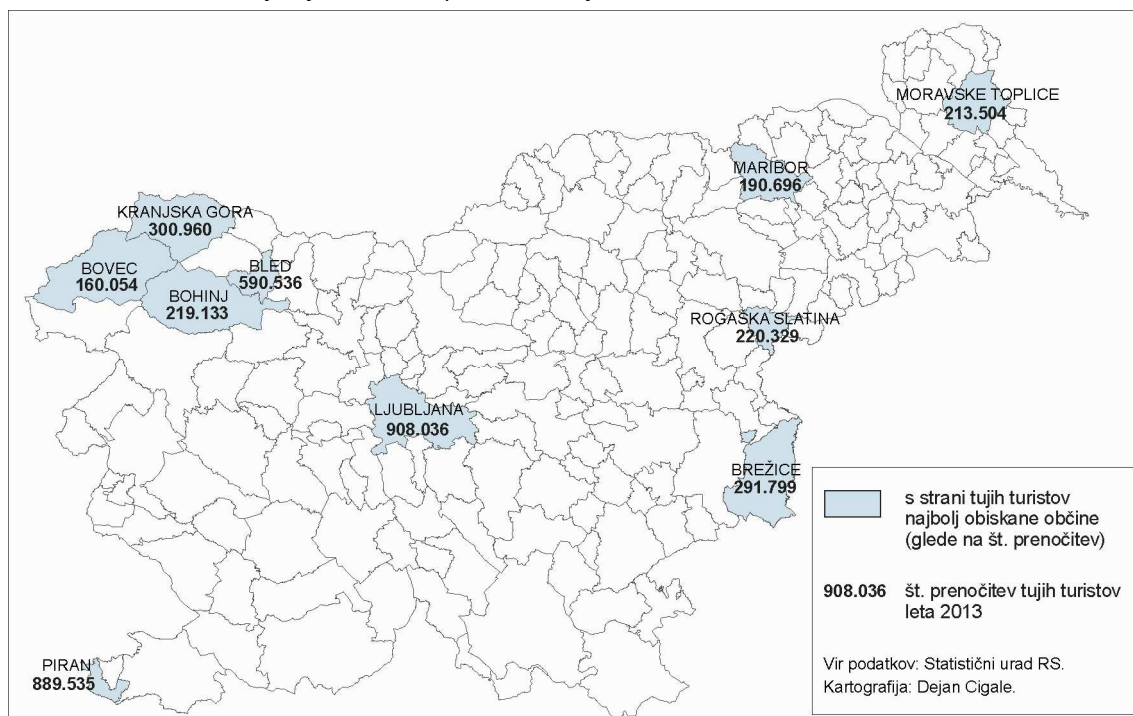
V letu 2013 je bilo v slovenskih nastanitvenih objektih zabeleženih 3.616.782 prenočitev domačih turistov (kar je predstavljalo 37,8 % vseh prenočitev v državi). Ugotovitve že predstavljene anketne raziskave SURS (Turistična potovanja po značilnostih ..., 2014; Černuta, 2014) kažejo, da je v Sloveniji zabeležen sicer manjšinski, a zelo pomemben del vseh prenočitev slovenskega prebivalstva – 29 % v letu 2013 (28 %, če so upoštevana vsa potovanja, torej vključno s poslovnimi).

Podatki nastanitvene statistike opozarjajo na precej veliko prostorsko zgoščitev turističnega obiska slovenskih turistov, saj je bilo leta 2013 v 10 občinah (od 211) zabeleženih kar 62,7 % vseh domačih prenočitev. Vendarle pa je prostorska koncentracija tujih prenočitev še večja, saj je bilo l. 2013 v desetih občinah zabeleženih kar 66,8 % vseh prenočitev tujih turistov! Občine, ki so najbolj priljubljene med slovenskimi turisti (gl. tudi sliko 2), se precej razlikujejo od tistih, ki jih najpogosteje obiskujejo tuji turisti (slika 3). Izrazito skromen obisk slovenskih turistov je v Ljubljani in na Bledu, ki vseskozi sodita med vodilne turistične občine, po prenočitvah slovenskih turistov pa nista bili niti med dvajseterico (Ljubljana je bila na 21. mestu). Na splošno so izrazito nadpovprečno priljubljene zdraviliške in obmorske občine (na kar opozarjata tudi sliki 4 in 5). Oboje se po značilnostih svoje ponudbe sicer precej razlikujejo med seboj, vendar kaže omeniti, da je tudi ponudba prvih v zadnjem obdobju v veliki meri postala manj zdraviliška in bolj kopališko-rekreativna (gl. tudi Horvat, 2010; 2014).

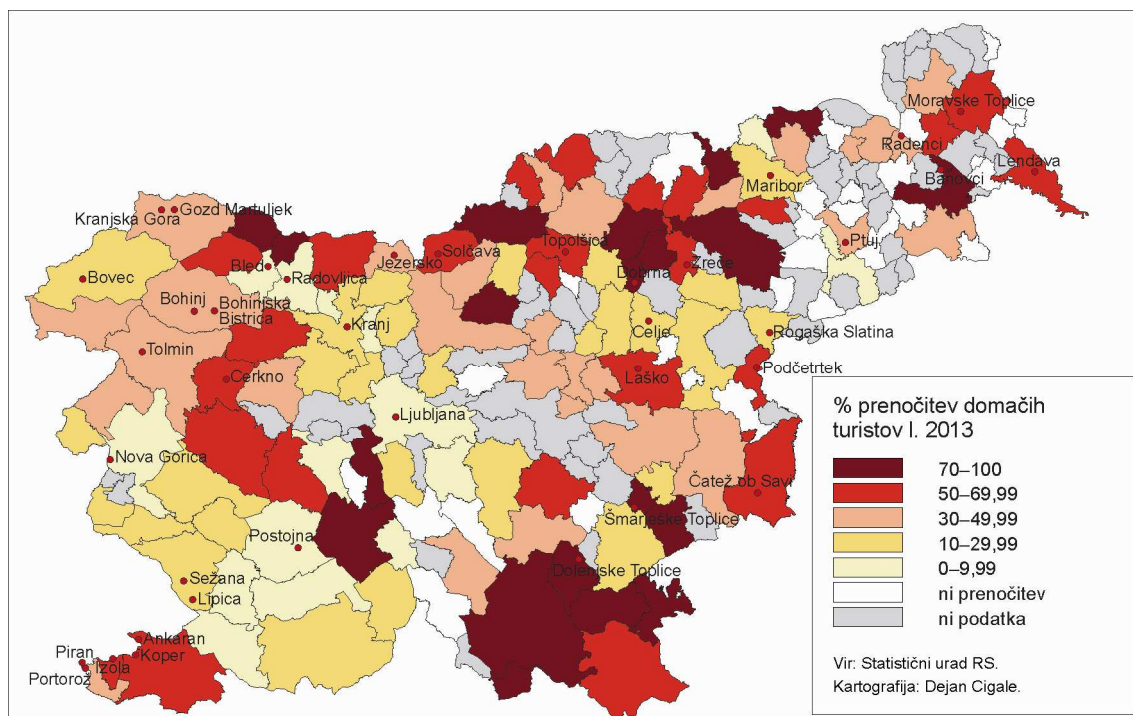
Slika 2: Deset občin z največjim številom prenočitev domačih turistov v letu 2013.

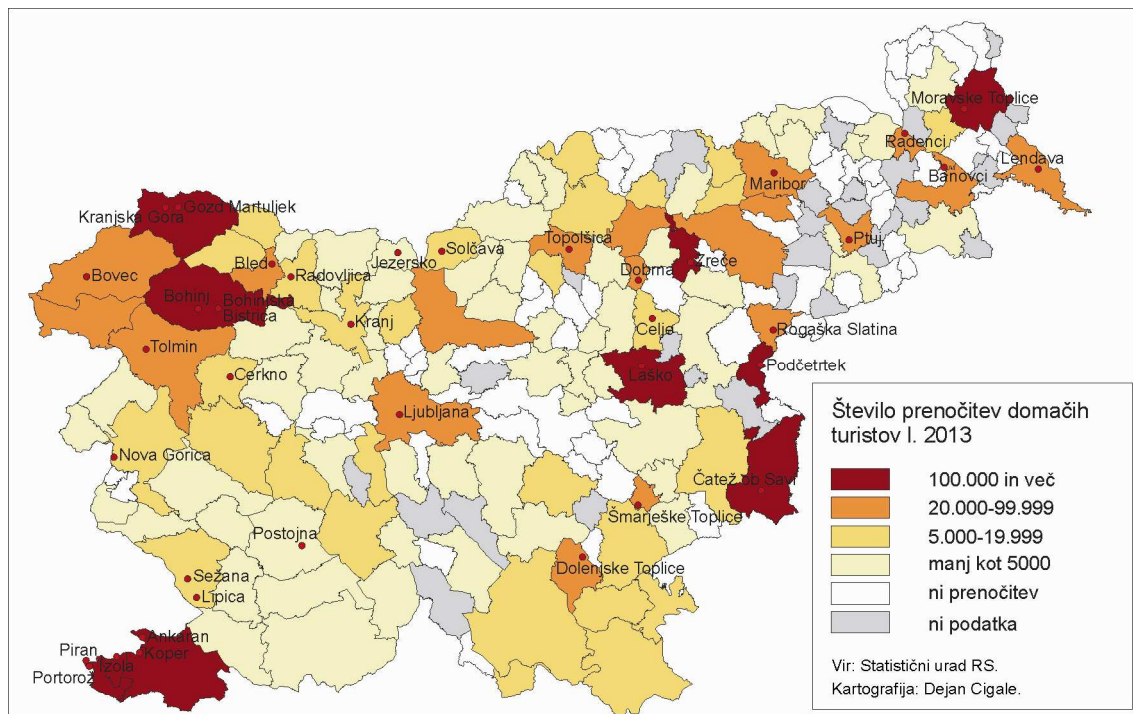
Slika 3: Deset občin z največjim številom prenočitev tujih turistov v letu 2013.

Slika 4: Delež prenočitev domačih turistov po občinah v letu 2013.

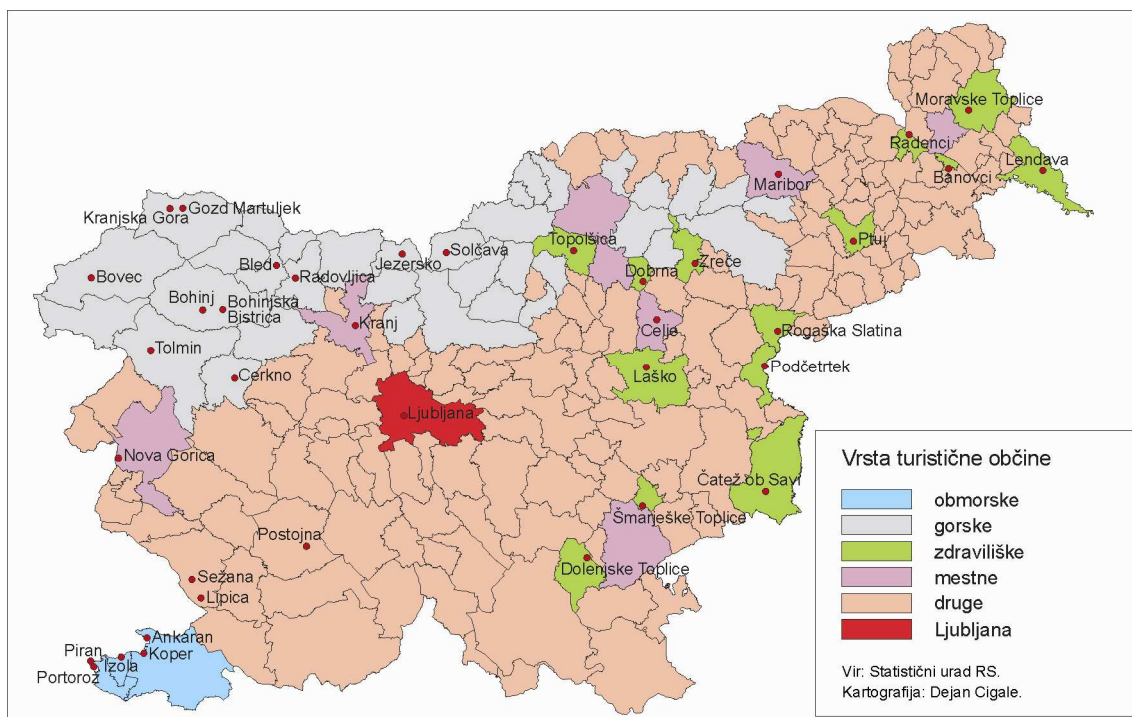

Slika 5: Število prenočitev domačih turistov po občinah v letu 2013.

Kljub temu, da na državni ravni slovenski turisti prispevajo le 37,8 % (leta 2013) prenočitev, v večini občin slovenski turisti predstavljajo najpomembnejšo skupino turistov glede na državni izvor (Cigale, 2010). V številnih občinah slovenski turisti prispevajo več kot 70 % vseh prenočitev (gl. sliko 3), v 11 občinah (Brezovica, Črna na Koroškem, Gornji Grad, Jesenice, Kostel, Ljutomer, Metlika, Mislinja, Selnica ob Dravi, Semič, Šentilj) pa so slovenske prenočitve predstavljale celo več kot štiri petine vseh (zelo verjetno bi morali k tem prišteti še mnoge izmed 61 občin, za katere SURS za I. 2013 ni objavil podatkov). Res pa med njimi, z izjemo občine Veržej, ni nobene, ki bi preseгла 100.000 prenočitev v tem letu. Navedeni podatki opozarjajo na to, da so številne občine glede turističnega obiska odvisne predvsem od slovenskih gostov. Na posebnosti prostorske razporeditve domačega turističnega obiska opozarja tudi slika 7, ki kaže obisk domačih turistov po občinah glede na to, ali je nad ali pod slovenskim povprečjem oziroma ustreznim deležem na državni ravni (kot omenjeno je bilo leta 2013 v Sloveniji 37,8 % domačih prenočitev).

Slika 6: Vrste turističnih občin po klasifikaciji Statističnega urada Republike Slovenije.

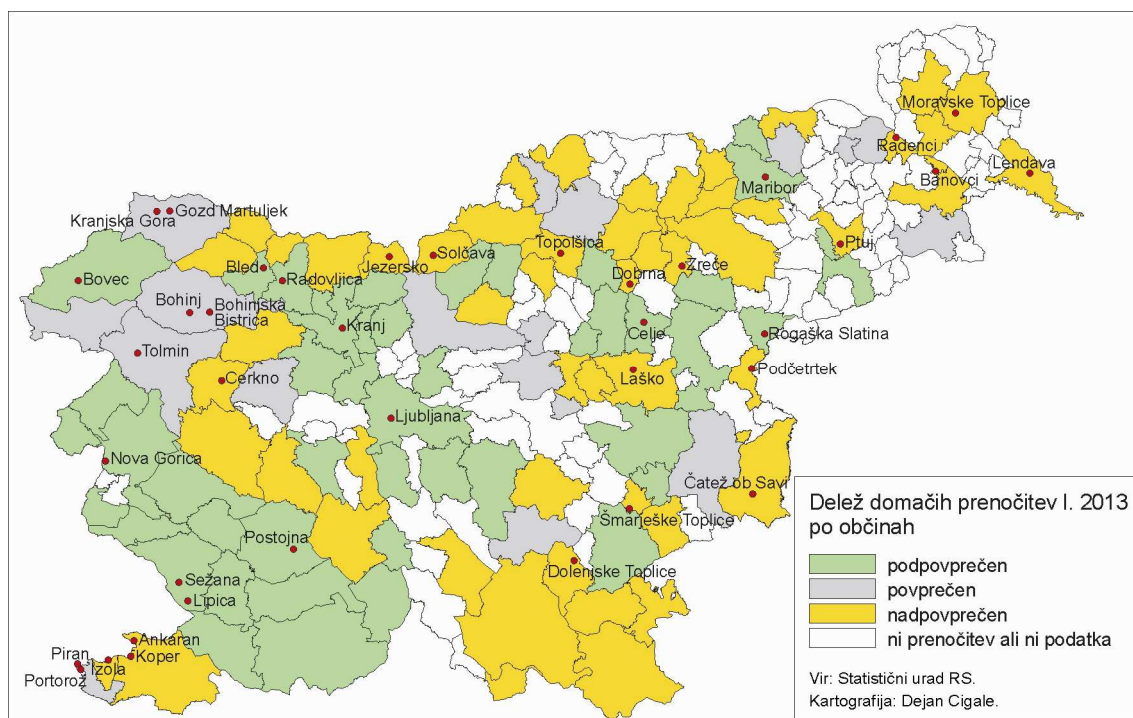
Na nekatere značilnosti motivov slovenskih turistov deloma kaže že razporeditev njihovih prenočitev po vrstah turističnih občin (gl. preglednico 2 ter sliki 5 in 6). Tako je izrazito največ prenočitev zabeleženih v zdraviliških občinah (kar 46,5 % vseh v letu 2013), kjer slovenski turisti prispevajo tudi nadpovprečen delež vseh tamkajšnjih prenočitev (gl. tudi Horvat, 2013; 2014). Po številu domačih prenočitev sledijo obmorske (24,4 %) in gorske (18,4 %) občine; delež prenočitev v Ljubljani je znašal le 1,1 %.

Preglednica 2: Prenočitve domačih in tujih turistov v Sloveniji po vrstah občin leta 2013.

	Prenočitve domačih turistov	Delež (%) od vseh prenočitev domačih turistov	Prenočitve tujih turistov	Delež (%) od vseh prenočitev tujih turistov
Zdraviliške občine	1.683.093	46,5	1.335.022	22,4
Gorske občine	667.255	18,4	1.692.344	28,4
Obmorske občine	882.494	24,4	1.149.771	19,3
Ljubljana	40.735	1,1	908.036	15,2
Mestne občine	107.821	3,0	496.370	8,3
Druge občine	235.384	6,5	380.708	6,4
Slovenija	3.616.782	100,0	5.962.251	100,0

Vir: Nastanitvena statistika, letni podatki ..., 2014.

Slika 7: Delež prenočitev domačih turistov po slovenskih občinah leta 2013 v primerjavi z deležem na državni ravni.

Opomba: Delež domačih prenočitev je označen kot podpovprečen, povprečen ali nadpovprečen ob upoštevanju ustreznega deleža na državni ravni (37,8 % domačih prenočitev leta 2013). Med občine s povprečnim deležem so uvrščene tiste, kjer ta znaša $37,8 \pm 5$ %.

Poučna je primerjava s prenočitvami tujih turistov, ki so po vrstah krajev precej bolj razpršene; 28,4 % jih je bilo v letu 2013 zabeleženih v gorskih občinah, 22,4 % v zdraviliških občinah, 19,3 % v obmorskih, kar 15,2 % pa v Ljubljani. Tudi deleža prenočitev v mestnih (8,3 %) in "drugih občinah" (6,4 %) nista zanemarljiva. Že iz teh navedb je mogoče razbrati, da se motivi domačih in tujih turistov za obisk turističnih krajev v splošnem močno razlikujejo. Predvsem

domače turiste nadpovprečno privlačijo zdraviliški kraji, v precejšnji meri tudi obmorski, že gorski kraji pa so kot turistični cilji nekoliko manj zanimivi. Tudi povprečna doba bivanja slovenskih turistov v gorskih občinah (2,7 dneva) precej zaostaja za tisto v zdraviliških (3,9) in obmorskih (3,4 dneva). Gorske občine so torej zanimivejše za krajši obisk, zaradi bližine osrednji Sloveniji (kot območju največje prebivalstvene zgoščitve v državi) pa so deležne tudi zelo velikega enodnevnega obiska.

Tako ti podatki kot na prejšnjih straneh (poglavje 7) predstavljeni podatki anketiranja slovenskih turistov kažejo, da so med slovenskimi turisti najbolj priljubljena turistična potovanja, ki vključujejo kopanje (v obmorskih ali zdraviliških krajih). To se odraža tudi v rezultatih raziskav o prostočasnih dejavnostih slovenskega prebivalstva (poglavje 6), po katerih je kopanje/plavanje – kljub ne posebej ugodnim možnostim – vseskozi med najbolj priljubljenimi dejavnostmi.

9 Prostočasno in turistično ravnanje slovenskega prebivalstva

Na naslednjih straneh bodo predstavljeni rezultati dveh anketnih raziskav, ki sta se nanašali na preživljanje prostega časa slovenskega prebivalstva zunaj doma oziroma na enodnevnih in večdnevnih prostočasnih potovanjih. Vsaka izmed njiju se je osredotočila na poseben sklop vprašanj oziroma na določene vsebine, povezane s prostočasnim oziroma turističnim ravnanjem anketirancev.

Prva je obravnavala predvsem tiste značilnosti prostočasnega ravnanja, ki so povezane z izletniškimi potovanji, torej s preživljanjem prostega časa, ki ni navezano na razmeroma redke dogodke, kakršne so počitnice, zato predstavlja za številne posameznike del rednega, običajnega prostočasnega ravnanja. Pri tem je bila pozornost namenjena tako osnovnim značilnostim izletniških potovanj kot tudi pomenu posameznih dejavnikov pri izbiri izletniškega cilja in kakovosti izletniškega prostočasnega doživetja. Nekatere značilnosti izletniških potovanj slovenskega prebivalstva so bile sicer obravnavane v raziskavah, ki so bile predstavljene v poglavju 6, vendar so ta dela že razmeroma starega datuma, v tem tisočletju pa temeljitejših raziskav na to temo še ni bilo.

Druga anketna raziskava se je vsebinsko navezovala na prejšnjo in je tako predstavljala njeno dopolnitev, osredotočila pa se je na večdnevna turistična potovanja in na pomen, ki ga prostemu času nasploh in posebej turističnim potovanjem pripisujejo posamezniki, ter nekaterim s tem povezanim dejavnikom. Pozornost je bila torej namenjena predvsem tistemu segmentu prostočasnega ravnanja, ki je navezan na čas dopustov oziroma počitnic.

Obe raziskavi sta bili izvedeni na enak način. V obeh primerih je šlo za kvotni vzorec prebivalcev Slovenije, starih 15 let in več, pri tem pa sta bili upoštevani starostna in spolna struktura slovenskega prebivalstva. Slabost, ki je povezana s takim načinom vzorčenja je ta, da ne gre za verjetnostni vzorec in da tako ni mogoče določiti standardne napake ocene, a po mnenju nekaterih avtorjev (npr. Moser, Kalton, 1989, cit. po Gilbert, Hudson, 2000, str. 921) so pri kvotnem vzorčenju vzorčevalne napake tako majhne v primerjavi z drugimi napakami in pristranskostmi, do katerih prihaja pri anketnih raziskavah, da to ni večja pomanjkljivost.

Pri obravnavi značilnosti prostočasnega ravnanja anketirancev in nekaterih njihovih s tem povezanih stališč je bila pozornost namenjena tudi razlikam med anketiranci v povezavi z njihovimi socio-demografskimi značilnostmi in rekreacijskimi dejavnostmi. V takih primerih so – v odvisnosti od značaja v analizo vključenih spremenljivk – bile uporabljene različne statistične metode. V primeru kategorialnih (nominalnih) spremenljivk je šlo za hi-kvadrat preizkus, v drugih primerih pa so bili uporabljeni Kruskal-Wallisov preizkus ter Mann-Whitneyev preizkus, za ugotavljanje povezave med starostjo in izobrazbo na eni strani ter

izletniško aktivnostjo in vrednotenjem nekaterih značilnosti ciljnih območij na drugi pa Spearmanov koeficient korelacije rangov (r_s).

Pri nekaterih vprašanjih so anketiranci izražali svoje stališče v zvezi s posamezno trditvijo na ocenjevalni lestvici od 1 do 5 (na primer od 1 = sploh se ne strinjam do 5 = povsem se strinjam). V zvezi s tovrstnimi ocenjevalnimi lestvicami obstajajo različna mnenja glede primernosti uporabe posameznih metod (predmet razprav pa marsikdaj vključuje tudi odnos med Likertovimi lestvicami in Likertovimi postavkami; npr. Carifio, Perla, 2007; Brown, 2011). Po mnenju nekaterih avtorjev (npr. Jamieson, 2004) je v takih primerih mogoča le uporaba neparametričnih metod, po mnenju drugih, npr. Normana (2010), pa so povsem primerne parametrične metode, ki so tudi v praksi zelo pogosto uporabljane (gl. npr. Li, Li, Hudson, 2013; Seddighi, Nuttall, Theocharous, 2001; Barutçu, Doğan, Üngüren, 2011 idr.). Ne glede na to so bile na tem mestu v takšnih primerih uporabljene že prej omenjene neparametrične metode (Mann-Whitneyev preizkus, Kruskal-Wallisov preizkus), za primerjavo pa so bile izvedene analize tudi z ustreznimi parametričnimi metodami (analiza variance, t-preizkus, Pearsonov koeficient korelacije), ki so v vseh primerih vodile k enakim zaključkom in v nadaljevanju ne bodo predstavljene.

Prva anketna raziskava je zajela 1459 anketirancev, druga pa 362. Zaradi narave vzorčenja se starostna in spolna sestava vzorcev in prebivalstva Slovenije ujemata, do razlik pa je prišlo pri izobrazbi anketirancev. Tako imamo opravka z v splošnem nadpovprečno izobraženimi anketiranci. V vzorcih je bilo kar 28,2 % (prvi vzorec) oziroma 34,8 % (drugi vzorec) anketirancev z višjo ali visoko izobrazbo, ustrezni delež za Slovenijo pa je bil leta 2013 19,4 % (Izobrazba, 2014). Delež oseb s srednješolsko izobrazbo v vzorcih (56,1 ter 53,0 %) je bil skoraj identičen deležu v slovenski populaciji, stari 15 let in več (53,3 % l. 2013; Izobrazba, 2014), anketiranci z osnovnošolsko izobrazbo (ali brez nje) pa so bili v vzorcih podpovprečno zastopani (15,8 oziroma 12,2 %; v Sloveniji je bilo l. 2013 27,3 % prebivalstva z osnovnošolsko ali nižjo izobrazbo). Nadpovprečna izobraženost anketirancev je predvidoma povezana z njihovo nadpovprečno prostočasno aktivnostjo, saj na tovrstno povezavo med izobrazbo in značilnostmi prostočasnega udejstvovanja med drugim opozarjajo tudi redne anketne raziskave SURS (npr. Udeleženosť prebivalcev na turističnih ..., 2014).

9.1 Prostočasno ravnanje v povezavi z izleti (krajšimi prostočasnimi turističnimi potovanji)

Prva anketna raziskava se je osredotočila na izletniško ravnanje slovenskega prebivalstva. Anketiranci so bili uvodoma opozorjeni, da se vprašalnik nanaša le na izlete (ob koncu tedna, ob praznikih, med delovnim tednom), ki so trajali največ 2–3 dni, ne pa na počitniška oziroma dopustniška potovanja. Raziskava je obravnavala naslednje vsebine:

- Osnovne značilnosti izletniških navad slovenskega prebivalstva (pogostost izletov, njihova sezonska razporeditev, uporabljena prevozna sredstva, družba na izletih

oziroma vrsta potovalne skupine, oddaljenost izletniških ciljev, prenočevanje na izletih, dejavnosti na izletih).

- Dejavniki, ki so za anketirance pomembni pri izbiri izletniškega cilja.
- Moteče značilnosti izletniških območij oziroma na njih prisotni moteči dejavniki.

Izletniki predstavljajo zelo heterogeno skupino; obiskujejo različna območja, uporabljajo različna prevozna sredstva, se ukvarjajo z različnimi dejavnostmi, različno vrednotijo značilnosti in privlačnost posameznih izletniških območij ... Ta raznolikost si nedvomno zasluži podrobnejšo obravnavo, zato je bila v navezavi na to namenjena pozornost še dvema vprašanjem:

- Kakšna je povezava socio-demografskih značilnosti anketirancev in tistih značilnosti izletniškega ravnanja, ki govorijo o izletniški aktivnosti (pogostost izletov, oddaljenost izletniških ciljev, prisotnost in pogostost prenočevanja na izletih)?
- Kakšne so razlike med anketiranci, ki se ukvarjajo z različnimi pristočasnimi dejavnostmi, glede na to, kako vrednotijo značilnosti izletniških območij oziroma dejavnike, ki na izletniških območjih delujejo moteče?

9.1.1 Nekatere značilnosti izletniškega ravnanja anketirancev

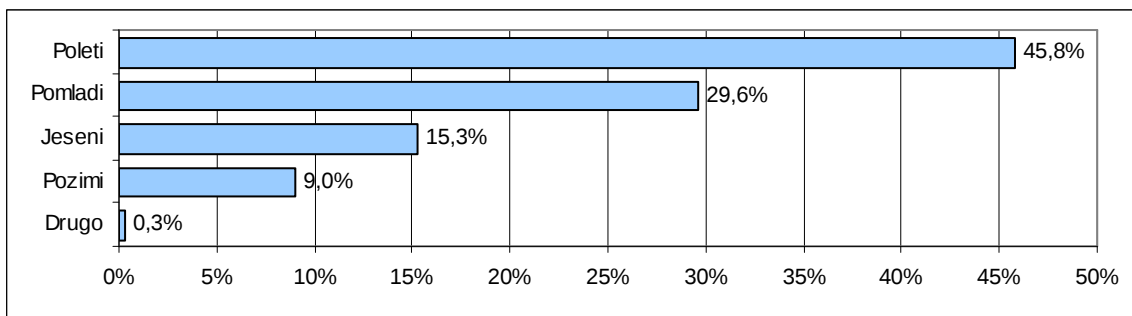
Največ anketirancev gre običajno na izlet (oziroma je šlo običajno na izlet "v preteklem letu") dvakrat do trikrat mesečno (28,2 %) in enkrat mesečno (27,7 %), petina (19,8 %) pa še bolj pogosto. Potemtakem je za večino anketirancev z izleti povezano preživljanje prostega časa res sestavni del rednega (ali vsaj zelo pogostega) pristočasnega ravnanja oziroma "pristočasne rutine". Ne glede na to delež tistih, ki hodijo na izlete bolj redko, znaša približno četrtno (24,3 %), kar opozarja na prisotnost populacije, ki se zaradi različnih razlogov izletov udeležuje le zelo redko, ali pa nanje sploh ne hodi.

Pogostost izletniških potovanj se preko leta močno spreminja. Le manjšina anketirancev (23,2 %) je hodila na izlete enako pogosto preko celega leta. Med preostalimi (76,8 %) jih je velika večina (69,2 % anketirancev oziroma 45,8 % odgovorov) navedla, da so pogosteje hodili na izlete poleti, drug najpogostejši odgovor pa je bila pomlad (44,6 % anketirancev oziroma 29,6 % odgovorov). Kljub priljubljenosti zimskošportne rekreacije je bilo najmanj tistih, ki so pogosteje kot običajno hodili na izlete pozimi (13,6 % anketirancev; 9,0 % odgovorov; gl. tudi sliko 8).

Prevlada osredotočenosti izletov na toplejši del leta opozarja na dejstvo, da je pomemben del izletniške dejavnosti odvisen od z letnimi časi povezanih dejavnikov, npr. sezonsko pogojenih vremenskih značilnosti. Ta povezava je najbolj očitna pri različnih oblikah rekreacije na prostem, izključiti pa je ni mogoče niti pri tistih oblikah preživljanja prostega časa, ki sicer niso neposredno odvisne od sezonskih oziroma vremenskih razmer, lahko pa te vplivajo na različno privlačnost izletov ali različno motivacijo za odhod na izlet (tudi v povezavi z dolžino dneva).

Tako je lahko tudi sprehod po mestnem okolju ali obisk gostinskega lokala bolj prijeten (in privlačen) v primeru lepšega vremena in višjih temperatur.

Slika 8: Obdobja pogostejšega odpravljanja na izlete (% odgovorov).

Opomba: Anketiranci so lahko izbrali največ dva odgovora.

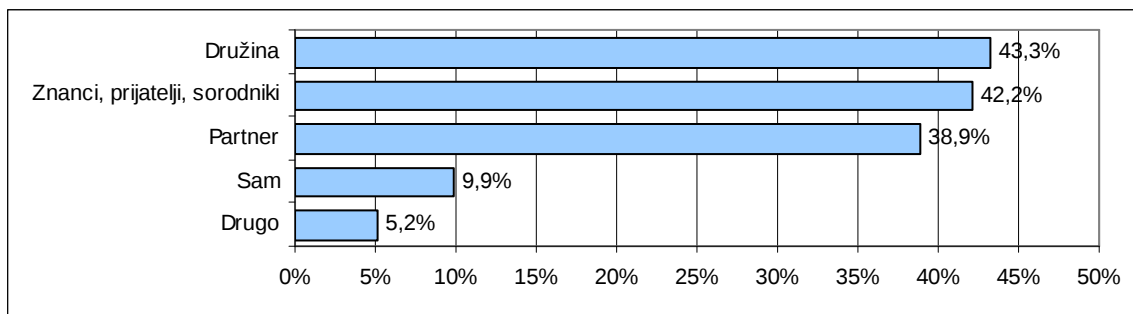
Na izletih kot prevozno sredstvo izrazito prevladuje osebni avtomobil, ki ga je navedlo kot najpogostejše uporabljenega kar 84,4 % anketirancev (63,1 % odgovorov), pri čemer so lahko navedli največ dve prevozni sredstvi. Razlogi za njegovo prevlado so posledica tako njegovih prednosti v okviru sprejemanja prostorskih in časovnih odločitev (ni navezanosti na vnaprej določene linije in čase odhodov kot pri javnem prometu) kot tudi nizkih stroškov samega potovanja v primeru več oseb v potovalni skupini, odsotnosti problemov s prenašanjem prtljage, večje zavarovanosti pred morebitnim manj prijetnim vremenom ipd. Na drugem mestu, a daleč zadaj, je avtobus (20,4 % anketirancev, 15,3 % odgovorov). Daleč pred vlakom je bilo kolo (14,7 % anketirancev, 11,0 % odgovorov). Priljubljenost kolesa ni povezana le s časovno in prostorsko fleksibilnostjo, ki jo omogoča njegova uporaba, temveč tudi z veliko priljubljenostjo kolesarjenja kot športnorekreacijske dejavnosti, saj je za številne posameznike kolesarjenje samo sebi namen in ne (zgolj) sredstvo za dostop do cilja. Anketni odgovori tudi opozarjajo na majhno vlogo javnega prometa v okviru izletniških aktivnosti, kar je verjetno povezano tako z željami in navadami anketirancev kot tudi z dejstvom, da so vozni redi javnih prevoznih sredstev prilagojeni predvsem potrebam dnevnih migracij na delo in v šolo ter zato ob koncih tedna v številnih primerih komaj uporabni. Dodatna dejavnika odvrčanja od uporabe javnega prevoza na številnih območjih sta bistveno večja poraba časa (ki je za številne posameznike izrazito omejena dobrina) in omejenost možnih ciljev, še zlasti če izletnik ne biva v večjih urbanih središčih z dobrimi prometnimi povezavami. Posameznik, ki biva v podeželskem ali suburbanem naselju in uporablja javni prevoz, mora pogosto najprej priti do urbanega središča (in to ob praviloma malo pogostih povezavah) ter se šele od tam odpraviti proti zelenemu cilju. V kategoriji "drugo" so bile najpogostejše navedbe, da so anketiranci odšli na izlet kar peš, nekateri pa so navajali tudi druga uporabljena prevozna sredstva (avtodom, kombi, letalo ...).

Preglednica 3: Najpogostejši način dostopa do izletniških ciljev.

	Število odgovorov	% odgovorov	% anketirancev
Osebni avtomobil	1227	63,1	84,4
Avtobus	297	15,3	20,4
Kolo	213	11,0	14,7
Vlak	77	4,0	5,3
Motor	42	2,2	2,9
Drugo	88	4,5	6,1
Skupaj	1944	100,0	

Opomba: Anketiranec je lahko izbral največ dva odgovora.

S potovalno skupino (družbo pri preživljanju prostega časa zunaj doma) sta povezana tako proces odločanja o odhodu na izlet (turistično potovanje) kot tudi izbira izletniškega cilja ter prostočasnih aktivnosti. En in isti posameznik lahko ob različnih priložnostih hodi na izlete, ki se med sabo razlikujejo po motivih, ki jih hoče pri tem zadovoljiti. Tako je lahko enkrat razlog za odhod na izlet želja po ukvarjanju s priljubljeno športnorekreacijsko dejavnostjo, drugič pa želja po druženju v krogu družine ali prijateljev. Posledično lahko posameznik redno hodi na izlete v okviru različnih potovalnih skupin (npr. obisk gostinskega lokala ali prireditve s partnerjem, ukvarjanje s športnorekreacijsko aktivnostjo v družbi prijateljev ali brez družbe). Zaradi tega so anketiranci lahko izbrali do dva izmed ponujenih odgovorov.

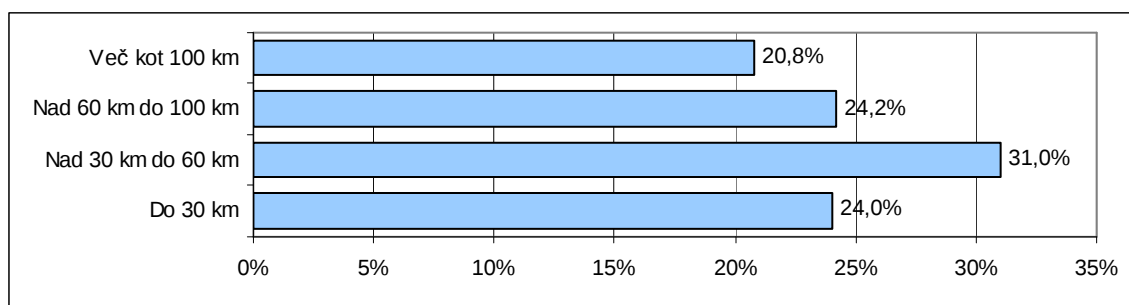
Slika 9: Deleži anketirancev glede na potovalno skupino (družbo na izletih) v okviru izletniških potovanj.

Opomba: Anketiranci so lahko izbrali do dva odgovora.

Rezultati kažejo (slika 9), da hodijo anketiranci na izlete predvsem v krogu družine (43,3 % anketirancev, 31,0 % odgovorov) ter znancev, prijateljev ali sorodnikov (42,2 % anketirancev oziroma 30,2 % odgovorov). Tudi družba partnerja ni dosti manj pogosta (38,9 % anketirancev oziroma 27,9 % odgovorov). Le redki hodijo na izlete sami ali v kakšni drugačni družbi (npr. društvo). Ti rezultati se ujemajo z ugotovitvami starejših raziskav (npr. Jeršič, 1998; Cigale, 1998) in pričajo o tem, da je preživljanje prostega časa zunaj doma (na izletih) izrazito družabno početje.

Izletniški cilji se nahajajo v zelo različni oddaljenosti od doma, a vendarle so najpogostejše obiskani tisti, ki so relativno blizu. Tako je največ (31,0 %) anketirancev odgovorilo, da si največkrat izberejo izletniški cilj v oddaljenosti med 30 in 60 km. Zastopanost ciljev v oddaljenosti do 30 km ter med 60 in 100 km je skoraj identična (24,0 in 24,2 %). Le delež tistih anketirancev, ki največkrat obiskujejo še bolj oddaljene cilje, je nekoliko manjši (20,8 %). Tudi ti rezultati torej opozarjajo na razdaljo kot omejitveni dejavnik, katere vloga pride še toliko bolj do izraza pri enodnevnih (ali konectedenskih) izletih.

Slika 10: Najpogostejša oddaljenost izletniških ciljev (deleži odgovorov v %).

Čeprav so primerjave z drugimi (starejšimi) raziskavami težke (drugačne okoliščine, drugačna metodologija oziroma formulacija vprašanj, osredotočenost starejših raziskav na nekaj mestnih naselij ...), se vendarle zdi, da se razdalje izletniških potovanj v Sloveniji v zadnjih štirih desetletjih niso bistveno spremenile in ostajajo v razmeroma podobnih prostorskih okvirih, kakršni so bili ugotovljeni že v starejših raziskavah (npr. Jeršič, 1971) in to kljub temu, da je v vmesnem obdobju razvoj avtocestnega omrežja vendarle omogočil hitrejši dostop do bolj oddaljenih ciljev. To bi pomenilo, da bi bila ugotovitev Jeršiča (1992) o vplivu velike občutljivosti izletniških potovanj (ki je povezana s prevlado kratkotrajnih izletov) na stagnacijo razdalj, prepotovanj v okviru izletniških potovanj, v splošnem še zmeraj na mestu. Tudi že predstavljeni podatki za Veliko Britanijo (National Travel Survey ..., 2014) ponujajo podobne zaključke. Vseeno pa je treba še enkrat opozoriti na precejšnje razlike med posameznimi območji, saj nadpovprečno privlačni izletniški cilji niso povsod v podobni oddaljenosti, kar pomeni tudi različno dolg dostop do njih, hkrati pa kaže omeniti težave pri primerjanju posameznih raziskav, saj so se nekatere osredotočale na izletniško ravnanje, druge pa na prosti čas/rekreacijo zunaj doma.

Prenočevanje v okviru izletov ni pogosto. Kar 40,9 % anketirancev ni v 12 mesecih pred anketiranjem niti enkrat prenočevalo v okviru izleta, 45,3 % pa jih je sicer prenočevalo, vendar redko. Najmanj (13,8 %) je bilo tistih, ki so na izletih prenočevali "pogosto".

Slika 11: Sekundarna počitniška bivališča so med nastanitvenimi objekti, v katerih je prenočevanje v okviru krajših turističnih potovanj najbolj pogosto. (foto: D. Cigale)

Anketiranci so na izletih velikokrat prenočevali pri znancih, prijateljih ali sorodnikih (246 navedb oziroma 28,6 % anketirancev, ki so na izletih kdaj prenočili). Pogosteje so anketiranci omenjali samo prenočevanje v hotelih, ki ga je navedlo 261 anketirancev (30,4 % tistih, ki so na izletu vsaj enkrat prenočili). Tretja najpogostejša navedba so bile počitniške hišice oziroma počitniška stanovanja (20,5 %). Potemtakem je bil dobršen del teh prenočitev opravljen v nekomercialnih nastanitvenih objektih.

Rezultati kažejo, da prenočevanje na izletih predstavlja sestavni del običajnega ali pogostega prostočasnega ravnanja le pri anketirancih, ki prenočujejo v svojem lastnem počitniškem stanovanju, pri ostalih pa je slej ko prej razmeroma neobičajno ali celo izjemno in je povezano predvsem z nekoliko daljšimi turističnimi potovanji.

Preglednica 4: Vrste objektov, v katerih so anketiranci najpogosteje prenočevali.

	Število navedb	% navedb
Hotel ali podobni objekt	261	30,4
Bivališče znancev, prijateljev, sorodnikov ...	246	28,6
Lastno počitniško bivališče	176	20,5
Apartma	72	8,4
Kamp, šotor	69	8,0
Planinska koča, bivač	49	5,7
Avto, avtodom	10	1,2
Turistična kmetija	5	0,6

Opomba: 859 anketirancev (58,9 %) je vsaj enkrat prenočilo na izletih. Nekaj anketirancev je navedlo več kot eno vrsto najpogosteje uporabljenega nastanitvenega objekta.

Anketni vprašalnik je vseboval tudi vprašanje o najpogostejših dejavnostih na izletih. Ker z vprašanji zaprtega tipa ne bi bilo mogoče zajeti vseh relevantnih možnosti in ker tudi navedba ali nenavedba posameznih možnih odgovorov vpliva na dobljene rezultate, je bilo to vprašanje oblikovano kot vprašanje odprtega tipa.

Preglednica 5: Dejavnosti, s katerimi so se anketiranci na izletih najpogosteje ukvarjali.

	Število navedb	% anketirancev
Sprehodi, hoja	425	29,2
Pohodništvo	333	22,9
Ogledovanje znamenitosti ipd.	324	22,3
Kopanje/plavanje	298	20,5
Kolesarjenje	216	14,9
Smučanje	128	8,8
Druženje, družabne igre, zabave, obiskovanje ipd.	109	7,5
Šport (nespecificirano)	89	6,1
Gornišтво/planinarjenje/hribolazenje ipd.	76	5,2
Obisk gostinskega lokala, gastronomija, degustacije, kulinarika ipd.	25	1,7
Tek	24	1,7
Plezanje	21	1,4
Rolanje	20	1,4
Različne druge rekreacijske dejavnosti na vodi (veslanje, jadranje, deskanje na vodi, potapljanje ...)	19	1,3
Rekreacija (nespecificirano)*	18	1,2
Nakupovanje	15	1,0
Ples	13	0,9
Ribolov	11	0,8
Fotografiranje	11	0,8
Gobarjenje, nabiranje gozdnih sadežev	11	0,8
Nogomet	11	0,8

* Verjetno je pri večini tovrstnih navedb mišljena športna rekreacija.

Opomba: V preglednici so predstavljene le dejavnosti (ali sklopi dejavnosti), ki so bile omenjene več kot desetkrat.

Največ anketirancev (preglednica 5) se je na izletih ukvarjalo z različnimi oblikami sprehodov/hoje (29,2 % tistih, ki so bili v 12 mesecih pred anketiranjem vsaj enkrat na izletu),

pohodništvom (22,9 %), ogledovanjem znamenitosti (22,3 %) ter kopanjem in plavanjem (20,5 %). Precej številni anketiranci so navedli več kot eno priljubljeno dejavnost na izletih. Meje med nekaterimi dejavnostmi je težko potegniti, saj je npr. dojemanje razlike med pohodništvom in sprehodi (ali pohodništvom in planinstvom) zelo subjektivno. Tudi zaradi tega dajejo vrednosti v preglednici 5 predvsem orientacijsko sliko o najbolj priljubljenih dejavnostih na izletih. Poleg tega je mogoče zanesljivo pričakovati, da so dejavnosti, kot so obiskovanje gostinskih lokalov, druženje, nakupovanje ali fotografiranje, na izletih precej bolj pogoste, ker pa igrajo vlogo sekundarnih dejavnosti, jih anketiranci niti niso posebej navajali. V vsakem primeru so v ospredju dejavnosti, ki tako ali drugače vključujejo hojo, ostale dejavnosti, tudi če so razmeroma zelo množične, pa zajemajo ožje skupine izletnikov. Izjema je predvsem kopanje/plavanje, ki spet postavi v ospredje pomembno vlogo obalnih območij pri turističnih potovanjih slovenskega (in ne samo slovenskega) prebivalstva.

Slika 12: Obisk gostinskega lokala je pogosta pristočasna dejavnost. (foto: D. Cigale)

9.1.2. Povezave med socio-demografskimi značilnostmi anketirancev ter njihovim prostočasnim ravnanjem

Na prejšnjih straneh predstavljene splošne značilnosti izletniškega ravnanja skrivajo velike razlike med posameznimi anketiranci ali skupinami anketirancev. Te razlike so povezane s številnimi dejavniki, pri tem pa imajo pomembno vlogo tudi socio-demografske značilnosti anketirancev.

Preglednica 6: Povezava starosti anketirancev in izletniške aktivnosti.

	r_s	p-vrednost
Običajna mesečna pogostost izletov v preteklem letu*	-0,222	0,000
Oddaljenost ciljev izletov*	-0,052	0,047
Prenočevanje zunaj doma*	-0,233	0,000

* Statistično značilna povezava na ravni $p < 0,05$.

Kot je bilo že omenjeno v poglavju 7, raziskave SURS kažejo na upadanje turistične aktivnosti s starostjo (ob upoštevanju udeležbe na turističnih potovanjih). Tako je bilo mogoče pričakovati, da bodo podobne razlike prisotne tudi v povezavi z izletniško aktivnostjo. Rezultati so to potrdili, saj pri anketirancih s starostjo izletniška aktivnost upada (preglednica 6). To se kaže v manjši mesečni pogostosti izletov pri starejših anketirancih (vrednost Spearmanovega koeficienta korelacije r_s je -0,222). Poleg tega s starostjo upada pogostost prenočevanja na izletih ($r_s = -0,233$), rahlo pa upada tudi oddaljenost obiskanih izletniških ciljev ($r_s = -0,052$).

V starostni skupini 15–24 let je bil delež anketirancev, ki so šli na mesec na izlet štirikrat ali večkrat, 24,3 %, pri anketirancih, starejših od 74 let, pa le 8,1 %. Upad pogostosti izletov je opazen šele pri starostni skupini 45–54 let, v kateri je bila štiri- ali večkrat mesečno na izletih že manj kot petina anketiranih (18,8 %). Velike razlike med skupinami so tudi pri pogostosti prenočevanja na izletih. V skupini 15–24 let je odstotek tistih, ki pogosto prenočujejo na izletih, kar 19,7 %, že v starostni skupini 55–64 let pade na 10,0 %, pri starejših od 75 let pa znaša le 7,0 %. V slednji skupini jih kar 69,8 % nikoli ne prenoči na izletih. Podobno se s starostjo povečuje pogostost izletov, ki so omejeni na bližnja (manj kot 30 km) območja. Delež anketirancev, ki najpogosteje hodijo na takšne izlete, je v starostni skupini 15–24 let le 19,5 %, pri starejših od 75 let pa 35,3 %. Pri izletih v bolj oddaljena ciljna območja se deleži udeležbe in pogostost izletov s starostjo ne spreminjajo bistveno, kar je povezano tudi s takšnimi vplivnimi dejavniki, kot npr. lastništvo počitniških hišic ali obiskovanje sorodnikov in prijateljev.

Razloge za upadanje izletniške aktivnosti s starostjo je mogoče iskati v vrsti okoliščin, od spremenjenega življenjskega sloga in motivov ali pomanjkanja finančnih sredstev pri upokojevcih (oziroma delu upokojeencev) do pogostejših zdravstvenih težav pri starejši populaciji. Dodaten dejavnik je lahko tudi pomanjkanje družbe, saj so v skupini starejšega prebivalstva nadpovprečno pogosta enočlanska gospodinjstva. Upad prostočasne aktivnosti predstavlja tudi negativen vpliv na kakovost življenja posameznikov (gl. npr. Silverstein, Parker, 2002).

Preglednica 7: Značilnosti izletniškega ravnanja pri različnih starostnih skupinah anketirancev (% odgovorov).

	15–24 let	25–34 let	35–44 let	45–54 let	55–64 let	65–74 let	75 in več let	Skupaj
Mesečna pogostost izletov								
Štirikrat ali večkrat	24,3	21,9	23,5	18,8	15,8	15,5	8,1	19,8
Dva- do trikrat	33,4	34,8	29,5	28,6	25,3	16,8	17,4	28,3
Enkrat	24,3	30,5	30,8	31	24,7	28,4	18,6	27,7
Manjkrat	17,9	12,9	16,2	21,6	34,2	39,4	55,8	24,3
Skupaj	100	100	100	100	100	100	100	100
Oddaljenost ciljev izletov								
Do 30 km	19,5	19,0	21,8	25,9	26,6	30,1	35,3	24,0
Nad 30 km do 60 km	36,5	31,0	31,6	28,0	35,1	26,1	20,0	31,0
Nad 60 km do 100 km	24,9	26,7	23,5	24,1	21,3	24,8	23,5	24,2
Več kot 100 km	19,1	23,3	23,1	22,0	17,0	19,0	21,2	20,8
Skupaj	100	100	100	100	100	100	100	100
Prenočevanje na izletih								
Nikoli	29,8	27,6	35,5	40,2	51,1	61,4	69,8	40,9
Da, vendar redko	50,5	58,1	46,6	47,6	38,9	31,4	23,3	45,3
Da, pogosto	19,7	14,3	17,9	12,2	10,0	7,2	7,0	13,8
Skupaj	100	100	100	100	100	100	100	100

Drugi dejavnik, ki mu je bila namenjena pozornost, je bila izobrazba anketirancev. Opaziti je mogoče naraščanje izletniške aktivnosti z naraščajočo izobrazbo (preglednici 8 in 9), kar se kaže tako v večji pogostosti izletov ($r_s = 0,156$) kot pogostosti prenočevanja ($r_s = 0,160$) na izletih. Bolj izobraženi anketiranci si v povprečju tudi izbirajo nekoliko bolj oddaljene izletniške cilje, vendar so s tem povezane razlike zelo majhne ($r_s = 0,057$) in jim ni mogoče pripisovati večjega pomena.

Preglednica 8: Povezava izobrazbe anketirancev in izletniške aktivnosti.

	r_s	p-vrednost
Običajna mesečna pogostost izletov v preteklem letu*	0,156	0,000
Oddaljenost ciljev izletov*	0,057	0,030
Prenočevanje zunaj doma*	0,160	0,000

* Statistično značilna povezava na ravni $p < 0,05$.

Razlogi za razlike v izletniškem ravnanju med različno izobraženimi anketiranci so predvidoma povezani z vrsto dejavnikov, na primer z boljšim premoženjskim stanjem bolj izobraženega prebivalstva (povezave z dohodki ni bilo mogoče preveriti, saj vprašalnik ni vključeval tovrstnega vprašanja), njihovimi drugačnimi interesi, drugačnimi omrežji prijateljev in znancev, deloma pa tudi s starostjo, saj je mlajša populacija v povprečju bolj izobražena (če ne gre za tiste, ki so še v procesu šolanja).

Preglednica 9: Prostočasno ravnanje pri anketirancih z različno izobrazbo (% odgovorov).

	Dokončana ali nedokončana osnovna šola	Srednja šola	Višja ali visoka šola	Skupaj
Mesečna pogostost izletov				
Štirikrat ali večkrat	11,8	21,3	20,2	19,5
Dva- do trikrat	19,3	27,9	34,6	28,5
Enkrat	21,9	30,3	26,3	27,8
Manjkrat	46,9	20,5	18,9	24,2
Skupaj	100	100	100	100
Oddaljenost ciljev izletov				
Do 30 km	31,1	22,5	22,5	23,8
Nad 30 km do 60 km	30,2	31,8	30,2	31,1
Nad 60 km do 100 km	21,3	24,9	25,0	24,4
Več kot 100 km	17,3	20,8	22,3	20,7
Skupaj	100	100	100	100
Prenočevanje na izletih				
Nikoli	63,4	38,1	33,7	40,8
Da, vendar redko	26,0	48,8	49,3	45,4
Da, pogosto	10,6	13,1	17,1	13,8
Skupaj	100	100	100	100

Ugotovljena večja izletniška aktivnost pri bolj izobraženih anketirancih se sklada tudi z ugotovitvami raziskave SURS o turističnih potovanjih prebivalstva Slovenije, ki vključujejo prenočitve (Udeležnost prebivalcev na ..., 2014). Tudi ta je namreč pokazala večjo turistično aktivnost z naraščanjem izobrazbe.

9.1.3 Pomen značilnosti izletniškega območja pri izbiri cilja

Posamezniki sprejemajo odločitve o svojih izletniških potovanjih na podlagi svojih različnih interesov in motivov. V skladu z motivi, ki so pomembni za posameznika, ta vrednoti značilnosti potencialnih izletniških ciljev in jih na podlagi tega tudi izbira. Glede na to, da se velik del izletniških aktivnosti odvija v takšnih ali drugačnih skupinah, so odločitve za obisk določenega območja lahko tudi rezultat skupinskega odločanja oziroma vrednotenja potencialnih ciljev (gl. npr. Thornton, Shaw, Williams, 1997; Decrop, Snelders, 2005).

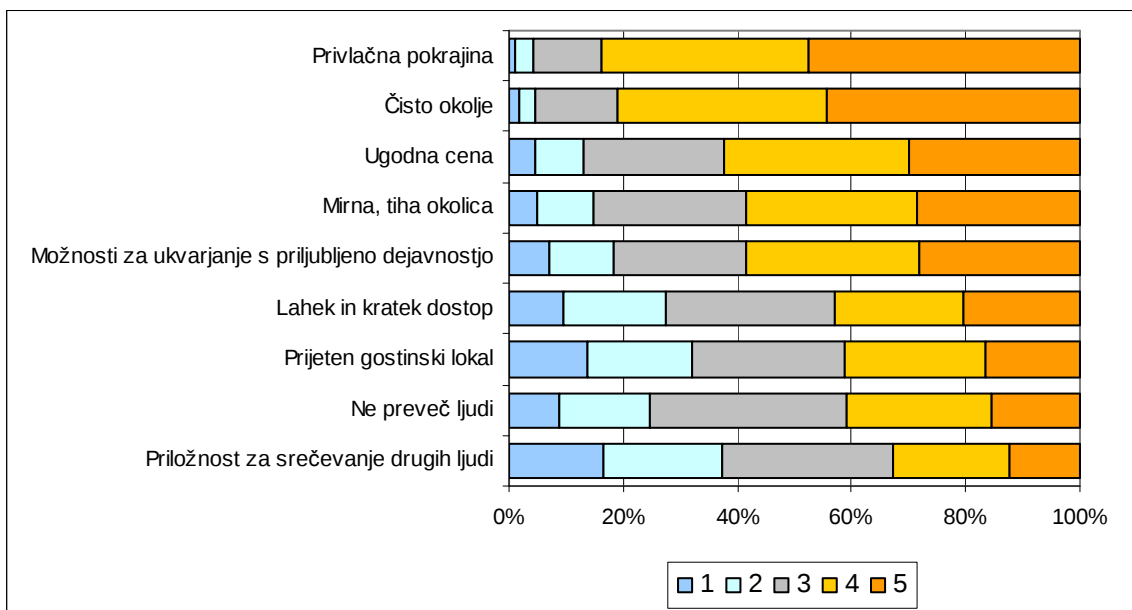
V pričujoči anketni raziskavi so anketiranci ocenjevali pomen posameznega dejavnika pri izbiri izletniškega cilja na lestvici od 1 do 5 (1 = nepomembno, 2 = malo pomembno, 3 = srednje pomembno, 4 = precej pomembno, 5 = zelo pomembno). Kot najbolj pomembna dejavnika sta se izkazala privlačna pokrajina in čisto okolje (skupen delež ocen 4 in 5 je znašal kar 83,7 % in 81,2 %). Sledila je ugodna cena (62,3 %). Pri možnostih za ukvarjanje s priljubljeno dejavnostjo ter mirni, tihi okolici je bil skupen delež ocen 4 in 5 58,5 % in 58,3 %. Pomen ostalih dejavnikov je precej zaostajal.

Preglednica 10: Pomen posameznih značilnosti območja pri izbiri izletniškega cilja (% odgovorov/ocen).

	1	2	3	4	5	Skupaj
Privlačna pokrajina	1,0	3,4	11,8	36,1	47,7	100
Čisto okolje	1,7	2,7	14,4	36,9	44,2	100
Ugodna cena	4,6	8,6	24,6	32,4	29,9	100
Možnosti za ukvarjanje s priljubljeno dejavnostjo	7,0	11,4	23,2	30,2	28,3	100
Mirna, tiha okolica	4,9	10,1	26,7	29,6	28,7	100
Lahek in kratek dostop	9,5	17,9	29,6	22,7	20,3	100
Prijeten gostinski lokal	13,6	18,4	26,7	24,9	16,4	100
Ne preveč ljudi	8,9	15,8	34,2	25,4	15,6	100
Priložnost za srečevanje drugih ljudi	16,5	21,0	29,7	20,5	12,3	100

Opomba: Anketiranci so ovrednotili pomen posameznih značilnosti ciljnega izletniškega območja pri odločitvi za obisk na lestvici od 1 do 5, kjer je: 1 = nepomembno, 2 = malo pomembno, 3 = srednje pomembno, 4 = precej pomembno, 5 = zelo pomembno.

Slika 13: Pomen posameznih značilnosti območja pri izbiri izletniškega cilja (% odgovorov/ocen).

Takšen rezultat je tudi posledica univerzalnega pomena nekaterih značilnosti izletniških območij. Tako je privlačna pokrajina relevantna za večino pristočasnih dejavnosti, prijeten gostinski lokal pa predvsem v primeru, da je posameznikov obisk območja povezan z določenimi posebnimi motivi (npr. želja po kulinaričnem doživetju, po druženju ob hrani in pijači). V drugih primerih lahko predstavlja kvečjemu sekundarno privlačnost, poleg tega pa je prijeten gostinski lokal običajno mogoče najti tudi v vsakodnevem okolju. Na drugi strani so "možnosti za ukvarjanje s priljubljeno dejavnostjo" vrednotene v odvisnosti od narave dejavnosti, s katerimi se posameznik ukvarja oziroma so zanj zanimive. Nekatere dejavnosti

zahtevajo specifične pokrajinske značilnosti (npr. alpsko smučanje, alpinizem ...; s tem v zvezi gl. tudi Jeršič, 1999), druge pa se lahko odvijajo v večini pokrajinskih tipov (npr. pohodništvo).

Tudi pomen "ugodne cene" se med posameznimi prostočasnimi dejavnostmi oziroma oblikami prostočasnega ravnanja lahko močno razlikuje. Pri nekaterih izletih je lahko edini izdatek povezan s stroški prevoza oziroma dostopa, pri drugih so lahko stroški stvar izbire posameznika ali izletniške skupine (npr. obisk/neobisk gostinskega lokala na ciljnem območju ali med potjo), pri nekaterih pa se izdatkom ni mogoče ogniti (npr. obisk smučišča, termalnega kopališča, prireditve z vstopnino ...). V slednjem primeru postane pomen "ugodne cene" precej večji. Podobno je pomen "mirne, tihe okolice" pri posameznih oblikah preživljanja prostega časa lahko precej različen. Tudi zaradi tovrstnih razlik med dejavnostmi glede pomena določenih značilnosti izletniških območij bo kasneje tem vprašanjem oziroma tem razlikam namenjena posebna pozornost.

Pomen lahkega in kratkega dostopa je po navedbah anketirancev razmeroma skromen, kljub temu pa je večina izletniških potovanj usmerjena na razmeroma bližnja območja. Potemtakem se zdi, da igra dostopnost vlogo že v začetni fazi odločanja o izbiri izletniškega cilja, in sicer na ta način, da preveč oddaljena oziroma pretežno dostopna območja zaradi skromnega razpoložljivega časa sploh ne pridejo v poštev. Posameznik (ali skupina) potem izbira le med cilji, ki so v sprejemljivi razdalji, znotraj tega pa je lahek dostop manj pomemben kot vrsta drugih dejavnikov, saj sam po sebi ne deluje kot dejavnik razlikovanja med njimi in ni povezan z večjo ali manjšo prostočasno vrednostjo potencialnega cilja. Do določene mere (ne prevelika) oddaljenost lahko celo povečuje privlačnost potencialnega cilja.

9.1.4 Moteče značilnosti izletniškega območja

Nekatere značilnosti potencialnega izletniškega območja lahko tudi odbijajo potencialne obiskovalce ali pa vsaj zmanjšajo kakovost njihovega prostočasnega doživetja. V prvem primeru se posameznik ne odloči (več) za obisk posameznega območja, v drugem pa to stori, če je območje dovolj privlačno zaradi svojih drugih značilnosti (npr. nadpovprečna primernost za izbrano rekreacijsko dejavnost, bližina). Anketiranci so lahko ovrednotili, kako moteča je na izletniškem območju posamezna značilnost, na lestvici od 1 (nemoteče) do 5 (zelo moteče).

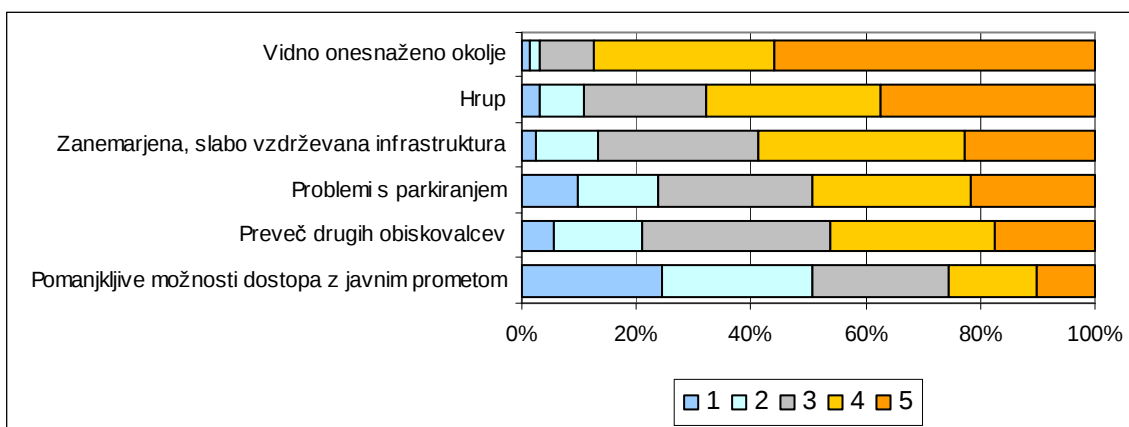
Med dejavniki, ki so na ciljnih območjih moteči, so anketiranci postavljali v ospredje vidno onesnaženo okolje (kar 87,3 % anketirancev ga je ovrednotilo z oceno 4 ali 5) pred hrupom (67,7 %). Viri hrupa (tj. motečega zvoka) so lahko zelo različni – od prometa do drugih (glasnih) obiskovalcev, pri tem pa intenzivnost motnje ni nujno povezana z intenzivnostjo zvoka, saj sta dojemanje in doživljanje hrupa zelo subjektivna. Na tretjem mestu je bila "zanemarjena, slabo vzdrževana infrastruktura" (skupen delež ocen 4 in 5 je znašal 58,8 %).

Preglednica 11: Moteči dejavniki na izletniških območjih po mnenju anketirancev (% odgovorov/ocen).

Moteča značilnost/dejavnik	1	2	3	4	5	Skupaj
Vidno onesnaženo okolje	1,2	1,8	9,7	31,2	56,1	100
Hrup	3,2	7,7	21,4	30,3	37,4	100
Zanemarjena, slabo vzdrževana infrastruktura	2,5	10,7	27,9	36,1	22,7	100
Problemi s parkiranjem	9,7	14,0	27,1	27,5	21,7	100
Preveč drugih obiskovalcev	5,4	15,7	32,6	28,7	17,6	100
Pomanjkljive možnosti dostopa z javnim prometom	24,4	26,4	23,7	15,4	10,2	100

Opomba: Anketiranci so ovrednotili, kako moteče so za njih na izletniškem območju posamezne značilnosti (dejavniki), na lestvici od 1 do 5, kjer je: 1 = nemoteče, 2 = malo moteče, 3 = srednje moteče, 4 = precej moteče, 5 = zelo moteče.

Slika 14: Moteči dejavniki na izletniških območjih po mnenju anketirancev (% odgovorov/ocen).

Kot najbolj moteča sta se torej izkazala dejavnika, ki sta relevantna za številne, med sabo zelo različne dejavnosti, v splošnem manj moteči pa so dejavniki, katerih pomen se zelo razlikuje v odvisnosti od izletniške aktivnosti. Tako je pri nekaterih dejavnostih velik obisk lahko zelo moteč (npr. rekreacija na prostem v naravnem okolju; gl. npr. Manning, 2002), pri drugih pa sestavni del pričakovane pristočasne izkušnje in privlačnosti izletniškega območja (npr. obisk množične prireditve, posedanje v gostinskem lokalu v urbanem okolju ...).

Med vsemi ponujenimi značilnostmi so kot daleč najmanj pomembne ocenjevali "pomanjkljive možnosti dostopa z javnim prometom". To priča o tem, da prevladujoča uporaba osebnega avtomobila večinoma ni posledica pomanjkljivega javnega prometa, temveč predvsem stvar preferenc oziroma lastne izbire posameznikov. Odgovor "drugo" je izbrala le peščica anketirancev (17), pri tem pa sta se večkrat (po štirikrat) pojavili le pripombi o neprijaznosti (domačinov in zaposlenih v turistični dejavnosti) ter previsokih cenah.

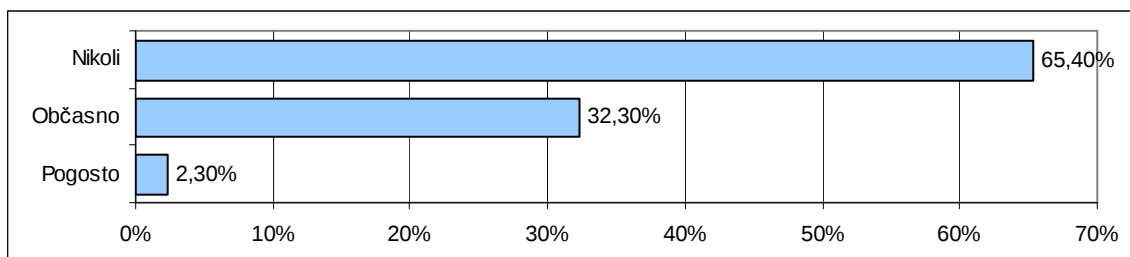
Z vidika razmisleka o morebitnih konfliktih med pristočasnimi uporabniki prostora je zanimiv skromen delež ocen 4 in 5 pri navedbi "preveč drugih obiskovalcev", ki predstavlja – skupaj s problemi s parkiranjem – drugo najmanj motečo značilnost izletniških območij. Domnevati je mogoče, da je to vrednoteno kot razmeroma manj pomemben "problem" tudi zaradi tega, ker

si obiskovalci, ki jih moti večja gneča, izbirajo cilje, kjer je ni (oziroma kjer je ne zaznavajo, saj gre pri gneči za subjektiven konstrukt). Poleg tega tudi pri posameznikih, ki ne marajo prisotnosti večjega števila drugih obiskovalcev, obstajajo različni načini izmikanja gneči, ki so razmeroma zelo učinkoviti, npr. časovno in prostorsko prilagajanje izvajanja svojih prostočasnih dejavnosti (gl. npr. Jakus, Shaw, 1997; Schumann, Schwabe, Easley, 2001).

Nazadnje omenjeno vsebino dodatno osvetlijo odgovori na vprašanje, ali so anketiranci kdaj motili drugi prostočasni obiskovalci izletniškega cilja. Tudi ti odgovori dajo podobno sliko. Skoraj dve tretjini (65,4 %) anketirancev je odgovorilo, da jih drugi prostočasni obiskovalci niso nikoli motili. Samo 2,3 % je bilo tistih, ki so pogosto doživljali tovrstne motnje, medtem ko je bila občasno deležna motenj s strani drugih obiskovalcev slaba tretjina (32,3 %) anketirancev. Potemtakem je to dejavnik, ki je občasno relevanten za sicer upoštevanja vreden, a vendarle izrazito manjšinski delež anketirancev.

Dodatna pojasnila, ki so jih dali anketiranci s tem v zvezi, so pokazala, da so tovrstne motnje v veliki večini primerov povezane le z nekaterimi razmeroma maloštevilnimi praksami ravnanja. Pri tem gre zlasti za povzročanje hrupa (prevelika glasnost posameznikov, preglasna glasba ...) in neprimerno ravnanje, ki je včasih spet povezano s povzročanjem hrupa ali pa drugačno neobzirnostjo (npr. potencialno nevarno smučanje, pijančevanje ...). Dokaj pogosto je bila spet omenjena gneča, torej preveliko število (drugih) obiskovalcev.

Slika 15: Motenje s strani drugih obiskovalcev (% odgovorov).

9.1.5 Dejavnosti na izletih in njihove povezave z vrednotenjem značilnosti ciljnega območja ter zaznavanjem in doživljanjem motenj

Najbolj priljubljene dejavnosti na izletih so že bile predstavljene. Najpogosteje so anketiranci navajali tiste, ki so povezane s hojo (sprehodi/hoja 29,2 %, pohodništvo 22,9 %, gornišstvo/planinarjenje/hribolazenje 5,2 %), ogledovanje znamenitosti (22,3 %), kopanje ali plavanje (20,5 % anketirancev) in kolesarjenje (14,9 %). Poleg tega so navajali še vrsto drugih, nekoliko manj množičnih dejavnosti. Potemtakem se je pokazalo, da gre pri anketirancih za zelo heterogen nabor bolj priljubljenih dejavnosti. Za podrobnejši vpogled v to, kako različni interesi, motivi in potrebe anketirancev/izletnikov vplivajo na doživljanje motenj oziroma motečih dejavnikov, so bili med sabo primerjani anketiranci, ki se na izletih ukvarjajo z

nekaterimi izbranimi dejavnostmi. Pri tem so bile izbrane samo tiste rekreacijske dejavnosti, ki so bile dovolj množične in so imele različne zahteve glede značilnosti odprte pokrajine.

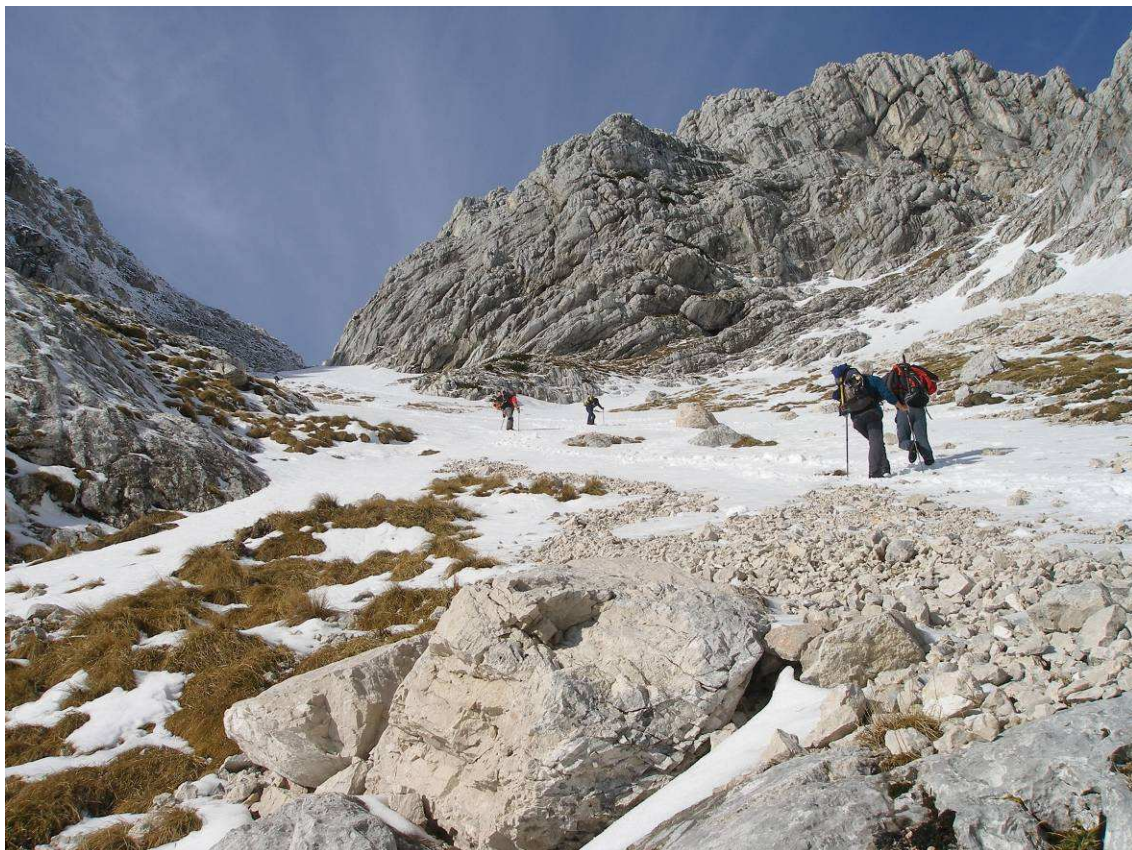
V skladu s tem so bili anketiranci razdeljeni v dve skupini. V prvi skupini so bili anketiranci, katerih dejavnosti na izletih so temeljile na hoji v naravnem okolju (navedbe naslednjih dejavnosti: "pohodništvo", "gorništvo", "planinarjenje", "hribolazenje", "hoja v hribe"). Pri tem ni šlo za zelo homogeno skupino, saj so bili zanesljivo vključeni posamezniki z zelo različnimi motivi, na primer tisti, ki so se ukvarjali s planinstvom in ga pri tem vsaj v določeni meri doživljali kot izrazito športno dejavnost, pri kateri je pomemben "dosežek" (npr. vzpon na visok vrh, dostop po zahtevnejši poti ...), kot tudi posamezniki, pri katerih je bilo ključno doživljanje (bolj ali manj naravnega) okolja oziroma pokrajine. Ne glede na tovrstne razlike je obojim skupna navezanost na razmeroma naravno pokrajino, ki s svojimi značilnostmi predstavlja pomemben sestavni del pristočasnega doživetja. Pripadniki te skupine anketirancev bodo v nadaljevanju poimenovani kot "pohodniki", čeprav izraz ni povsem ustrezen in gre le za delovno oznako. V to skupino sodi 380 anketirancev. Pri njih je bilo dokaj pogosto kombiniranje z drugimi športnimi oziroma gibalnimi aktivnostmi.

V drugo skupino so bili uvrščeni posamezniki, ki se ukvarjajo z dejavnostmi, ki nujno vključujejo takšno ali drugačno obliko druženja. Pri tem gre za dejavnosti, kot so obiski, klepet, druženje, zabava ... Anketiranci iz te skupine bodo poimenovani kot "družabneži", čeprav tudi v tem primeru ne gre za zares ustrezno oznako. Anketirancev iz te skupine je bilo 176.

Posamezniki se pogosto na izletih ukvarjajo z različnimi dejavnostmi, katerih izbor je lahko odvisen od izletniške družbe, letnega časa, trenutnega razpoloženja ... Zato v takšnih primerih za eno in isto osebo nastopajo kot relevantni v različnih situacijah različni dejavniki. Da bi se ognili "problemu" posameznikovega ukvarjanja z zelo raznovrstnimi dejavnostmi, so bili vključeni v analizo (tj. primerjani med seboj) le tisti, ki so se ukvarjali ali samo z bolj družabno usmerjenimi dejavnostmi ali pa, na drugi strani, samo z dejavnostmi, ki vključujejo hojo v pretežno naravnem okolju. Anketiranci, ki so navajali tako eno kot drugo, in seveda tisti, ki niso navedli nič od obojega, v analizi niso bili upoštevani.

Za posameznike, ki sodijo v eno ali drugo skupino, so značilne različne pristočasne motivacije. Če je pri eni skupini stik z drugimi ljudmi zaželen ali celo nujna sestavina izvajanja same pristočasne dejavnosti oziroma preživljanja prostega časa na izletniškem območju, pri drugi skupini številni posamezniki izbirajo te dejavnosti ravno zaradi tega, ker se odvijajo v okolju, v katerem so stiki z drugimi ljudmi razmeroma skromni. Poleg tega se obe skupini dejavnosti razlikujeta med seboj po vlogi, ki jo ima naravno okolje v okviru preživljanja prostega časa. Tako lahko predstavlja le pokrajinsko kuliso, ki ni ključnega pomena za kakovost pristočasnega doživetja, lahko pa je njegova prisotnost (vključno z nekaterimi specifičnimi značilnostmi) odločilna za zadovoljivo kakovostno pristočasno doživetje. V skladu s tem kot viri motenj oziroma poslabšane pristočasne kakovosti v precejšnji meri nastopajo drugačni dejavniki.

Slika 16: Različne oblike rekreacije vključujejo hojo v odprti pokrajini oziroma naravnem okolju. (foto: D. Cigale)

Osnovni podatki o obeh skupinah anketirancev

Med "pohodniki" je 51,6 % moških, njihova povprečna starost je 43,0 let, med njimi prevladujejo zaposleni (58,7 %) in osebe s srednješolsko izobrazbo (55,9 %) pred tistimi z višje-ali visokošolsko izobrazbo (34,6 %). Med "družabneži" je 56,8 % žensk, njihova povprečna starost je 46,8 let, prevladujejo upokojenci (36,9 %) pred zaposlenimi (31,3 %), največ je oseb s srednješolsko izobrazbo (55,7 %) pred tistimi z osnovnošolsko izobrazbo (26,7 %).

Pomen razlik med pripadniki obeh skupin glede njihovih socio-demografskih značilnosti je bil preverjen s pomočjo hi-kvadrat preizkusa. Izračunan je bil tudi Pearsonov koeficient kontingence C (za ugotavljanje jakosti povezav). Glede spola sicer ni bilo ugotovljenih (statistično značilnih) razlik med anketiranci, ki sodijo v eno ali drugo skupino (gl. preglednico 12), zato pa so razlike pri izobrazbi (koeficient kontingence C = 0,246), zaposlitvenem statusu (C = 0,260) in starosti (C = 0,260). "Pohodniki" (tj. dejavnostni sklop planinstvo/gornišstvo/pohodništvo ipd.) so nadpovprečno zastopani pri srednjih dveh starostnih razredih (manj

pri starejših od 60 let in pri mlajših od 31 let), pri zaposlenih in pri bolj izobraženih (višja in visoka izobrazba), "družabneži" pa zlasti med dijaki in študenti ter upokojenci, osebami z dokončano ali nedokončano osnovno šolo ter v starostnih skupinah 15–30 in več kot 60 let. V preglednici 12 so rezultati sicer predstavljeni tudi za kategorijo "drugo", v katero pa je sodilo le 5 anketirancev, zato s tem povezani rezultati v nadaljevanju ne bodo komentirani. Tudi število brezposelnih, ki so bili zajeti v vzorec, je razmeroma majhno, zaradi česar je njihove odgovore težko posploševati.

Preglednica 12: Socio-demografske značilnosti "pohodnikov" in "družabnežev" (deleži v %).

	Pohodniki	Družabneži	Skupaj	χ^2	Koeficient kontingence C	p-vrednost
Spol						
Moški	51,6	43,2	48,9	3,394	0,078	0,066
Ženski	48,4	56,8	51,1			
Skupaj	100	100	100			
Zaposlitveni status						
Dijak/študent	19,7	28,4	22,5	40,464	0,260	0,000
Zaposlen	58,7	31,3	50,0			
Upokojenec	17,9	36,9	23,9			
Brezposeln	2,1	1,7	2,0			
Drugo	1,6	1,7	1,6			
Skupaj	100	100	100			
Izobrazba						
Osnovna	9,5	26,7	15,0	35,624	0,246	0,000
Srednja	55,9	55,7	55,9			
Višja, visoka	34,6	17,6	29,2			
Skupaj	100	100	100			
Starost						
15–30	25,6	31,3	27,4	40,124	0,260	0,000
31–45	26,9	19,3	24,5			
46–60	33,0	15,3	27,4			
Več kot 60	14,5	34,1	20,7			
Skupaj	100	100	100			

Razlike med "družabneži" in "pohodniki"

Osrednje vprašanje je bilo, ali se obe rekreacijski skupini med seboj razlikujeta glede na to, kakšen pomen pripisujeta posameznim značilnostim izletniških območij in glede na to, katere značilnosti dojemata kot moteče (in koliko moteče). V zvezi z obojim je Mann-Whitneyev preizkus v resnici opozoril na pomembne razlike med obema skupinama.

Kar se tiče pomena značilnosti ciljnih območij (gl. tudi preglednico 13), so za "pohodnike" relativno pomembnejši dejavniki privlačna pokrajina (skupen delež ocen 4 in 5 90 %; pri "družabnežih" 74,9 %), čisto okolje (87,4 %; pri "družabnežih" 70,7 %), mirna, tiha okolica (66,5 %; pri "družabnežih" 49,4 %), možnosti za ukvarjanje s priljubljeno dejavnostjo (63,1 %;

pri "družabnežih" 58,0 %) in ne preveč ljudi (48,5 %; pri "družabnežih" 35,6 %). Razlike med skupinama so (z izjemo možnosti za ukvarjanje s priljubljeno dejavnostjo) zelo izrazite.

Za "družabneže" so relativno pomembnejši lahek in kratek dostop (skupen delež ocen 4 in 5 52,3 %; pri "pohodnikih" samo 31,5 %), priložnost za srečevanje drugih ljudi (49,4 %; pri "pohodnikih" 24,0 %), prijeten gostinski lokal (55,5 %; pri "pohodnikih" 30,3 %) in ugodna cena (72,5 %; pri "pohodnikih" 57,4 %). Večji pomen teh dejavnikov za družabneže kot za pohodnike še ne pomeni, da so te značilnosti ciljnih območij za njih tudi absolutno pomembnejše. Kot najpomembnejša se je namreč tudi pri "družabnežih" izkazala privlačna pokrajina (skupen delež ocen 4 in 5 74,9 %), saj je tudi ukvarjanje z bolj družabnimi dejavnostmi doživeto kot bolj kakovostno, če se odvija v privlačni pokrajini.

Preglednica 13: Pomen značilnosti območja za izbiro izletniškega cilja pri dveh skupinah anketirancev, ki se ukvarjata z različnimi izletniškimi dejavnostmi ("pohodniki" in "družabneži"; % odgovorov).

Družabneži		1	2	3	4	5	Skupaj
Mirna, tiha okolica*	D	6,3	14,9	29,3	24,1	25,3	100
	P	2,9	5,3	25,2	30,2	36,3	100
Čisto okolje*	D	1,7	4,0	23,6	35,1	35,6	100
	P	1,1	2,4	9,2	35,3	52,1	100
Lahek in kratek dostop*	D	5,7	12,1	29,9	25,9	26,4	100
	P	16,2	20,4	31,8	20,4	11,1	100
Možnosti za ukvarjanje s priljubljeno dejavnostjo	D	8	9,8	24,1	26,4	31,6	100
	P	2,6	8,2	26,1	34,3	28,8	100
Priložnost za srečevanje drugih ljudi*	D	9,1	14,2	27,3	27,8	21,6	100
	P	22,4	26,1	27,4	17,9	6,1	100
Prijeten gostinski lokal*	D	5,7	12,6	26,3	32,6	22,9	100
	P	20,1	24,5	25,1	20,8	9,5	100
Privlačna pokrajina*	D	0	7,4	17,7	34,3	40,6	100
	P	0,5	1,8	7,7	32,5	57,5	100
Ugodna cena*	D	2,9	4,6	20,1	35,1	37,4	100
	P	6,3	11,4	24,9	32,5	24,9	100
Ne preveč ljudi*	D	12,6	21,3	30,5	20,1	15,5	100
	P	7,4	11,9	32,2	29,0	19,5	100

D = "družabneži"; P = "pohodniki".

* Statistično značilne razlike med skupinama na ravni $p < 0,05$.

Opomba: Anketiranci so ovrednotili pomen posameznih značilnosti ciljnega izletniškega območja pri odločitvi za obisk na lestvici od 1 do 5, kjer je: 1 = nepomembno, 2 = malo pomembno, 3 = srednje pomembno, 4 = precej pomembno, 5 = zelo pomembno.

Precejšnje razlike med obema skupinama so bile ugotovljene tudi pri doživljanju motenj na izletniškem območju (preglednica 14). Za "pohodnike" so bolj moteči hrup (skupen delež ocen 4 in 5 je 78,4 %, pri "družabnežih" 62,3 %), vidno onesnaženo okolje (89,5 %; pri "družabnežih" 81,9 %) ter preveč drugih obiskovalcev (54,1 %; pri "družabnežih" 42,6 %). Slednje sodi pri

obeh skupinah med manj moteče značilnosti, prvi dve značilnosti pa sta za obe skupini najbolj moteči. Na drugi strani so za "družabneže" bolj moteče pomanjkljive možnosti dostopa z javnim prometom (skupen delež ocen 4 in 5 znaša 33,7 %; pri "pohodnikih" 17,6 %), ki jih sicer pripadniki obeh skupin ocenjujejo kot razmeroma nepomembne, pri problemih s parkiranjem ter "zanemarjeni, slabo vzdrževani infrastrukturi" pa ni statistično značilnih razlik med obema skupinama.

Potemtakem imamo opravka z dvema skupinama, ki se med sabo pomembno razlikujeta ne samo po načinu ravnanja, temveč tudi po dejavnikih, ki so zanju pomembni pri izbiri ciljnega območja in vrednotenju kakovosti pritočasnega doživljanja. Zaradi tega je mogoče pričakovati, da izbirata drugačne pritočasne cilje, kar v precejšnji meri kažejo tudi navedbe izletniških ciljev, ki so jih obisk(ov)ali. Tako so "pohodniki" precej pogosteje navajali cilje na pretežno naravnih območjih (npr. Kamniške Alpe, Pohorje ...) ter cilje, ki so nekoliko težje dostopni oziroma je za dostop potrebna hoja (npr. Kriška gora, Nanos, Triglav, Šmarna gora ...). Ne glede na to se nekateri najbolj priljubljeni cilji (npr. Bled, Bohinj) pogosto pojavljajo pri pripadnikih obeh skupin.

Zdi se, da je skupina "pohodnikov" v okviru prostega časa v precej večji meri osredotočena na (razmeroma naravno) pokrajino in ima v zvezi z njo večje zahteve. Določene pokrajinske lastnosti – tako njihova prisotnost kot ustrezna kakovost – so nujne za zadovoljivo pritočasno doživljanje, zato njihovo poslabšanje (npr. vidno onesnaženo okolje) doživljajo kot nadpovprečno moteče.

Preglednica 14: Moteče značilnosti izletniškega območja za skupini anketirancev, ki se ukvarjata z različnimi izletniškimi dejavnostmi ("pohodniki" in "družabneži"; % odgovorov).

		1	2	3	4	5	Skupaj
Hrup*	D	3,4	8,6	25,7	30,3	32,0	100
	P	2,1	4,5	15,0	34,7	43,7	100
Vidno onesnaženo okolje*	D	1,1	4,0	13,1	34,7	47,2	100
	P	1,6	0,8	8,2	30,1	59,4	100
Problemi s parkiranjem	D	11,9	9,7	26,7	25,0	26,7	100
	P	5,8	15,3	31,8	27,1	20,0	100
Pomanjkljive možnosti dostopa z javnim prometom*	D	19,4	25,7	21,1	17,1	16,6	100
	P	27,2	31,4	23,7	12,1	5,5	100
Zanemarjena, slabo vzdrževana infrastruktura	D	0,6	8,0	29,3	42	20,1	100
	P	3,2	12,0	30,1	35,4	19,4	100
Preveč drugih obiskovalcev*	D	8,0	21,0	28,4	26,7	15,9	100
	P	2,9	14,8	28,2	32,7	21,4	100

D = "družabneži"; P = "pohodniki".

* Statistično značilne razlike med skupinama na ravni $p < 0,05$.

Opomba: Anketiranci so ovrednotili, kako moteče so za njih na izletniškem območju posamezne značilnosti (dejavniki), na lestvici od 1 do 5, kjer je: 1 = nemoteče, 2 = malo moteče, 3 = srednje moteče, 4 = precej moteče, 5 = zelo moteče.

Predstavljeni primer teh dveh skupin opozarja na to, da rekreacijska območja v zelo različni meri zadovoljujejo potrebe posameznikov oziroma posameznih skupin izletnikov/rekreativcev. Ker imajo eni in drugi različne želje in pričakovanja, lahko v tistih primerih, ko so na istem območju prisotni oboji, to vodi do navzkrižja interesov, lahko pa tudi do poslabšane kakovosti prostega časa za ene ali oboje. Čeprav prihaja – sodeč po rezultatih raziskave – do motenja s strani drugih obiskovalcev razmeroma redko, takšne situacije vendarle niso izjemne. Ne nazadnje o njih pričajo tudi razprave v javnosti, ki se nanašajo na nekatere prostočasne aktivnosti, ki so lahko moteče za druge prostočasne obiskovalce (npr. razprave o vožnji z motornimi vozili v naravnem okolju, gorskem kolesarjenju ...; Uporaba motornih sani v Sloveniji, 2009; Kolesarji skupaj proti prepovedi vožnje v naravi, 2012). Tudi anketna raziskava na območju Pohorja je pokazala, da je vožnja z motornimi kolesi, štirikolesniki in motornimi sanmi zelo moteča za pohodnike (Šnepf, 2010). Navedeno opozarja na to, da je ta problematika – vsaj na nekaterih območjih – aktualna tudi v Sloveniji.

9.2 Prosti čas in daljša turistična potovanja

Posebna, z različnih vidikov zelo pomembna oblika preživljanja prostega časa, ki ima zelo raznolike in pogosto intenzivne učinke, so turistična potovanja v okviru počitnic oziroma dopustov. Nekaterim njihovim značilnostim se je posvetila druga anketna raziskava, ki je na ta način dopolnila podobo prostočasnega ravnanja slovenskih prebivalcev, ki je bila na primeru obravnave izletniških potovanj predstavljena na prejšnjih straneh. Počitniška oziroma dopustniška potovanja so bila časovno zamejena z najmanj štirimi prenočitvami zunaj doma

Tudi tovrstna turistična potovanja se odvijajo v okviru prostega časa. Kot je bilo predstavljeno v uvodnih poglavjih, je prosti čas v precejšnji meri subjektivna, težko opredeljiva kategorija, ki jo je mogoče razumeti in interpretirati na različne načine. Zaradi tega je treba pozornost nameniti tudi temu, kako ga posamezniki dojemajo in vrednotijo. V navezavi na to se postavlja tudi vprašanje, kakšna je znotraj tega vloga turističnih potovanj. Tudi te vsebine je obravnavala anketna raziskava, ki je zajela 362 anketirancev.

Odgovoriti je želela na naslednja vprašanja:

- Kaj anketirancem pomeni prosti čas?
- Kakšna so njihova stališča o prostem času in turističnih potovanjih (npr. v odnosu do delovnega časa, zaslužka ...)?
- Kaj pomeni anketirancem počitniško/dopustniško potovanje?
- Kateri dejavniki so pomembni pri izbiri dopustniškega cilja?
- Za kaj bi bili anketiranci pripravljeni v okviru počitniških/dopustniških potovanj plačati več?

- Kakšne so povezave med socio-demografskimi značilnostmi anketirancev in njihovimi stališči o prostem času in dopustih?

Najprej bodo predstavljena stališča anketirancev o prostem času in počitniških potovanjih. Sledila bo predstavitev dejavnikov, ki so pomembni pri izbiri dopustniškega cilja, ter elementov turistične ponudbe, ki jih anketiranci vrednotijo kot dovolj pomembne, da bi bili zanje pripravljeni odšteti več denarja. Na koncu bo pozornost namenjena še povezavam med socio-demografskimi značilnostmi anketirancev ter njihovimi stališči do prostega časa oziroma njihovim prostočasnim ravnanjem.

9.2.1 Dojemanje prostega časa in stališča anketirancev v zvezi z njim

Anketiranci pomen prostega časa povezujejo z različnimi vsebinami (preglednica 15). Ker je večina prostega časa, ki je preživet zunaj doma, preživetega v takšni ali drugačni družbi (gl. tudi poglavje 9.1), ne čudi, da je relativno največ anketirancev (58,3 %) izbralo odgovor, da je za njih prosti čas "čas, ki ga lahko preživim z družino in prijatelji". Poleg tega je družina za prebivalce Slovenije (podobno kot za prebivalce številnih drugih evropskih držav) ključna vrednota (Rus, Toš, 2005, str. 42), kar pride do izraza tudi v okviru prostega časa. Druga najbolj pogosta navedba je bila, da je prosti čas sprostitve od dela in vsakodnevnih obveznosti (50,6 %). Vse ostale odgovore je izbralo manj kot pol anketirancev, med njimi pa je bil najpogostejše navajan odgovor, da je prosti čas "čas za neobvezne, priljubljene aktivnosti" (43,1 % anketirancev). Kot so pokazale v poglavju 6 omenjene raziskave (npr. Jeršič, 1998), so med najbolj pogostimi prostočasnimi dejavnostmi tudi takšne, ki zahtevajo razmeroma veliko časa ali/in telesnega (ali drugačnega) napora, kar opozarja na precejšen pomen, ki ga različnim prostočasnim aktivnostim pripisujejo številni posamezniki.

Razmeroma majhen delež anketirancev (24,6 %) je izbral (tudi) odgovor, da je za njih prosti čas "priložnost za menjavo okolja, umik iz vsakdanjega okolja". Domnevati je mogoče, da je to tudi posledica dejstva, da je velik del (običajno večina) prostega časa preživetega v domačem okolju, pa tudi zunaj njega v veliki meri z osebami, ki so del vsakodnevnega okolja (družinski člani, prijatelji, sodelavci ...). Le manjši del prostega časa je preživet na turističnih potovanjih (tudi izletniških). Tudi to opozarja na pomen razlikovanja med vsakodnevnim, bolj strukturiranim prostim časom in tistim, ki predstavlja umik iz vsakdanjika (primerjaj Dolnicar, Yanamandram, Cliff, 2012).

Preglednica 15: Kaj je za anketirance prosti čas.

	Št. odgovorov	% odgovorov	% anketirancev
Čas, ki ga lahko preživim z družino in s prijatelji	211	23,5	58,3
Sprostitve od dela in vsakodnevnih obveznosti	183	20,4	50,6
Čas za neobvezne, priljubljene aktivnosti	156	17,4	43,1
Čas brez stresa in pritiskov	123	13,7	34,0
Počitek, obnovitev moči	114	12,7	31,5
Priložnost za menjavo okolja, umik iz vsakdanjega okolja	89	9,9	24,6
Čas, ko sem lahko to, kar sem	23	2,6	6,4

Opomba: Anketiranci so lahko izbrali do 3 najbolj ustrezne odgovore.

V vprašalnik je bilo vključenih tudi nekaj trditev, ki so se nanašale na količino razpoložljivega prostega časa, pomen prostega časa in turističnih potovanj za posameznike ter na nekatera druga stališča anketirancev, ki govorijo o vlogi prostega časa v življenju posameznika. Anketiranci so morali izraziti svoje strinjanje s temi trditvami na lestvici od 1 (sploh se ne strinjam) do 5 (popolnoma se strinjam). Pri tem je šlo za naslednje trditve:

- Imam dovolj prostega časa.
- Za več prostega časa bi se bil pripravljen odreči tudi delu zaslužka.
- Zmanjšanje obsega prostega časa bi pomembno poslabšalo kakovost mojega življenja.
- Težko si predstavljam svoje življenje brez (vsaj občasnih) turističnih/dopustniških potovanj.
- Če bi se mi zmanjšali osebni dohodki, bi se najprej odpovedal turističnim potovanjem/dopustu/počitnicam.
- Da bi več zaslužil, bi se odpovedal tudi delu prostega časa.

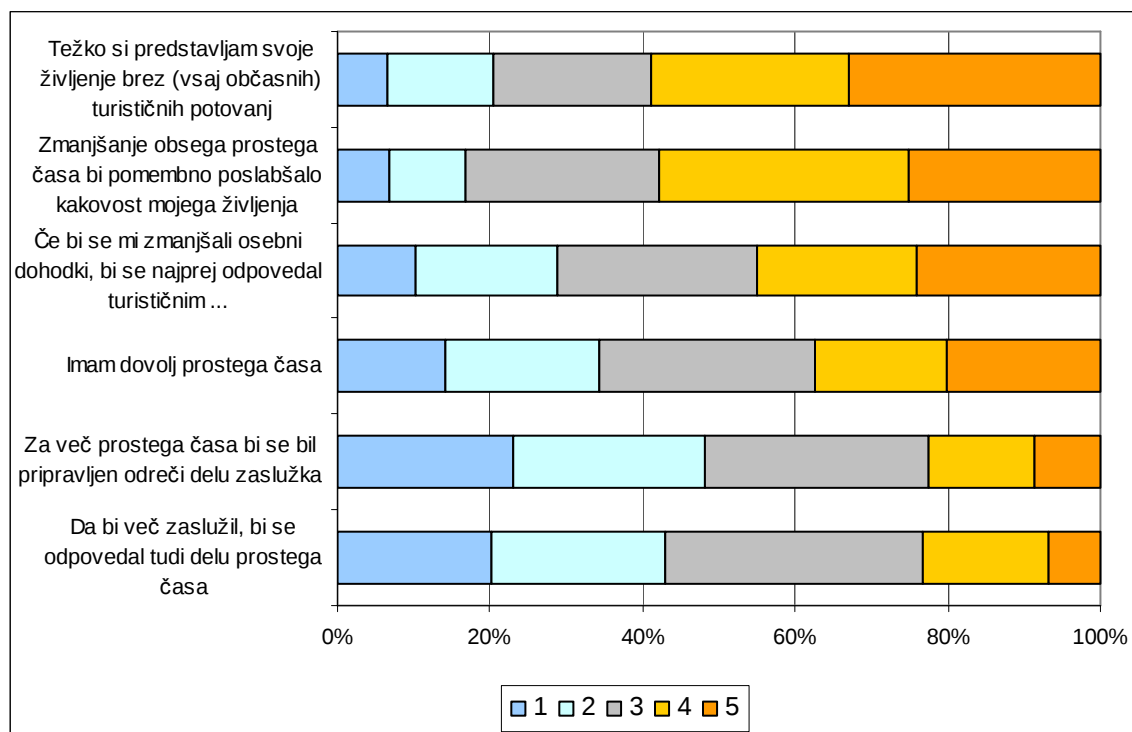
Odgovori potrjujejo, da so prosti čas in turistična potovanja pomembna sestavina kakovostnega človekovega življenja. Večina anketirancev si težko predstavlja svoje življenje brez vsaj občasnih turističnih potovanj (skupen delež ocen 4 in 5 je 58,9 %). To je bila tista trditev, s katero so se anketiranci strinjali v največji meri. Le malenkost manjše je bilo strinjanje s trditvijo, da bi zmanjšanje obsega prostega časa pomembno poslabšalo kakovost življenja anketirancev (57,8 %). Kljub temu bi veliko anketirancev v primeru zmanjšanja osebnih dohodkov najprej razmišljalo ravno o odpovedi turističnim potovanjem (skupen delež ocen 4 in 5 je 45,1 %). Takšen rezultat lahko povežemo z dejstvom, da turizem vendarle ni človekova potreba, ki bi bila nujna za njegovo preživetje, temveč le prispeva k večji kakovosti življenja.

Preglednica 16: Strinjanje anketirancev z nekaterimi trditvami o prostem času (% odgovorov).

	1	2	3	4	5	Skupaj
Težko si predstavljam svoje življenje brez (vsaj občasnih) turističnih/dopustniških potovanj	6,4	14,0	20,7	26,0	33,0	100
Zmanjšanje obsega prostega časa bi pomembno poslabšalo kakovost mojega življenja	6,7	10,1	25,4	32,7	25,1	100
Če bi se mi zmanjšali osebni dohodki, bi se najprej odpovedal turističnim potovanjem/dopustu/počitnicam	10,1	18,8	26,1	21,0	24,1	100
Imam dovolj prostega časa	14,2	20,1	28,2	17,3	20,1	100
Da bi več zaslužil, bi se odpovedal tudi delu prostega časa	20,2	22,7	33,8	16,5	6,8	100
Za več prostega časa bi se bil pripravljen odreči tudi delu zaslužka	23,0	25,3	29,3	13,9	8,5	100

Opomba: Anketiranci so lahko izrazili svoje soglasje s ponujenimi trditvami na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 pomenilo "sploh se ne strinjam", 5 pa "popolnoma se strinjam".

Slika 17: Strinjanje anketirancev z nekaterimi trditvami o prostem času (% odgovorov).

Mnenja anketirancev o tem, ali imajo dovolj prostega časa, dajejo dokaj nejasno sliko, saj se je s to trditvijo povsem strinjalo 20,1 % anketirancev, skupen delež ocen 4 in 5 pa je bil 37,4 %. Na drugi strani je bil skupen delež ocen 1 in 2 34,4 %. Potemtakem so bili odgovori anketirancev zelo razpršeni. Slednje je v veliki meri posledica dejstva, da se med posamezniki obseg prostega časa zelo razlikuje, saj so med anketiranci zastopani tako upokoјenci kot zaposleni, pa tudi znotraj posameznih zaposlitvenih skupin so opazne nemajhne razlike.

Razmerje med prostim in delovnim časom je precej kompleksno in dvoumno. Delo omogoča preživetje in zagotavlja finančna sredstva tudi za preživljanje prostega časa, na drugi strani pa velik obseg delovnih obveznosti (delu namenjenega časa) vpliva na zmanjšanje obsega prostega časa. Tudi odgovori, pridobljeni z anketno raziskavo, dajejo nekoliko nejasno podobo. Približno enako je strinjanje anketirancev z navedbo, da bi se odpovedali delu prostega časa, da bi več zaslužil, kot s trditvijo, da bi se bili za več prostega časa pripravljeni odreči delu zaslужka. Pri obeh trditvah je stopnja strinjanja razmeroma nizka (skupen delež ocen 4 in 5 23,3 % in 22,4 %), kar kaže na to, da bi se anketiranci neradi odpovedali tako enemu kot drugemu. Anketni vprašalnik ni vključeval vprašanj o višini osebnih dohodkov oziroma o materialnem stanju anketirancev, zato ni mogoč vpogled v to, v kolikšni meri je soglasje z eno ali drugo trditvijo pogojeno z materialnimi razmerami posameznika. Poleg tega je treba opozoriti še na to, da sta ti dve navedbi smiselni predvsem z vidika zaposlenih posameznikov. Lahko pa sta dilemi, na kateri se nanašata, na različne načine relevantni tudi za druge anketirance, npr. za

študente, ki se odločajo o večjem ali manjšem obsegu študentskega dela, medtem ko gre pri upokojenicah predvsem za bolj hipotetičen razmislek o vrednosti prostega časa v odnosu do njihovih pokojninskih prihodkov.

Razlike v stališčih o prostem času glede na zaposlitveni status anketirancev in pogostost dopustniških/počitniških potovanj

Zaradi razlik v obsegu prostega časa je mogoče pričakovati njegovo različno vrednotenje pri skupinah posameznikov z različnim zaposlitvenim statusom. Zaposleni imajo v splošnem manj prostega časa kot pripadniki ostalih skupin (upokojenci, brezposelni, dijaki/študenti). Poleg tega so pri njih delovne obveznosti bolj izrazito ločene od drugega časa kot pri ostalih. Tudi druge skupine prebivalstva se med sabo razlikujejo po obsegu prostega časa in po naravi obveznosti, s katerimi se soočajo. Pri posameznikih, ki se še šolajo (dijaki, študenti ...), so obveznosti povezane z izobraževanjem, lahko pa tudi z delom (npr. študentsko delo). Pri upokojenicah ali brezposelnih so obveznosti težje predvidljive (npr. nujni administrativni opravki, varovanje vnukov, za katere starši ne morejo poskrbeti v času delovnega časa ...), njihov obseg pa je v povprečju manjši, čeprav so vseeno prisotne in omejujejo obseg prostega časa. Posameznikov zaposlitveni status vpliva tudi na višino razpoložljivih finančnih sredstev, ki jih je mogoče nameniti prostemu času. Za primerjavo med anketiranci z različnim zaposlitvenim statusom je bil uporabljen Kruskal-Wallisov preizkus, ki je pokazal precejšnje razlike med skupinami pri vseh trditvah z izjemo tiste, ki se je nanašala na pripravljenost odpovedati se delu prostega časa za več zaslužka (gl. tudi preglednico 17).

S količino prostega časa so v največji meri zadovoljni upokojenci, pri katerih je bil delež tistih, ki so v zvezi s trditvijo, da imajo dovolj prostega časa, izbrali oceni 4 ali 5, kar 79,3 %. Vsi ostali so soglašali s to trditvijo v precej manjši meri (pri zaposlenih je bil ustrezni delež 24,7 %, pri dijakih/študentih 27,4 %), kar bi kazalo na to, da je nezadostna količina prostega časa splošna pomanjkljivost življenja večine anketirancev (z izjemo upokojencev).

Prosti čas vse skupine visoko vrednotijo, zato je pri vseh visoka stopnja soglasja s trditvijo, da bi zmanjšanje obsega prostega časa pomembno poslabšalo kakovost njihovega življenja. Najbolj se s to trditvijo strinjajo dijaki in študenti (skupna deleža ocen 4 in 5 sta znašala 69,9 %), nekoliko nižja stopnja strinjanja kot pri ostalih pa je opazna pri upokojenicah (48,8 %).

Svoje življenje si brez turističnih potovanj najtežje predstavljajo dijaki in študenti (pri katerih je skupen delež ocen 4 in 5 69,9 %) ter zaposleni/samozaposleni (63,7 %). Precej manjši pomen turističnim potovanjem pripisujejo upokojenci (40,2 %), ki tudi najmanj hodijo na turistična potovanja, hkrati pa – za razliko od dijakov/šolencev in zaposlenih – bolj soglašajo s trditvijo, da bi zmanjšanje obsega prostega časa pomembno zmanjšalo kakovost njihovega življenja, kot pa s trditvijo, da si težko predstavljajo svoje življenje brez turističnih potovanj.

S trditvijo, da bi se v primeru zmanjšanih osebnih dohodkov najprej odpovedali turističnim potovanjem oziroma počitnicam, se precej strinjajo brezposelni (skupen delež ocen 4 in 5 je znašal 62,5 %) in upokojenci (56,8 %), bistveno manj pa dijaki in študenti (30,1 %) ter zaposleni

in samozaposleni (pri katerih je ta delež znašal 44,0 %). Potemtakem je pripravljenost odpovedati se turističnim potovanjem v primeru zmanjšanih osebnih dohodkov najmanjša pri tistih dveh skupinah, pri katerih je najvišji delež udeležbe na turističnih potovanjih (Udeležnost prebivalcev na turističnih ..., 2014). Poleg tega gre za skupini, ki imata tudi bolj omejen prosti čas, v okviru katerega imajo očitno turistična potovanja posebno mesto.

Dve izmed v vprašalniku navedenih trditev sta se nanašali na odnos med obsegom prostega časa in višino dohodkov. Pri trditvi, da bi se za več prostega časa anketiranec bil pripravljen odreči delu dohodka, so prisotne statistično značilne razlike med skupinami. Na splošno je sicer stopnja strinjanja s to trditvijo razmeroma nizka, a vseeno je precej višja pri zaposlenih in samozaposlenih (kjer je bil delež ocen 4 in 5 26,9 %) ter dijakih/študentih (19,2 %) kot pa pri upokojenecih (14,5 %). Domnevati je mogoče, da so te razlike pogojene tako z razlikami v razpoložljivem prostem času kot tudi s finančnimi omejitvami, ki so v povprečju večje pri skupini upokojencev. Pri drugi trditvi, ki se je nanašala na odnos med prostim časom in osebnimi dohodki ("da bi več zaslužil, bi se odpovedal tudi delu prostega časa"), ni bilo statistično značilnih razlik med skupinami, stopnja soglasja pa je bila podobno nizka (skupni delež ocen 4 in 5 je znašal 23,3 %) kot pri prejšnji trditvi.

Dobljeni rezultati dajejo vtis, da so prosti čas in turistična potovanja še posebej dragoceni za dijake in študente, ki se v največji meri strinjajo s trditvama, da bi zmanjšanje obsega prostega časa pomembno zmanjšalo kakovost njihovega življenja in da si težko predstavljajo svoje življenje brez turističnih potovanj, v najmanjši meri pa s tem, da bi se v primeru zmanjšanja osebnih dohodkov najprej odpovedali turističnim potovanjem. Raziskava ne ponuja odgovorov na vprašanje, kje so razlogi za to, kar bi moral biti predmet drugače zastavljene raziskave, so pa odgovori v skladu s tem, da so dijaki in študenti najbolj turistično aktivni (gl. Udeležnost prebivalcev na turističnih ..., 2014).

Preglednica 17: Stališča anketirancev o prostem času v povezavi z njihovim zaposlitvenim statusom (% odgovorov).

	1	2	3	4	5	Skupaj
Imam dovolj prostega časa*						
Zaposleni, samozaposleni	18,7	27,5	29,1	17,0	7,7	100
Upokojenec	3,7	3,7	13,4	24,4	54,9	100
Dijak ali študent	13,7	17,8	41,1	15,1	12,3	100
Brezposelni	25,0	25,0	37,5	0,0	12,5	100
Drugo	0,0	40,0	20,0	0,0	40,0	100
Skupaj	14,2	20,1	28,2	17,3	20,1	100
Za več prostega časa bi se bil pripravljen odreči delu zaslužka*						
Zaposleni, samozaposleni	21,4	20,3	31,3	15,9	11,0	100
Upokojenec	36,8	28,9	19,7	7,9	6,6	100
Dijak ali študent	13,7	35,6	31,5	13,7	5,5	100
Brezposelni	25,0	12,5	43,8	18,8	0,0	100
Drugo	0,0	40,0	20,0	20,0	20,0	100
Skupaj	23,0	25,3	29,3	13,9	8,5	100

	1	2	3	4	5	Skupaj
Zmanjšanje obsega prostega časa bi pomembno poslabšalo kakovost mojega življenja*						
Zaposleni, samozaposleni	5,5	7,7	28,6	29,1	29,1	100
Upokojenec	11,0	15,9	24,4	31,7	17,1	100
Dijak ali študent	4,1	9,6	16,4	42,5	27,4	100
Brezposelni	12,5	6,3	31,3	37,5	12,5	100
Drugo	0,0	20,0	40,0	20,0	20,0	100
Skupaj	6,7	10,1	25,4	32,7	25,1	100
Težko si predstavljam svoje življenje brez (vsaj občasnih) turističnih/dopustniških potovanj*						
Zaposleni, samozaposleni	4,9	9,3	22,0	25,8	37,9	100
Upokojenec	12,2	26,8	20,7	20,7	19,5	100
Dijak ali študent	1,4	11,0	17,8	31,5	38,4	100
Brezposelni	12,5	12,5	18,8	37,5	18,8	100
Drugo	20,0	20,0	20,0	0,0	40,0	100
Skupaj	6,4	14,0	20,7	26,0	33,0	100
Če bi se mi zmanjšali osebni dohodki, bi se najprej odpovedal turističnim potovanjem/dopustu/počitnicam*						
Zaposleni, samozaposleni	9,3	18,1	28,6	22,0	22,0	100
Upokojenec	11,1	11,1	21,0	22,2	34,6	100
Dijak ali študent	12,3	28,8	28,8	16,4	13,7	100
Brezposelni	6,3	12,5	18,8	25,0	37,5	100
Drugo	0,0	40,0	0,0	20,0	40,0	100
Skupaj	10,1	18,8	26,1	21,0	24,1	100
Da bi več zaslužil, bi se odpovedal tudi delu prostega časa						
Zaposleni, samozaposleni	22,5	25,3	26,4	18,7	7,1	100
Upokojenec	27,6	18,4	35,5	11,8	6,6	100
Dijak ali študent	9,6	23,3	52,1	9,6	5,5	100
Brezposelni	12,5	12,5	25,0	43,8	6,3	100
Drugo	0,0	20,0	40,0	20,0	20,0	100
Skupaj	20,2	22,7	33,8	16,5	6,8	100

* Statistično značilne razlike med skupinami na ravni $p < 0,05$.

Opomba: Anketiranci so lahko izrazili svoje soglasje s ponujenimi trditvami na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 pomenilo "sploh se ne strinjam", 5 pa "popolnoma se strinjam".

Druga skupina, za katero so prosti čas in turistična potovanja nadpovprečno pomembni, so zaposleni in samozaposleni. Tako se zaposleni anketiranci podpovprečno strinjajo s trditvijo, da imajo dovolj prostega časa in nadpovprečno s trditvijo, da si težko predstavljajo svoje življenje brez (vsaj občasnih) turističnih potovanj, hkrati pa bi se bili bolj kot ostali pripravljeni odreči delu zaslužka za več prostega časa. Sicer lahko pričakujemo, da je za to skupino pomanjkanje finančnih sredstev manjši problem kot pri drugih (je pa večji problem pomanjkanje prostega časa), vendar je na drugi strani v njej zanesljivo veliko posameznikov, ki svojemu poklicnemu delu namenjajo zelo veliko časa (in mogoče opravljajo celo več del/imajo več zaposlitev), a jim to delo ne omogoča lagodnega preživljanja prostega časa, temveč predvsem omogoča preživetje.

Ker raziskave SURS (Udeležnost prebivalcev ..., 2014) kažejo, da je največja udeležba na turističnih potovanjih pri tistih skupinah, ki – sodeč po rezultatih pričujoče ankete – najvišje vrednotijo prosti čas, bi lahko pričakovali pozitivno povezavo med turistično aktivnostjo anketirancev ter pomenom, ki ga pripisujejo prostemu času in turističnim potovanjem. S tem v zvezi se potemtakem postavlja tudi vprašanje, ali prosti čas in turistična potovanja več pomenijo tistim, ki so kot turisti zelo dejavni in so pogosto na turističnih potovanjih, ali pa osebam, ki se na potovanja le redko odpravijo ali pa sploh ne. Razlog za slednje je lahko tudi odsotnost želje, vendar raziskave SURS (Udeležba ..., 2014) kažejo, da so pri večini takšnih posameznikov prisotne različne ovire (pomanjkanje denarja, zdravstvene težave ...).

Preglednica 18: Povezava stališč anketirancev o prostem času in turističnih potovanjih ter pogostost njihovih turističnih potovanj.

	r_s	p-vrednost
Imam dovolj prostega časa	-0,080	0,130
Za več prostega časa bi se bil pripravljen odreči tudi delu zaslužka*	0,249	0,000
Zmanjšanje obsega prostega časa bi pomembno poslabšalo kakovost mojega življenja*	0,256	0,000
Težko si predstavljam svoje življenje brez (vsaj občasnih) turističnih/dopustniških potovanj*	0,489	0,000
Če bi se mi zmanjšali osebni dohodki, bi se najprej odpovedal turističnim potovanjem/dopustu/ počitnicam*	-0,373	0,000
Da bi več zaslužil, bi se odpovedal tudi delu prostega časa*	-0,234	0,000

* Statistično značilna povezava na ravni $p < 0,05$.

Izračun Spearmanovega koeficienta korelacije je pokazal povezavo med pogostostjo dopustniških/počitniških potovanj (ki so vključevala najmanj štiri prenočitve) ter vrednotenjem turističnih potovanj in prostega časa nasploh (preglednica 18). Povezava na ravni $p < 0,05$ je prisotna pri vseh trditvah z izjemo tiste, ki se je nanašala na zadosten obseg prostega časa. Še zlasti visoka (pozitivna) povezava je pri trditvi, da si anketiranec težko predstavlja svoje življenje brez turističnih potovanj ($r_s = 0,489$) ter (negativna) pri trditvi, da bi se v primeru zmanjšanih osebnih dohodkov anketiranec najprej odpovedal turističnim potovanjem ($r_s = -0,373$).

Tisti posamezniki, ki so v letu pred anketiranjem pogosteje potovali (oziroma večkrat bili na daljših turističnih potovanjih) torej tudi više vrednotijo turistična potovanja in prosti čas. Potemtakem turistična potovanja niso nadpovprečno pomembna za posameznike, katerim predstavljajo redkost, temveč predvsem za tiste, za katere je postalo intenzivno turistično udejstvovanje del življenjskega sloga.

9.2.2 Turistična potovanja v okviru počitnic oziroma dopusta

Turistična potovanja v času dopusta oziroma počitnic predstavljajo posebno obliko prostočasnega ravnanja zaradi tega, ker so razmeroma malo pogosta. Ravno to dejstvo narekuje tudi drugačno prostočasno/turistično doživljanje in ravnanje posameznikov. V okviru

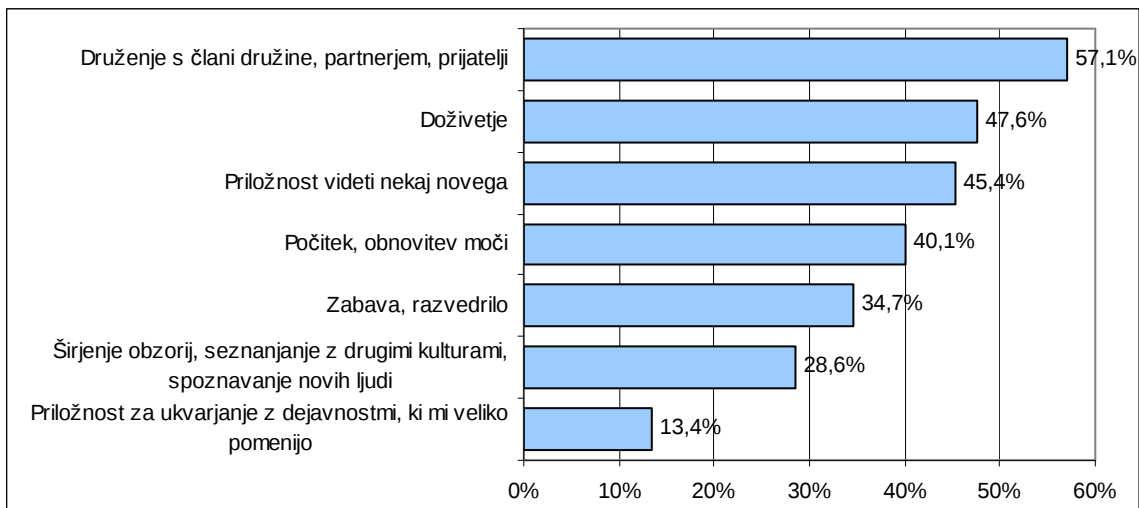
anketne raziskave je bilo takšno potovanje kvantitativno (časovno) zamejeno z najmanj štirimi prenočitvami zunaj doma. Takšna meja je bila izbrana v skladu z opredelitvijo "daljših turističnih potovanj", ki jo uporablja SURS v svojih raziskavah o turističnih potovanjih domačega prebivalstva in ki ravno tako zajema najmanj štiri prenočitve zunaj doma (gl. npr. Udeležnost prebivalcev na turističnih ..., 2014). To mejo (tj. najmanj štiri prenočitve) je mogoče utemeljiti tudi z vsebinskega vidika, saj tako dolgega turističnega potovanja ni mogoče izvesti ob koncih tedna ali podaljšanih koncih tedna (npr. z dodanim petkom), kar med drugim tudi pomeni, da gre za takšno prostočasno potovanje, ki ga z vidika posameznikovega doživljanja ni mogoče imeti za del redne, vsakotedenske prostočasne rutine.

Večina anketirancev (81,6 %) je bila v zadnjem letu vsaj enkrat na turističnem potovanju, ki je vključevalo najmanj štiri prenočitve zunaj doma. Delež je višji, kot ga je pokazala raziskava SURS, ki je bila opravljena med slovenskim prebivalstvom (leta 2012 je znašal 52,0 %, leto kasneje pa 49,6 %). To je verjetno tudi posledica že omenjene izobrazbene strukture vzorca (nadpovprečna izobrazba anketirancev). Potemtakem ti rezultati kažejo na nadpovprečno turistično aktivnost anketirane populacije, kar opozarja na potrebo po previdnosti pri posploševanju dobljenih rezultatov.

Pomen turističnih potovanj za anketirance

Na prejšnjih straneh predstavljeni rezultati so pokazali, da si na splošno anketiranci precej težko predstavljajo svoje življenje brez turističnih potovanj. V navezavi na to se je anketna raziskava posvetila tudi vprašanju, kaj anketirancem pomeni turistično potovanje (slika 18).

Slika 18: Kaj anketirancem pomeni turistično potovanje (% anketirancev).

Opomba: Anketiranci so lahko izbrali največ 3 odgovore.

Turistična potovanja so za posameznika lahko pomembna in dragocena zaradi različnih razlogov. Največjemu delu anketirancev je turistično potovanje pomenilo priložnost za "druženje s člani družine, partnerjem, prijatelji". Ta vidik so anketiranci postavljali v ospredje že pri vrednotenju pomena prostega časa. Tudi to potemtakem ponovno opozarja na veliko vlogo družabnega vidika preživljanja prostega časa nasploh in posebej tudi turističnih potovanj. Ker zaposlenim ali šolajočim se posameznikom vsakodnevne obveznosti otežujejo ali onemogočajo pogostejše druženje s prijatelji, sorodniki, pa tudi družinskimi člani, je tovrstna vloga turističnih potovanj toliko pomembnejša. Zdi se, da je ravno druženje zunaj običajnega okolja s strani anketirancev dojeto še kot posebej pomembno in kakovostno, saj ni obremenjeno (ali pa le v manjši meri) s tistimi omejitvami in obveznostmi, ki so del vsakdanjika.

Velikemu delu anketirancev dopust pomeni doživetje (47,6 %) in priložnost videti nekaj novega (45,4 %). Nekoliko manj pogosto so izbrali odgovor, da jim dopust pomeni "počitek, obnovitev moči" (40,1 %). Najmanj anketirancev (13,4 %) je navedlo, da jim dopust pomeni priložnost za ukvarjanje z dejavnostmi, ki jim veliko pomenijo. Vloga tovrstnih dejavnosti v okviru turističnih potovanj je potemtakem manjša kot v okviru prostega časa nasploh (gl. poglavje 9.1). Iz tega bi bilo mogoče potegniti sklep, da je pri turističnih potovanjih v ospredju specifičen vidik prostega časa, ki je v precejšnji meri povezan ravno z nevsakdanjostjo turističnih potovanj. Za razliko od bolj rutinskega preživljanja prostega časa, ki je navezano na prosti čas med tednom in ob koncih tedna in ki v precejšnji meri temelji na izbranih priljubljenih dejavnostih, dopustniška potovanja omogočajo umik iz vsakdanjika in ponujajo priložnost, svoj prosti čas napolniti s posebnimi vsebinami in izkušnjami. V skladu s tem je za slabo polovico anketirancev turistično potovanje predvsem ali tudi doživetje. Ravno ta nevsakdanjost je pomembna (ali celo ključna) značilnost počitniškega oziroma daljšega turističnega potovanja.

Glede na posameznikove življenjske okoliščine (različne delovne, družinske in druge obveznosti, različne potrebe ...) je mogoče pričakovati različen odnos do turističnih potovanj oziroma se s tem v zvezi lahko razlikuje pomen turističnih potovanj za posameznika. V skladu s tem je bila pozornost namenjena razlikam v povezavi z zaposlitvenim statusom in starostjo.

Hi-kvadrat preizkus je pri nekaterih odgovorih pokazal statistično značilne razlike med anketiranci z različnim zaposlitvenim statusom (preglednica 19). Tako je turistično potovanje "počitek, obnovitev moči" v nadpovprečni meri za zaposlene (ta odgovor je navedlo 47,3 % zaposlenih), na drugi strani pa je ta odgovor izbralo 20,5 % študentov. Turistično potovanje dojemajo kot "zabavo, razvedrilo" zlasti študenti (tudi brezposelni, a jih je med anketiranci zelo malo), med katerimi je kar 53,4 % izbralo ta odgovor, podpovprečno pogost pa je tak pogled na turistična potovanja zlasti pri upokojencih (ta odgovor jih je izbralo le 20,9 %). Doživljanje turističnih potovanj kot priložnosti za "širjenje obzorij, seznanjanje z drugimi kulturami, spoznavanje novih ljudi" je v največji meri značilno za dijake in študente (42,5 %), v manjši meri pa za zaposlene in samozaposlene (26,4 %) ter upokojence (23,3 %). Delež teh odgovorov je bil še nižji pri brezposelnih (6,3 %).

Preglednica 19: Pomen turističnih potovanj za anketirance glede na njihov zaposlitveni status (% anketirancev, ki so izbrali določen odgovor).

Kaj anketirancem pomeni turistično potovanje	Zaposleni, samozaposleni	Upokojenec	Dijak ali študent	Brezposelni	Drugo	Skupaj	χ^2	p-vrednost	Koeficient kontingence C
Druženje s člani družine, partnerjem, prijatelji	59,3	53,5	53,4	56,3	40,0	56,4	1,75	0,782	0,069
Doživetje	42,9	43,0	57,5	68,8	40,0	47,0	8,19	0,085	0,149
Priložnost videti nekaj novega	48,9	34,9	43,8	50,0	60,0	44,8	5,33	0,255	0,120
Počitek, obnovitev moči*	47,3	38,4	20,5	43,8	40,0	39,5	15,72	0,003	0,204
Zabava, razvedrilo*	31,9	20,9	53,4	50,0	20,0	34,3	21,36	0,000	0,236
Širjenje obzorij, seznanjanje z drugimi kulturami, spoznavanje novih ljudi*	26,4	23,3	42,5	6,3	40,0	28,2	12,83	0,012	0,185
Priložnost za ukvarjanje z dejavnostmi, ki mi veliko pomenijo	14,3	14,0	9,6	6,3	40,0	13,3	4,85	0,303	0,115

* Statistično značilne razlike med skupinami na ravni $p < 0,05$.

Opomba: Anketiranci so lahko izbrali največ 3 odgovore.

Odgovori opozarjajo tudi na različno funkcijo turističnih potovanj za posamezne starostne skupine anketirancev (preglednica 20). Tako je dopustniško potovanje počitek, obnovitev moči v nadpovprečni meri za starostno skupino 46–60 let ter izrazito podpovprečno za skupino 15–30 let. Zdi se, da je dejstvo, da dopustniška potovanja ponujajo priložnost za počitek in obnovitev moči, še posebej pomembno v tistem starostnem obdobju, ko so anketiranci najbolj obremenjeni z delovnimi obveznostmi, in da pomen tovrstne funkcije potovanj narašča s starostjo, vendar se zmanjša kasneje, ko pride do upokojitve. Turistično potovanje dojemajo kot "zabavo, razvedrilo" zlasti najmlajši anketiranci (15–30 let), pri katerih je ta odgovor izbralo kar 52,1 % anketirancev, pri starostnih skupinah 46–60 let in več pa le približno petina anketiranih. Turistična potovanja pomenijo priložnost videti nekaj novega v nadpovprečni meri za starostno skupino 46–60 let ter v podpovprečni meri za najstarejšo starostno skupino (61 let in več). Tovrstnega rezultata zgolj s pomočjo anketnih rezultatov ni mogoče zadovoljivo interpretirati in bi nedvomno zahteval podrobnejšo osvetlitev.

Preglednica 20: Pomen turističnih potovanj za anketirance po starostnih skupinah (% anketirancev, ki so izbrali določen odgovor).

Kaj anketirancem pomeni turistično potovanje	15–30	31–45	46–60	61 in več	Skupaj	χ^2	p-vrednost	Koeficient kontingence C
Druženje s člani družine, partnerjem, prijatelji	53,1	60,7	58,1	53,8	56,4	1,43	0,699	0,063
Doživetje	55,2	40,4	47,7	44,0	47,0	4,48	0,214	0,111
Priložnost videti nekaj novega*	43,8	43,8	57,0	35,2	44,8	8,65	0,034	0,153
Počitek, obnovitev moči*	24,0	43,8	53,5	38,5	39,5	17,48	0,001	0,215
Zabava, razvedrilo*	52,1	40,4	19,8	23,1	34,3	28,13	0,000	0,269
Širjenje obzorij, seznanjanje z drugimi kulturami, spoznavanje novih ljudi*	40,6	23,6	25,6	22,0	28,2	10,29	0,016	0,166
Priložnost za ukvarjanje z dejavnostmi, ki mi veliko pomenijo	9,4	16,9	11,6	15,4	13,3	2,82	0,421	0,088

* Statistično značilne razlike med skupinama na ravni $p < 0,05$.

Opomba: Anketiranci so lahko izbrali največ 3 odgovore.

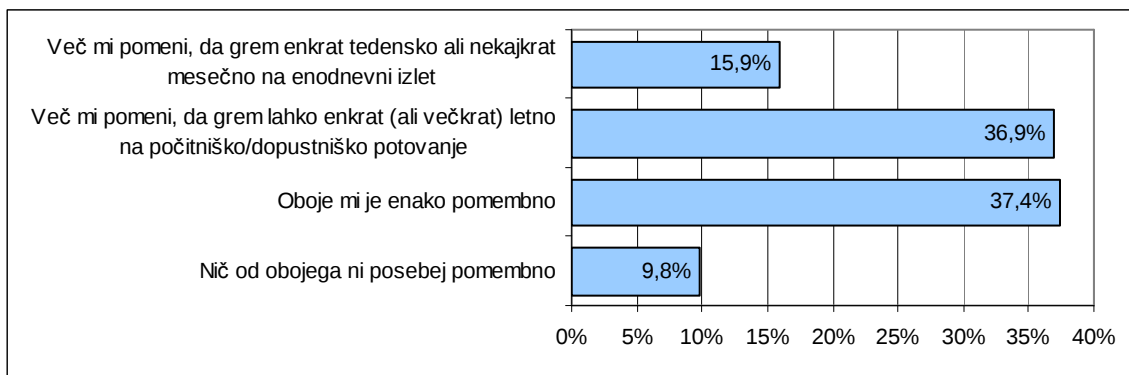
Tudi pri doživljanju in dojemanju turističnih potovanj kot "širjenja obzorij, seznanjanja z drugimi kulturami, spoznavanja novih ljudi" so statistično značilne razlike med starostnimi skupinami. Tako so ta odgovor nadpovprečno pogosto izbrali anketiranci iz skupine 15–30 let (40,6 %), pri vseh ostalih starostnih skupinah pa je ta odgovor navedla le približno petina anketirancev.

Turistična potovanja igrajo potemtakem različno vlogo v življenju različnih posameznikov. To je še ena podrobnost, ki opozarja na heterogenost tega pojava oziroma na to, da osnovne značilnosti pojava niso nujno (doživete kot) iste za vse posameznike. Celo za enega in istega posameznika imajo različna turistična potovanja (ob različnih priložnostih in v različnih kontekstih) lahko različno funkcijo. Tudi v tem se verjetno skriva del razloga za velik pomen, ki ga anketiranci v splošnem pripisujejo turističnim potovanjem.

Postavlja se tudi vprašanje odnosa med izletniškimi in večdnevnimi turističnimi potovanji. Oboja se odvijajo v okviru prostega časa, pri čemer gre v primeru izletniških potovanj v veliki meri za prosti čas ob koncu tedna ali celo med delovnim tednom, pri daljših turističnih potovanjih pa za prosti čas v času dopustov oziroma počitnic. Vsakotedenski ritem razporeditve različnih časovnih sklopov pri večini prebivalcev pomeni precej večji obseg prostega časa ob koncu tedna in skromen obseg prostega časa med delovnim tednom. Omogoča redno prostočasno udejstvovanje, pri katerem kot omejitveni dejavnik nastopa razmeroma skopo odmerjen razpoložljivi prosti čas. V primeru daljših turističnih potovanj gre za redke, bolj ali manj izjemne prostočasne dogodke, ki so v veliki meri (še zlasti, če gre za daljša počitniška potovanja) omejeni na eno samo obdobje v letu (dopust/počitnice). Pri

dopustniških potovanjih gre sicer lahko tudi za več krajših (nekajdnevni) potovanj, ki pa so vseeno omejena le na nekaj terminov preko leta. Ti časovni okviri ter večja ali manjša običajnost enih in drugih vplivajo tudi na njihovo vlogo v življenju posameznika. Anketirancem je bilo tako postavljeno tudi vprašanje, ali pripisujejo večji pomen enodnevnim izletom ali daljšim turističnim potovanjem (slika 19).

Slika 19: Primerjava pomena, ki ga imajo izletniška in počitniška potovanja za anketirance (% odgovorov).

Relativno največ (37,4 %) je bilo anketirancev, za katere je oboje enako pomembno, a je bil skoraj identičen (36,9 %) delež tistih, ki jim je več pomenila možnost, da gredo enkrat ali nekajkrat letno na počitniško potovanje kot pa nekajkrat mesečno na enodnevni izlet. Tudi ti odgovori torej potrjujejo, da anketiranci turističnim potovanjem pripisujejo velik pomen.

Mogoče bi bilo domnevati, da anketiranci izlete vrednotijo kot nekoliko manj pomembne tudi (ali celo predvsem) zaradi tega, ker ne ponujajo prekinitve z vsakdanjikom (in tistimi njegovimi značilnostmi, ki so za posameznika obremenjujoče, manj prijetne), saj so v dobršni meri njegov sestavni del, in zato tudi ne tako intenzivnega doživetja kot turistična potovanja.

Izbira dopustniškega/počitniškega cilja

Pri odločitvah o podrobnostih turističnega potovanja so relevantni različni dejavniki. Pri tem je posebej zanimivo vprašanje, kateri med njimi igrajo pomembnejšo vlogo pri izbiri dopustniškega oziroma počitniškega cilja (nekaj o tem je bilo povedanega že v poglavju 5). V vprašalniku so bili anketirancem ponujeni odgovori, ki so zajemali različne značilnosti oziroma kakovosti ciljnega območja, ki so se nanašale tako na njegovo splošno privlačnost (privlačna pokrajina, prisotnost naravnih in kulturnih znamenitosti ...) kot tudi na različne specifične vidike privlačnosti, ki so med drugim povezani z možnostmi za ukvarjanje s priljubljenimi prostočasnimi dejavnostmi in cenovno privlačnostjo turistične ponudbe na ciljnem območju.

Anketiranci so bili naprošeni, da so na lestvici od 1 do 5 (1 = sploh ni pomembno, 5 = zelo pomembno) ocenili pomen različnih značilnosti turističnega območja pri izbiri cilja (ali ciljev)

dopustniškega/počitniškega potovanja (preglednica 21 in slika 20). Kot najbolj pomemben dejavnik se je izkazala privlačna pokrajina (kjer je bil skupen delež ocen 4 in 5 kar 82,5 %), že na drugem mestu pa so bile cene (72,3 %). Njihova vloga je bolj v ospredju kot pri izletniških potovanjih, saj se na daljših turističnih potovanjih – za razliko od izletov – ni mogoče izogniti omembe vrednim stroškom. Med pomembnejšimi dejavniki sta bila še čisto okolje (skupen delež ocen 4 in 5 je znašal 70,0 %) ter prijazni ljudje (69,2 %). Vloga drugih dejavnikov oziroma značilnosti ciljnega območja je bila že precej manjša. Tako je zanimivo/pestro turistično ponudbo ter prisotnost naravnih in kulturnih znamenitosti ovrednotilo z oceno 4 ali 5 samo še 57,1 % oziroma 54,1 % anketirancev, še nekoliko manjši pomen pa so imele za anketirance možnosti za ukvarjanje s priljubljenimi prostočasnimi dejavnostmi in dobre prometne povezave (kot zelo pomembne jih je označilo že manj kot petina anketirancev, skupna deleža navedb 4 in 5 pa sta bila okrog polovice).

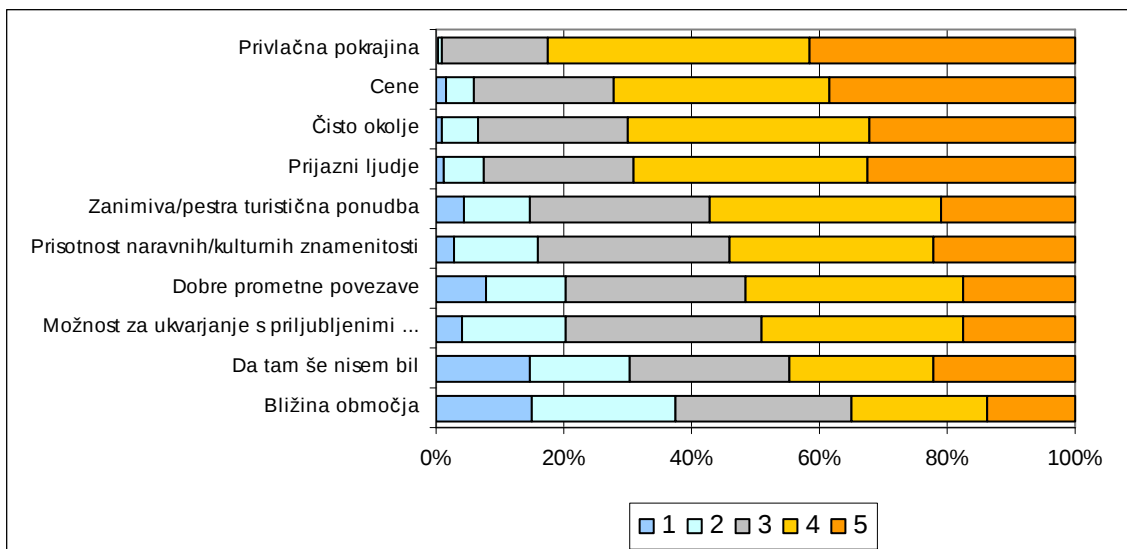
Najmanj pomembna je po navedbah anketirancev bližina območja, ki jo je kar 37,5 % anketirancev ovrednotilo z oceno 1 ali 2. (Podobno skromno je bila vloga dostopnosti ovrednotena tudi v zvezi z značilnostmi, ki so pomembne pri izbiri izletniških ciljev.) Spet pa je treba opozoriti na to, da dejansko ravnanje anketirancev ni v skladu s tem, saj jih večina preživlja dopust na relativno bližnjih območjih. Tudi raziskave SURS pokažejo, da večina državljanov Slovenije preživi svoj dopust v lastni državi ali na Hrvaškem (Turistična potovanja po značilnostih ..., 2014), kar pomeni, da je oddaljenost vendarle dejavnik, ki pomembno vpliva na potovalne odločitve posameznika. Potemtakem je mogoče domnevati, da so anketiranci vrednotili bližino kot manj pomembno zaradi tega, ker sama po sebi ne predstavlja dejavnika privlačnosti oziroma kakovosti ciljnega območja.

Preglednica 21: Dejavniki, ki so pomembni pri izbiri dopustniškega/počitniškega cilja (% odgovorov).

	1	2	3	4	5	Skupaj
Privlačna pokrajina	0,3	0,6	16,6	40,8	41,7	100
Cene	1,7	4,2	21,8	33,9	38,4	100
Čisto okolje	0,8	5,6	23,5	37,8	32,2	100
Prijazni ljudje	1,1	6,4	23,2	36,7	32,5	100
Zanimiva/pestra turistična ponudba	4,5	10,1	28,3	36,1	21,0	100
Prisotnost naravnih/kulturnih znamenitosti	2,8	13,2	30,0	31,9	22,1	100
Dobre prometne povezave	7,8	12,6	28,0	33,9	17,6	100
Možnost za ukvarjanje s priljubljenimi prostočasnimi dejavnostmi	4,2	16,0	30,8	31,7	17,4	100
Da tam še nisem bil	14,6	15,7	25,0	22,5	22,2	100
Bližina območja	15,1	22,4	27,5	21,3	13,7	100

Opomba: Anketiranci so označili pomen posameznih dejavnikov pri izbiri dopustniškega/počitniškega cilja na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 = sploh ni pomembno, 5 = zelo pomembno.

Slika 20: Dejavniki, ki so pomembni pri izbiri dopustniškega/počitniškega cilja (% odgovorov).

Pripravljenost za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe

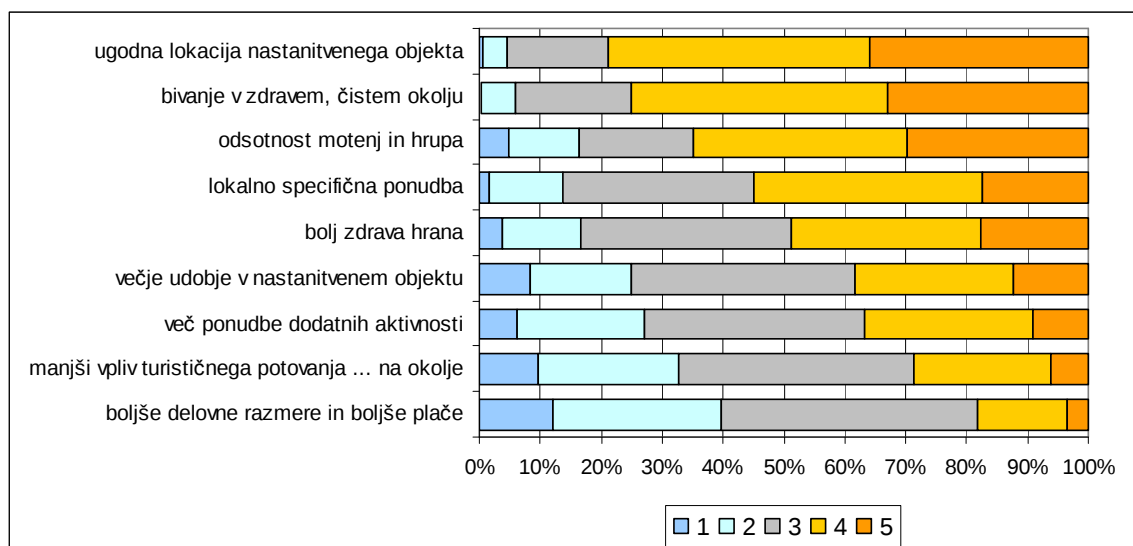
Glede na to, da so cene druga najpomembnejša značilnost ciljnih območij (izmed tistih, ki so bile navedene v vprašalniku) pri izbiri dopustniškega oziroma počitniškega cilja, očitno v veliki meri vplivajo na odločitev anketirancev o obisku določenega kraja oziroma izboru določene turistične ponudbe. Vendarle pa so anketiranci za turistična potovanja pripravljeni plačati (in tudi plačujejo) zelo različne cene. To plačilo je lahko enkratno v obliki plačila celotnega turističnega paketa, lahko pa gre za plačilo več posameznih (bolj ali manj ključnih) elementov turistične ponudbe. Višina stroškov/plačila je odvisna tako od števila in vsebine posameznih elementov turistične ponudbe kot tudi od njihove kakovosti. Pri ocenjevanju kakovosti pa stopajo v veljavo različni dejavniki, vključno z vrednotami, ki so posamezniku pomembne. Tako so nekateri turisti pripravljeni plačati več za turistično ponudbo, če gre pri tem za okoljsko ali družbeno bolj odgovoren turizem (gl. npr. Goodwin, Francis, 2003). V pričujoči raziskavi je bila tako pozornost namenjena tudi vprašanju, kaj je tisto v okviru počitniškega potovanja in bivanja v turističnem kraju, za kar bi bili anketiranci pripravljeni odšteti nekaj več denarja oziroma "dražje plačati svoje počitniško potovanje in bivanje v turističnem kraju".

Pri tem so bile anketirancem ponujene možnosti, ki bi jih lahko uvrstili v dva sklopa; na eni strani gre za značilnosti ponudbe, ki bi lahko neposredno vplivale na višjo kakovost njihovega turističnega doživetja (npr. ugodna lokacija nastanitvenega objekta, večje udobje, večja ponudba dodatnih aktivnosti ...), na drugi strani pa za dve možnosti, ki sta se nanašali na tiste značilnosti turističnega potovanja in bivanja, ki tovrstnega neposrednega vpliva na turiste ne bi imeli, bi pa prispevali k bolj pozitivnim širšim učinkom turističnega potovanja in bivanja tako na

okoljskem kot socialnem področju. Pri tem je šlo za "manjši vpliv turističnega potovanja in nastanitve na okolje (npr. manjša poraba energije, recikliranje odpadkov, večja skrb za čistočo ...)" ter "boljše delovne razmere in boljše plače za zaposlene v turistični dejavnosti (sobarice, natakarji, turistični vodniki ...)". Anketiranci so izražali svojo pripravljenost za višje plačilo na lestvici od 1 (sploh ne bi bil pripravljen) do 5 (takoj bi bil pripravljen). Rezultati so predstavljeni v preglednici 22 oziroma na sliki 21.

Anketirancem je v največji meri pomembna ugodna lokacija nastanitvenega objekta (npr. npr. dobra dostopnost, bližina morja, razgled ...) (skupen delež ocen 4 in 5 je znašal kar 78,9 %), le malce manj pa "bivanje v zdravem, čistem okolju" (75,1 %). Na sorodno značilnost se nanaša tudi tretja najvišje vrednotena navedba, tj. odsotnost motenj in hrupa (65,0 %). Zdi se, da je za anketirance še posebej pomembno, kakšno je njihovo "bivalno okolje" v času dopustovanja/počitnikovanja, saj se vse tri najvišje ocenjevane navedbe z različnih vidikov nanašajo nanj. Večje udobje v nastanitvenem objektu in večja ponudba različnih dodatnih aktivnosti vzbujata pri anketirancih precej manjšo pripravljenost za dodatno plačilo (skupen delež ocen 4 in 5 je bil 38,4 % oziroma 36,7 %). Pomembnejša elementa kakovosti sta za anketirance lokalno specifična ponudba (54,9 %) in bolj zdrava hrana (48,7 %). Prva zajema značilnosti, ki so povezane izključno z območjem dopustovanja oziroma gre za tisto njegovo značilnost, ki je drugod ni mogoče reproducirati, druga pa ima lahko neposreden učinek na posameznika (njegovo dobro počutje, zdravje). Precejšen pomen slednje bi lahko bil v skladu z navedbami o povečani vlogi skrbi za zdravje kot trenda na področju turizma (gl. Yeoman, 2008), vendar podatki ne omogočajo tovrstnega sklepa, saj se nanašajo na eno samo časovno točko.

Slika 21: Pripravljenost za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe (% odgovorov).

Opomba: Anketiranci so označili svojo pripravljenost za plačilo višjih stroškov počitniškega potovanja na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 = sploh ne bi bil pripravljen, 5 = da, takoj bi bil pripravljen.

Preglednica 22: Pripravljenost za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe (% odgovorov).

	1	2	3	4	5	Skupaj
Ugodna lokacija nastanitvenega objekta	0,6	3,9	16,6	43,0	36,0	100
Bivanje v zdravem, čistem okolju	0,3	5,6	19,0	42,0	33,1	100
Odsotnost motenj in hrupa	4,8	11,5	18,8	35,3	29,7	100
Lokalno specifična ponudba	1,7	12,0	31,4	37,5	17,4	100
Bolj zdrava hrana	3,6	12,9	34,7	31,1	17,6	100
Večje udobje v nastanitvenem objektu	8,4	16,5	36,7	26,1	12,3	100
Več ponudbe dodatnih aktivnosti	6,2	21,0	36,1	27,5	9,2	100
Manjši vpliv turističnega potovanja in nastanitve na okolje	9,5	23,2	38,7	22,4	6,2	100
Boljše delovne razmere in boljše plače za zaposlene v turistični dejavnosti	12,0	27,7	42,0	14,8	3,4	100

Najmanjša pripravljenost za dodatno plačilo je bila pri obeh navedbah, ki sta se nanašali na tiste učinke turizma, ki jih ne bi bil neposredno deležen turist, ampak bi bili relevantni z vidika širših družbenih in okoljskih učinkov turizma. Pri tem je šlo za manjši vpliv turističnega potovanja in nastanitve na okolje (kjer je oceno 4 ali 5 izbralo 28,6 % anketirancev) ter boljše delovne razmere in boljše plače za zaposlene v turistični dejavnosti (18,2 %). To se sklada z navedbami Gosarja in Jurinčiča (2003), ki sta ugotovila, da je pri turistih prisoten interes za okoljsko skrb predvsem v primeru, če ta nima negativnih posledic za njihov žep. Kljub temu ne gre spregledati dejstva, da obstaja skupina turistov, za katere so tovrstna vprašanja, ki se nanašajo na učinke turizma in na širši družbeni in okoljski kontekst, znotraj katerega se odvija, dovolj pomembna, da bi bili pripravljeni za to plačati tudi nekaj več. Pri tem gre sicer za manjšinski, a vendarle omembe vreden delež turistov. Upoštevati pa je treba tudi to, da deklarirana stališča niso nujno v skladu z dejanskim ravnanjem.

Povezava starosti in izobrazbe anketirancev ter pripravljenosti za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe

Razlike v turističnih motivih in pripravljenosti za nakup turistične storitve v povezavi s starostjo in izobrazbo je pokazalo več raziskav (npr. Richards, 1996; Collins, Tisdell, 2002; Tangeland, Vennesland, Nybakk, 2013; Bernini, Cracolici, 2015). Pozornosti je vredno tudi mnenje nekaterih avtorjev (npr. Dwyer in sod., 2008; Yeoman, 2008), po katerem naj bi bila večja okoljska in družbena odgovornost eden izmed trendov na področju turizma. Pri tem bi lahko šlo za drugačna stališča in vrednote pri pripadnikih mlajših generacij, ki šele začenjajo samostojno (tj. neodvisno od staršev) sprejemati odločitve, povezane s turističnimi potovanji, lahko pa bi šlo tudi za spremenjena stališča in načine ravnanja pripadnikov starejših generacij, ki so že v preteklosti nastopali v vlogi turistov. V prvem primeru bi bilo mogoče pričakovati razlike med pripadniki različnih starostnih skupin pri pripravljenosti za višje plačilo za tiste značilnosti (elemente turistične ponudbe), ki se bolj ali manj neposredno nanašajo na to področje (npr. višje plačilo za do okolja prijazno turistično storitev). Podobno bi bilo mogoče

domnevati, da bo v povezavi z izobrazbo prihajalo do razlik pri vrednotenju takšnih elementov turistične ponudbe, saj so razlike v izobrazbi lahko povezane z različnimi znanji, stališči, pogledi in vrednotami. Tako je bila tudi na tem mestu namenjena pozornost povezavam med starostjo in izobrazbo na eni strani ter pripravljenostjo za višjo plačilo v primeru prisotnosti določenih značilnosti turistične ponudbe na drugi strani.

Spearmanov koeficient korelacije je pokazal (preglednica 23) pozitivno povezavo izobrazbe in pripravljenosti za višje plačilo (na ravni $p < 0,05$) le v zvezi z bolj zdravo hrano ($r_s = 0,143$), bivanjem v zdravem, čistem okolju ($r_s = 0,153$) ter ugodno lokacijo objekta ($r_s = 0,113$). Te povezave ilustrirajo tudi podatki v preglednici 24, ki prikazujejo deleže odgovorov oziroma ocen anketirancev glede na njihovo izobrazbo. Tako glede pripravljenosti plačati več za bolj zdravo hrano izstopajo zlasti anketiranci z višjo in visoko izobrazbo, pri katerih je znašal skupni delež ocen 4 in 5 kar 59,5 % (pri ostalih dveh izobrazbenih skupinah je ostal pod 50 %). Pri pripravljenosti plačati več za bivanje v zdravem, čistem okolju, so razlike dobro opazne zlasti pri deležu odgovora/ocene 5, saj ta znaša pri anketirancih z osnovnošolsko izobrazbo samo 22,5 %, pri tistih s srednješolsko že 27,7 %, pri tistih z višje- ali visokošolsko izobrazbo pa kar 44,4 %. Podobno velja glede višjega plačila za ugodno lokacijo nastanitvenega objekta, kjer je oceno 5 izbralo le 25,0 % anketirancev z osnovnošolsko izobrazbo, 35,3 % anketirancev s srednješolsko izobrazbo ter kar 40,5 % anketirancev z visokošolsko izobrazbo.

Preglednica 23: Povezava izobrazbe anketirancev in pripravljenosti za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe.

	r_s	p-vrednost
Večje udobje v nastanitvenem objektu	0,051	0,332
Bolj zdrava hrana*	0,143	0,007
Več ponudbe dodatnih aktivnosti	0,100	0,059
Manjši vpliv turističnega potovanja in nastanitve na okolje	0,051	0,339
Boljše delovne razmere in boljše plače za zaposlene v turistični dejavnosti	0,063	0,234
Odsotnost motenj in hrupa	0,082	0,123
Bivanje v zdravem, čistem okolju*	0,153	0,004
Lokalno specifična ponudba	0,100	0,058
Ugodna lokacija nastanitvenega objekta*	0,113	0,032

* Statistično značilna povezava na ravni $p < 0,05$.

V splošnem pa bi vendarle težko govorili o izobrazbi kot o dejavniku, ki je pomembnejše povezan z razlikami v vrednotenju izbranih značilnosti turistične ponudbe – vsaj v primeru, če je merilo pripravljenost za višje izdatke v povezavi z določenimi značilnostmi. Ugotovljene povezave z izobrazbo so namreč maloštevilne in razmeroma šibke; verjetno pa bi bile v primeru navedb, ki bi bolj neposredno odražale specifične turistične motive, povezave vendarle večje (tudi če sodimo po rezultatih raziskav, omenjenih na začetku poglavja; npr. Richards, 1996; Lynch in sod., 2011). Pozornosti je vredno tudi to, da povezave niso prisotne pri obeh tistih elementih turistične ponudbe, ki presegata neposredne učinke ponudbe (oziroma njenih značilnosti) na anketiranca.

Preglednica 24: Pripravljenost za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe glede na izobrazbo anketirancev (% odgovorov).

	1	2	3	4	5	Skupaj
Večje udobje v nastanitvenem objektu						
Dokončana ali nedokončana osnovna šola	5,0	20,0	32,5	27,5	15,0	100
Srednja šola	9,9	17,3	38,2	24,1	10,5	100
Višja ali visoka šola	7,1	14,3	35,7	28,6	14,3	100
Skupaj	8,4	16,5	36,7	26,1	12,3	100
Bolj zdrava hrana						
Dokončana ali nedokončana osnovna šola	2,5	17,5	32,5	32,5	15,0	100
Srednja šola	5,2	16,2	36,6	24,6	17,3	100
Višja ali visoka šola	1,6	6,3	32,5	40,5	19,0	100
Skupaj	3,6	12,9	34,7	31,1	17,6	100
Več ponudbe dodatnih aktivnosti						
Dokončana ali nedokončana osnovna šola	10,0	40,0	30,0	10,0	10,0	100
Srednja šola	4,2	19,9	38,2	28,8	8,9	100
Višja ali visoka šola	7,9	16,7	34,9	31,0	9,5	100
Skupaj	6,2	21,0	36,1	27,5	9,2	100
Manjši vpliv turističnega potovanja in nastanitve na okolje						
Dokončana ali nedokončana osnovna šola	12,5	30,00	35,0	17,5	5,0	100
Srednja šola	9,9	20,40	40,3	26,2	3,1	100
Višja ali visoka šola	7,9	25,40	37,3	18,3	11,1	100
Skupaj	9,5	23,20	38,7	22,4	6,2	100
Boljše delovne razmere in boljše plače za zaposlene v turistični dejavnosti						
Dokončana ali nedokončana osnovna šola	5,0	40,0	35,0	17,5	2,5	100
Srednja šola	14,7	28,8	38,2	16,2	2,1	100
Višja ali visoka šola	10,3	22,2	50,0	11,9	5,6	100
Skupaj	12,0	27,7	42,0	14,8	3,4	100
Odsotnost motenj in hrupa						
Dokončana ali nedokončana osnovna šola	2,5	10,0	15,0	37,5	35,0	100
Srednja šola	6,8	14,1	23,0	28,8	27,2	100
Višja ali visoka šola	2,4	7,9	13,5	44,4	31,7	100
Skupaj	4,8	11,5	18,8	35,3	29,7	100
Bivanje v zdravem, čistem okolju						
Dokončana ali nedokončana osnovna šola	0,0	5,0	25,0	47,5	22,5	100
Srednja šola	0,0	6,3	20,4	45,5	27,7	100
Višja ali visoka šola	0,8	4,8	15,1	34,9	44,4	100
Skupaj	0,3	5,6	19,0	42,0	33,1	100
Lokalno specifična ponudba						
Dokončana ali nedokončana osnovna šola	0,0	15,0	37,5	37,5	10,0	100
Srednja šola	1,0	11,5	36,6	34,0	16,8	100
Višja ali visoka šola	3,2	11,9	21,4	42,9	20,6	100
Skupaj	1,7	12,0	31,4	37,5	17,4	100
Ugodna lokacija nastanitvenega objekta						
Dokončana ali nedokončana osnovna šola	2,5	5,0	25,0	42,5	25,0	100
Srednja šola	0,5	3,7	17,4	43,2	35,3	100
Višja ali visoka šola	0,0	4,0	12,7	42,9	40,5	100
Skupaj	0,6	3,9	16,6	43,0	36,0	100

Opomba: Anketiranci so označili svojo pripravljenost za plačilo višjih stroškov počitniškega potovanja na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 = sploh ne bi bil pripravljen, 5 = da, takoj bi bil pripravljen.

Potemtakem boljše poznavanje in razumevanje učinkov turizma (tako okoljskih kot družbenih), ki bi bilo lahko (a ni nujno!) prisotno pri bolj izobraženih posameznikih, ne vpliva na stališča anketirancev v zvezi s pripravljenostjo za večje plačilo za tiste oblike turistične ponudbe, ki bi bile okolju in družbi bolj prijazne. V vseh primerih je lahko povezava z izobrazbo vsaj deloma pogojena tudi s premoženjskimi/dohodkovnimi razlikami.

Večje in bolj pogoste povezave kot z izobrazbo so s starostjo. V večini primerov pomen značilnosti turistične ponudbe s starostjo narašča (gl. preglednico 25). Tako se s starostjo povečuje pripravljenost plačati več za odsotnost motenj in hrupa ($r_s = 0,381$). Medtem ko je izbralo odgovor/oceno 5 le 15,6 % anketirancev, starih od 15 do 30 let, je bil ta delež pri anketirancih v starostnih skupinah 46–60 ter 61 in več kar 44,2 % oziroma 43,0 %. Pozitivna povezava s starostjo je tudi pri pripravljenosti za višje plačilo za bivanje v zdravem, čistem okolju ($r_s = 0,253$) in bolj zdravo hrano ($r_s = 0,177$). Poleg tega s starostjo narašča pripravljenost plačati več za boljše delovne razmere in boljše plače zaposlenih ($r_s = 0,126$), vendar je ta povezava razmeroma skromna. Skupen delež odgovorov 4 in 5 pri anketirancih v starosti 15–30 ter 31–45 let je bil samo 13,6 in 9,0 %, pri skupini 46–60 23,3 %, pri starostni skupini 61 let in več pa že 27,9 %. Ti deleži so sicer v vseh skupinah dokaj nizki, a tudi iz njih je dobro razvidno, da je pri starejših anketirancih prisotna večja pripravljenost za višje plačilo v zvezi s tem dejavnikom.

Preglednica 25: Povezava starosti in pripravljenosti za višje plačilo za različne elemente/značilnosti turistične ponudbe.

	r_s	p-vrednost
Večje udobje v nastanitvenem objektu	0,099	0,062
Bolj zdrava hrana*	0,177	0,001
Več ponudbe dodatnih aktivnosti*	-0,194	0,000
Manjši vpliv turističnega potovanja in nastanitve na okolje	0,053	0,315
Boljše delovne razmere in boljše plače za zaposlene v turistični dejavnosti*	0,126	0,017
Odsotnost motenj in hrupa*	0,381	0,000
Bivanje v zdravem, čistem okolju*	0,253	0,000
Lokalno specifična ponudba	-0,025	0,643
Ugodna lokacija nastanitvenega objekta	0,093	0,08

* Statistično značilna povezava na ravni $p < 0,05$.

Edina značilnost, pri kateri pripravljenost za višje plačilo s starostjo pada, je več ponudbe dodatnih aktivnosti ($r_s = -0,194$). Samo 23,3 % anketirancev iz najstarejše skupine je s tem v zvezi izbralo oceno 4 ali 5, pri skupini 31–45 let pa je bil ta delež kar 46,1 %. V zvezi z ostalimi značilnostmi/elementi ponudbe podatki ne kažejo povezav s starostjo in ti elementi so približno enako (ne)pomembni za anketirance različnih starosti.

Preglednica 26: Pripravljenost za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe glede na starost anketirancev (% odgovorov).

	1	2	3	4	5	Skupaj
Večje udobje v nastanitvenem objektu						
15–30	9,4	20,8	36,5	21,9	11,5	100
31–45	6,7	14,6	39,3	30,3	9,0	100
46–60	9,3	17,4	40,7	23,3	9,3	100
61 in več	8,1	12,8	30,2	29,1	19,8	100
Skupaj	8,4	16,5	36,7	26,1	12,3	100
Bolj zdrava hrana						
15–30	4,2	15,6	45,8	20,8	13,5	100
31–45	5,6	13,5	32,6	34,8	13,5	100
46–60	0,0	12,8	32,6	34,9	19,8	100
61 in več	4,7	9,3	26,7	34,9	24,4	100
Skupaj	3,6	12,9	34,7	31,1	17,6	100
Več ponudbe dodatnih aktivnosti						
15–30	3,1	15,6	38,5	33,3	9,4	100
31–45	2,2	14,6	37,1	41,6	4,5	100
46–60	9,3	22,1	34,9	20,9	12,8	100
61 in več	10,5	32,6	33,7	12,8	10,5	100
Skupaj	6,2	21,0	36,1	27,5	9,2	100
Manjši vpliv turističnega potovanja in nastanitve na okolje						
15–30	9,4	28,1	40,6	20,8	1,0	100
31–45	9,0	21,3	43,8	18,0	7,9	100
46–60	9,3	17,4	36,0	26,7	10,5	100
61 in več	10,5	25,6	33,7	24,4	5,8	100
Skupaj	9,5	23,2	38,7	22,4	6,2	100
Boljše delovne razmere in boljše plače za zaposlene v turistični dejavnosti						
15–30	13,5	38,5	34,4	11,5	2,1	100
31–45	7,9	27,0	56,2	7,9	1,1	100
46–60	16,3	18,6	41,9	18,6	4,7	100
61 in več	10,5	25,6	36,0	22,1	5,8	100
Skupaj	12,0	27,7	42,0	14,8	3,4	100
Odsotnost motenj in hrupa						
15–30	8,3	25,0	29,2	22,9	14,6	100
31–45	3,4	9,0	23,6	39,3	24,7	100
46–60	2,3	5,8	14,0	44,2	33,7	100
61 in več	4,7	4,7	7,0	36,0	47,7	100
Skupaj	4,8	11,5	18,8	35,3	29,7	100
Bivanje v zdravem, čistem okolju						
15–30	0,0	9,4	27,1	47,9	15,6	100
31–45	0,0	4,5	23,6	40,4	31,5	100
46–60	0,0	4,7	11,6	39,5	44,2	100
61 in več	1,2	3,5	12,8	39,5	43,0	100
Skupaj	0,3	5,6	19,0	42,0	33,1	100

	1	2	3	4	5	Skupaj
Lokalno specifična ponudba						
15–30	1,0	11,5	30,2	40,6	16,7	100
31–45	1,1	11,2	32,6	39,3	15,7	100
46–60	4,7	9,3	30,2	38,4	17,4	100
61 in več	0,0	16,3	32,6	31,4	19,8	100
Skupaj	1,7	12,0	31,4	37,5	17,4	100
Ugodna lokacija nastanitvenega objekta						
15–30	0,0	5,2	21,9	38,5	34,4	100
31–45	0,0	4,5	18,0	44,9	32,6	100
46–60	1,2	3,5	15,3	44,7	35,3	100
61 in več	1,2	2,3	10,5	44,2	41,9	100
Skupaj	,6	3,9	16,6	43,0	36,0	100

Opomba: Anketiranci so označili svojo pripravljenost za plačilo višjih stroškov počitniškega potovanja na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 = sploh ne bi bil pripravljen, 5 = da, takoj bi bil pripravljen.

Ugotovljene povezave bi lahko bile odraz tega, da je vrednotenje posameznih značilnosti generacijsko pogojeno in bodo te značilnosti pri pripadnikih posamezne generacije ostale pomembne tudi v prihodnje; lahko pa se vrednotenje spreminja s starostjo posameznika (skozi posamezne faze v življenjskem ciklu). Pričujoča raziskava na to dilemo ni mogla odgovoriti, bi si pa to vprašanje zaslužilo več pozornosti v prihodnje. Literatura kaže, da so v povezavi s turističnim obnašanjem relevantni tako starost posameznikov in faza življenjskega cikla kot tudi pripadnost določeni starostni kohorti (npr. Oppermann, 1995; Collins, Tisdell, 2002; Eagles, 2004; Lynch in sod., 2011; Bernini, Cracolici, 2015), kar velja tako glede turističnih motivov (Eagles, 2004) kot izbranih ciljev (Oppermann, 1995) in udeležbe v turističnih potovanjih (Collins, Tisdell, 2002; Lynch in sod., 2011).

Zahvala

Pri anketiranju so sodelovali študenti 2. letnika geografije Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, za kar jim gre posebna zahvala tudi na tem mestu.

10 | Sklep

Prosti čas predstavlja pomemben segment človekovega skupnega časa, dobršen del pa ga je preživetega v okviru raznovrstnih prostočasnih/turističnih potovanj. Slednja so tudi bila predmet obravnave pričujočega dela. Predstavljeni anketni raziskavi sta poskušali dopolniti podobo prostočasnega in turističnega ravnanja slovenskega prebivalstva, poleg tega pa so bili v ta namen uporabljeni še podatki SURS in ugotovitve starejših raziskav.

V prvi anketni raziskavi so bila obravnavana izletniška potovanja, ki so bila v preteklosti že nekajkrat predmet proučevanja (npr. Jeršič, 1971; 1984; 1995; 1998), pri čemer so bile deloma obravnavane tudi nekatere podobne vsebine, vendar so ta dela že precej starega datuma. Primerjava ugotovitev kaže, da kljub precejšnji časovni razliki ni prišlo do posebej korenitih sprememb. Izletniška potovanja večinoma ostajajo znotraj radija 50–100 km od kraja bivanja in glede tega se stanje v zadnjih 40–50 letih ni bistveno spremenilo. Če sodimo po predstavljenih ugotovitvah vrste tujih raziskav, so na izletih prepotovane poti podobne tudi drugod po Evropi. Ohranjajo se tudi nekatere druge tipične značilnosti izletniških potovanj (prevlada uporabe osebne avtomobila, določenih oblik potovalne družbe, trajanje izletniških potovanj ...).

Tudi na področju prostočasnih dejavnosti so spremembe v zadnjih desetletjih le zmerne. Najbolj priljubljene prostočasne dejavnosti se ne spreminjajo, saj gre pri njih za takšne, ki niso podvržene "modnim trendom", temveč je njihova priljubljenost pogojena z drugimi dejavniki, npr. dostopnostjo (finančno, časovno ...), nezahtevnostjo (npr. glede fizičnih sposobnosti udeležencev, posebnih znanj, tudi posebnih zahtev do prostora), možnostjo zadovoljevanja različnih motivov in ukvarjanja z njimi v različnih družabnih kontekstih (npr. v okviru družine, druženja s prijatelji, znanci, brez družbe) ... Na drugi strani je videti, da narašča heterogenost prostočasnega ravnanja (k takšnemu vtisu lahko deloma prispevajo tudi razlike v metodologiji, uporabljeni v različnih raziskavah), ki se kaže v povečevanju števila relevantnih dejavnosti, hkrati pa tudi v povečevanju notranje heterogenosti posameznih dejavnosti, ki ni povezana samo z zunanjimi pojavnimi oblikami (npr. gorsko : cestno kolesarjenje), ampak tudi z razlikami v motivaciji, intenzivnosti ukvarjanja z dejavnostjo, pričakovanih doživetjih ...

Glede izletniške aktivnosti so opazne precejšnje razlike med socio-demografskimi skupinami. Te razlike so podobne, kot so jih v zvezi s turističnimi potovanji s prenočevanjem zunaj doma pokazale raziskave SURS. To se, na primer, kaže v večji udeležbi na potovanjih med mlajšimi in bolj izobraženimi. Sorodnost teh razlik posredno opozarja tudi na vlogo istih ali podobnih vplivnih dejavnikov pri obeh vrstah potovanj. Prostočasna aktivnost je v obeh primerih tako posledica s strani posameznika občutenih potreb in motivov kot tudi objektivnih možnosti (razpoložljiv čas, finančna sredstva, zdravstveno stanje, razpoložljiva družba ...).

Anketna raziskava o izletniškem ravnanju je pokazala tudi na prisotnost nekaterih dejavnikov, ki lahko v kontekstu preživljanja prostega časa delujejo moteče na posameznika ali pa so lahko celo vir konfliktnih situacij. Motnje na izletniških potovanjih so povezane z razmeroma

maloštevilnimi oblikami ravnanja, zlasti s povzročanjem hrupa ali brezobzirnim ravnanjem posameznikov. Njihova prisotnost opozarja tudi na konfliktni potencial, ki bi sodil predvsem na področje t. i. medosebnih konfliktov (in ne rekreacijskih konfliktov, povezanih z različnimi vrednotami; gl. poglavje 4), vendar ga je v splošnem mogoče označiti le kot manj pomembnega ali kvečjemu zmernega. Gneča na ciljnem območju ni večji ali bolj pogost problem in jo anketiranci doživljajo kot moteč dejavnik razmeroma redko.

Obravnavani primer dveh skupin posameznikov, ki se ukvarjajo z rekreacijo v naravnem okolju, ki temelji na hoji, oziroma z dejavnostmi, katerih ključen sestavni del je druženje, opozarja na raznovrstne razlike med skupinami rekreativcev. Posamezniki imajo tako do pokrajine, v kateri preživljajo svoj prosti čas, različne zahteve in pričakovanja oziroma jih v zvezi z njo lahko privlačijo ali motijo različne stvari. Pri tem gre tako za splošne značilnosti pokrajine/prostora (npr. privlačna pokrajina, mirna in tiha okolica, čisto okolje ...) kot tudi za tiste specifične značilnosti, ki so posebej povezane s posameznimi prostočasnimi dejavnostmi (npr. pokrajinska primernost za določeno dejavnost, rekreacijska opremljenost ...). Tudi zaznavanje tega, kaj so moteči načini ravnanja posameznikov, pri pripadnikih ene ali druge skupine ni enako. Na področju preživljanja prostega časa imamo torej opravka s skupinami, ki se med sabo pomembno razlikujejo tako po motivih in načinih ravnanja kot tudi po dejavnostih, ki so zanje pomembni pri izbiri ciljnega območja in vrednotenju kakovosti prostočasnega doživetja.

Izleti so ukoreninjen način preživljanja prostega časa slovenskega prebivalstva. Odrasla oseba je med drugim tudi precejšnja izletniška aktivnost velikega dela prebivalcev. Na drugi strani pa je raziskava opozorila tudi na segment prebivalstva, ki na izlete hodi le izjemoma ali pa sploh ne, med njimi pa so izrazito nadpovprečno zastopani (naj)starejši. Na značilnosti izletniškega ravnanja – vključno z izletniško aktivnostjo – vplivajo v veliki meri raznovrstne rekreacijske možnosti, ki so povezane s pokrajinsko pestrostjo Slovenije in lahko dostopnostjo številnih potencialnih ciljev. Hkrati gre pri izletih za način preživljanja prostega časa, ki je za anketirance zelo pomemben.

Slednje velja tudi za daljša turistična potovanja, do katerih prihaja v času dopusta/počitnic in ki so (vsaj občasen) sestavni del življenja večine posameznikov, čeprav pri nekaterih zaradi finančnih, zdravstvenih ali drugih razlogov lahko postanejo zelo redka ali pa so jih prisiljeni opustiti.

Anketirancem pomenijo turistična potovanja različne stvari. Medtem ko dopustniška/počitniška potovanja kot priložnost za kakovostno druženje v podobni meri doživljajo in dojemajo vse skupine prebivalcev (ne glede na svoje socio-demografske značilnosti), nekatere skupine v nadpovprečni meri povezujejo turistična potovanja z različnimi posebnimi vidiki. Tako so za zaposlene turistična potovanja izrazito pomembna kot priložnost za obnovitev moči in počitek, za dijake in študente pa priložnost za zabavo in razvedrilo. To opozarja tudi na različno vlogo in funkcijo turističnih potovanj v življenju posameznikov.

Med značilnostmi, ki jih anketiranci povezujejo s počitniškimi/dopustniškimi potovanji, so tako tiste, ki so nujno v veliki meri povezane z njimi (doživetje, širjenje obzorij ...) in ne z izletniškimi potovanji, saj implicirajo umik iz vsakdanjika in vsakdanjega okolja, kot tudi tiste, ki so lahko

(tudi) sestavina vsakodnevnega prostega časa (druženje s prijatelji, počitek, zabava ...), a jim da dopustniško/počitniško potovanje dodatno vrednost.

Počitniška/dopustniška (tj. daljša turistična) potovanja so razmeroma zelo pomembna z vidika kakovosti življenja, razlogi za to ter pomen, ki jim ga pripisujejo, pa se med posamezniki precej razlikujejo. Pri skupinah, ki so glede razpoložljivega prostega časa bolj omejene (zaposleni, študenti ...), imajo turistična potovanja še posebej velik pomen in bi tudi poslabšano materialno stanje le deloma vplivalo na njihovo zmanjšanje. Podobno velja za dokaj številno skupino posameznikov, ki si večkrat na leto privoščijo daljša turistična potovanja. Čeprav je ena ključnih privlačnosti takšnih potovanj ravno njihova nevsakdanost (tako z vidika občasnosti kot menjave okolja), očitno še posebej veliko pomenijo tistim, za katere so najmanjša redkost in za katere so postala sestavni del načina življenja.

Bistvo turističnih potovanj je menjava okolja, zapustitev običajnega okolja, obiskovanje drugih krajev oziroma pokrajin ter začasno bivanje v njih. Obiskana pokrajina s svojimi značilnostmi je ključen sestavni del turističnega doživetja; tudi v primeru, če predstavlja predvsem pokrajinsko kuliso oziroma prizorišče, kjer se je mogoče ukvarjati s priljubljenimi dejavnostmi. Ravno prostorske/pokrajinske značilnosti ciljnega območja so se izkazale kot zelo pomembne (ali celo najpomembnejše) tudi z vidika značilnosti, ki so relevantne pri odločanju o obisku določenega turističnega cilja, pa tudi z vidika elementov ponudbe, za katere bi bili anketiranci pripravljeni plačati več. Tako je za anketirance bolj pomembna privlačna pokrajina kot zanimiva in pestra turistična ponudba, više vrednotijo ugodno lokacijo nastanitvenega objekta kot pa večje udobje ali več ponudbe dodatnih aktivnosti.

Prostor se kaže kot pomemben dejavnik tudi na drug način, saj predstavlja oviro turističnim potovanjem; povečevanje razdalje do potencialnega turističnega cilja s sabo prinaša povečano poraba časa in višje stroške. Pri vrednotenju pomena bližine v kontekstu izbora potovalnega cilja se kaže protislovje med njenim zaznamim skromnim pomenom, kakor ga kažejo navedbe anketirancev, in dejansko vlogo, ki se kaže v prevladi razmeroma bližnjih ciljev, kar je prišlo do izraza tako pri izletniških kot pri počitniških/dopustniških potovanjih. Vseeno pa je pri daljših turističnih potovanjih funkcija oddaljenosti (večje prepotovane razdalje) tudi umik iz vsakodnevnega okolja; tudi zaradi tega je določena minimalna razdalja nujen predpogoj turističnega potovanja in del privlačnosti izbranega cilja.

Ugotovitve ne potrjujejo nekaterih navedb glede domnevnih trendov na področju turizma (npr. Dwyer in sod., 2008), ki naj bi se nanašali na povečevanje okoljske in družbene osveščenosti in odgovornosti turistov. Za del turistov sicer so relevantni tudi tovrstni vidiki, vendar gre le za manjšino (potencialnih) turistov. Čeprav se zelo verjetno res povečuje informiranost turistov o učinkih turistične dejavnosti in različnih praks, povezanih z njo, to v splošnem, za večino turistov, (še) ne predstavlja dejavnika, ki bi bil relevanten pri odločanju o izbiri turističnega kraja ali turistične ponudbe oziroma pri sprejemanju konkretnih potovalnih odločitev. Seveda pa bi bile za ugotovitev morebitnega trenda potrebne ponovljene raziskave. "Klasični" turistični motivi ohranjajo svoj pomen. Tako tudi turistična potovanja, ki temeljijo na privlačnosti vode in sonca, v kombinaciji s priložnostmi za počitek, sprostitev, zabavo in druženje, ohranjajo svojo priljubljenost. To sicer ne pomeni, da ne prihaja do sprememb znotraj njih (ali pa da ne bo

prišlo do sprememb v prihodnosti), vendar očitno v veliki meri ponujajo tisto, kar ostaja privlačno in aktualno za slovenske turiste tudi v 21. stoletju.

Opozoriti je treba tudi na nekatere omejitve pričujoče raziskave (oziroma obeh anketnih raziskav). Te so povezane s kvotnim vzorcem in ne povsem ustrezno (nereprezentativno) izobrazbeno sestavo vzorca. Kljub temu je mogoče domnevati, da sta raziskavi zadovoljivo zajeli obravnavane lastnosti prostočasnega ravnanja slovenskega prebivalstva, saj so njihovi rezultati – v tistem delu, kjer so bila obravnavana sorodna vprašanja – konsistentni s podobo prostočasnega ravnanja, kakršno so ponudile starejše geografske in druge raziskave s tega področja. Ker je šlo za anketno raziskavo, je ponudila sicer celovito, a bolj posplošeno, "površinsko" podobo obravnavane problematike. Za bolj poglobljen vpogled v stališča, doživljanje in razmišljanje posameznikov ter boljše razumevanje vloge posameznih dejavnikov pri oblikovanju značilnosti prostočasnih potovanj pa bi se bilo smiselno zateči tudi k uporabi kvalitativnih metod.

Raziskava se je sicer dotaknila problema poslabšane kakovosti prostočasnih (izletniških) potovanj v povezavi z različnimi motnjami na ciljnem območju, vendar so ti pojavi/dejavniki z vidika prostega časa kot elementa kakovosti življenja precej manj pomembni kot tisti, ki so povezani s splošnejšimi družbenimi potezami ter procesi in ki se na primer kažejo v pomanjkanju prostega časa, povečanih delovnih obremenitvah, poseganju delovnih aktivnosti na področje prostega časa (kot posledica pogosto zabrisane meje med prostim časom in delovnim časom), zaposlitveni negotovosti ... Ravno te značilnosti hkrati tudi povečujejo potrebo po prostem času in posredno tudi po turističnih potovanjih. Ne glede na to je turizem večinoma obravnavan zgolj kot ekonomska dejavnost, kar pride do izraza tudi v trenutno aktualni Strategiji razvoja slovenskega turizma 2012 – 2016 (2012) ali pa v Zakonu o spodbujanju razvoja turizma (2004). Tudi spodbujanja s strani države je turizem deležen le (ali vsaj predvsem) zaradi svojih pozitivnih ekonomskih učinkov, zanemarjene pa so zdravstvene, družbene in druge koristi, ki jih lahko prinaša posamezniku in družbi.

Izletniška in daljša turistična potovanja so v strokovni literaturi večinoma obravnavana ločeno, kot dva diskretna pojava (npr. bližnja rekreacija in turizem), kar je bilo storjeno tudi v tem primeru, vendar se v resnici zelo (in čedalje bolj) prepletajo – glede trajanja, prepotovanih razdalj, svoje časovne umeščenosti ... V resnici gre za kontinuum na spektru od kratkih izletov v okolici doma do večmesečnih potovanj v oddaljene dežele. Razlike so čedalje bolj zabrisane tudi zato, ker za številne posameznike tudi daljša turistična potovanja, ki so v preteklosti prišla v poštev le v času enkratnega daljšega dopusta (v obliki klasičnega letnega dopusta), niso več samo sestavni del letnega prostočasnega ritma, samo enkratna (ali mogoča dvakratna) priložnost v posameznem letu, ampak se zanja posamezniki odločajo večkrat letno, razporejena so po različnih letnih časih, zanja pa izkoriščajo različne razpoložljive priložnosti. Tudi prostorsko se izletniška in daljša turistična potovanja (bližnja rekreacija in turizem) prepletajo oziroma se deloma usmerjajo na ista območja; včasih celo v okviru prostočasnega ravnanja enega in istega posameznika, ki na primer za daljši enodnevni izlet izbere cilj, ki ga bo drugič obiskal v okviru nekajdnevnega dopusta. Tako oboja skupaj oblikujejo ciljno območje prostočasnih potovanj kot prizorišče turizma in rekreacije, turistično in rekreacijsko

privlačnost, prostor prostočasnega doživetja, hkrati pa tudi kot učinek delovanja s tem povezanih dejavnikov in procesov.

Summary

Leisure Travel and Slovenian Population

Leisure time represents a significant segment of an individual's total time, and a significant part of it is spent on travel related to recreation/tourism. The latter have also been the subject of this book, which attempts to complement the knowledge on leisure and tourism behavior of the Slovenian population. Herewith the available data of the Statistical Office of the Republic of Slovenia (SORS) and the findings of previous researches have been used, and in addition to that two questionnaire surveys have been carried out. In both cases a quota sample of the Slovenian population aged 15 and over was used, and herewith the age and gender structure of the Slovenian population were taken into consideration.

The first questionnaire survey was focused on the excursion behavior of the Slovenian population or on excursions which were defined as leisure trips (at weekends, on public holidays, during the working week) that lasted no more than 2–3 days. The research examined the basic characteristics of excursion behavior of the Slovenian population (the frequency of trips, their seasonal distribution, means of transport used, types of travel parties, the distance of excursion destinations, overnight stays on excursions, activities on excursions), as well as the factors that are significant to the respondents in choosing the excursion's destination and characteristics and factors which negatively influence leisure experience.

Excursion trips of the Slovenian population have already been the subject of research several times in the past (e.g. Jeršič, 1971; 1984; 1995; 1998), where some related contents were discussed, but these works are rather outdated. Despite a considerable time difference, the comparison of findings shows that there were no substantial changes. The excursion trips remain largely within a radius of 50–100 km from the place of residence, and regarding this, the situation has not significantly changed in the last 40–50 years. Judging by the findings from a number of foreign studies, the distances traveled on excursions are similar to those elsewhere in Europe. Some other typical characteristics of excursion trips are also preserved (such as the prevailing use of a passenger car, prevalence of certain forms of travel companionship, the duration of excursion trips etc.). In the area of leisure activities, changes in recent decades are merely moderate. The most popular leisure activities (walking/going for a walk, hiking, sightseeing, bathing/swimming, cycling, skiing etc.) are not changing since they are not subjected to 'fashion trends', but rather their popularity is conditional upon other factors, for example accessibility (financial, time accessibility etc.), them not being demanding (e.g. with regard to physical abilities of the participants, special skills, and special requirements related to landscape characteristics), the ability of satisfying different motives and engaging in them in various social contexts (e.g. within the family, socializing with friends or acquaintances, without companionship etc.). On the other hand, it appears that the heterogeneity of leisure behavior is increasing, which manifests itself in the increasing number

of relevant activities, as well as in the increasing internal heterogeneity of each activity, which is not only associated with external manifestations (e.g. mountain vs. road biking), but also with differences in motivation, intensity of engaging in an activity, expected experiences etc.

Most of the respondents usually go on a trip two to three times a month (28.2%) and once a month (27.7%). Notwithstanding this, the percentage of those who go on trips less regularly amounts to about a quarter (24.3%), which points to the presence of a population that for various reasons goes on a trip either very rarely or never at all. The vast majority of this group consists of elderly people. Overnight stays in the context of excursions do not occur often. In the time period of 12 months before the survey was carried out, as many as 40.9% of respondents had not even once stayed overnight during their trip.

The characteristics of excursion behavior – including trip frequency and distances traveled – are largely influenced by a variety of recreational opportunities that are associated with Slovenia's diverse landscape and easy accessibility of a number of potential destinations.

With regard to excursion activities, there are significant differences between socio-demographic groups. These differences are similar to the ones that were detected by the researches of SORS in relation to tourism trips with overnight stays outside of home. This, for example, is visible in higher participation in traveling among younger and better educated people. The similarity between these differences indirectly points to the role of the same or similar influential factors in both types of travel. Leisure activity is in both cases the result of the individual's perceived needs and motives as well as available time, financial resources, health status, available companionship etc.

The questionnaire survey on excursion behavior has also shown the presence of certain factors that, in the context of spending leisure time, may negatively affect individual's leisure experience, or may even be a source of conflicts. The disturbances on excursion trips are associated with relatively few forms of behavior, particularly with causing noise or reckless actions of individuals. Their presence also points to the conflict potential that primarily belongs to the area of so-called interpersonal conflicts (and not recreational conflicts associated with different values), but yet in general it can be identified merely as minor or moderate at most. The crowded destination area is not a bigger or more frequent problem and the respondents relatively rarely perceive it as a factor of diminished leisure quality.

The second questionnaire survey focused on tourist trips lasting several days, and on how significant leisure time in general and tourist travels in particular are to the individuals, as well as some of the related factors. The focus was therefore primarily placed on the segment of leisure behavior during vacations and holidays.

Tourist trips during the time of vacations and holidays represent a special form of leisure behavior since they are relatively rare. It is precisely this fact that results in a different leisure/tourism experience and behavior of individuals. In this questionnaire survey, this type of a travel has been quantitatively limited (regarding its duration) to a minimum of four consecutive overnight stays outside of home.

Tourism travel means different things to respondents. While all groups of population (regardless of their socio-demographic characteristics) to a similar extent experience and perceive holiday trips as an opportunity for quality socializing, some groups relate tourism travel to an above-average extent to various specific aspects. That is why tourist trips are an extremely important opportunity for those who work to renew their strength and relax, while for high school and university students tourist trips are an opportunity to have fun and amuse themselves. This is an indication of how tourism travel has a different role and function in individuals' lives. Among the characteristics the respondents associate with holiday travel there are those that are necessarily to a large extent connected with it (experiencing something new, broadening one's horizons)—as opposed to connecting them with excursion trips, since holiday travel implies a retreat from everyday life and everyday environment—as well as those that can (also) be a component of everyday leisure time (spending time with friends, taking a rest, having fun etc.), but a holiday travel gives them added value.

Holiday travels (i.e. longer tourist travels) are relatively very important in terms of the quality of life. However, the reasons for that, together with the meaning one attributes to these reasons, are very different between individuals. Groups which have a limited amount of leisure time (employed persons, university students) place a particularly strong meaning on tourist travels and even a decline in their material situation would only partly affect their reduction. Something similar can apply to a fairly big group of individuals who treat themselves to longer tourist travels on several occasions throughout the year. Even though one of the key appeals of such travels is precisely the fact that they represent such a change from everyday life (in terms of them taking place only occasionally and causing a change of scenery), longer tourist travels apparently also mean a great deal to those people who have incorporated these travels into their lives to such extent that they are not a rarity anymore, but rather a component of their way of life.

The essence of tourism travel is the change of scenery, leaving the usual environment, visiting other places or regions, and temporarily living in them. A visited region with its characteristics represents a key feature of the tourist experience, even when the region serves only as a place where one can engage in his/her favorite activities. Especially the territorial/landscape characteristics of the destination area have proved to be extremely important (or even the most important) not only in terms of the characteristics which are relevant in deciding on whether or not to visit a certain tourist destination, but also in terms of the tourism offer elements for which respondents would be willing to pay extra. As such, respondents place greater significance on the attractive scenery than they do on the interesting and diverse tourism offer, they also place more value on the favorable location of the accommodation facility than they do on extra comfort or the offer of additional activities.

Space is also proving to be an important factor in a different way since it represents an obstacle to tourism travel; an increase of the distance to the potential tourist destination brings with it an increase in the amount of time one spends as well as higher costs. When taking into consideration the importance of proximity within the context of choosing a travel destination, a contradiction emerges between the perceived little importance of proximity, as indicated by the respondents' statements, and the actual role proximity plays, as shown by the

prevailing number of chosen destinations in a fairly close proximity, with that being the case for both excursion trips and holiday travels. With longer tourist travels, however, one of the functions of being far away (great travelled distances) is also a retreat from one's everyday environment; this is also one of the reasons why a certain minimal distance is a necessary precondition of a tourist travel and part of the chosen destination's appeal.

The findings do not support statements regarding alleged trends in the field of tourism (e.g. Dwyer et al., 2008) that are said to relate to an increase in environmental and social awareness and responsibility of the tourists. While these kinds of aspects are relevant to a part of tourists, this applies only to a minority of (potential) tourists. Even though there is a high probability of an actual increase in the amount of information that is available to tourists regarding the effects of the tourist activity and various practices related to it, the majority of tourists, in general, don't (yet) see this as a factor that would be of relevance when deciding either on a tourist destination or a tourism offer, or when making actual travelling decisions. Of course, if one wanted to determine the possible trends, repeated researches would have to be carried out. The 'classic' tourist motives are maintaining their importance. As part of that, tourist travels which are based on the appeal of the water and the sun, combined with an opportunity to rest, relax, have fun and socialize, are maintaining their popularity. This does not mean that there aren't any changes taking place within them (or that there won't be any changes taking place in the future), but apparently they offer to a large extent precisely what remains attractive to Slovenian tourists even in the 21st century.

The research did touch upon the problem of diminished quality of leisure (excursion trip) travel in relation to various disturbances and negative impacts in the destination area. However, in terms of leisure time as an element of the quality of life, these occurrences and factors are far less significant than the ones which are connected with more general social features and processes and which manifest themselves in a lack of leisure time, an increased workload, work activities encroaching upon leisure time (as a consequence of increasingly blurred boundaries between leisure time and working time), and employment uncertainty etc. Precisely these characteristics also increase the need for leisure time and indirectly also the need for tourism travel. Despite this, tourism is predominantly regarded as a merely economic activity. It receives the state support only (or at least mainly) due to its positive economic effects, and not due to its health, social or other benefits that it could also provide.

Tourism and recreation literature predominantly discusses excursion trips and (longer) tourist travels as two separate phenomena, just like it was done in this instance, but in reality these two types of travel very much (and increasingly so) intertwine with each other – in terms of duration, the distances travelled, the timing etc. In reality it is a continuum on the spectrum from short trips around the home's vicinity to months-long travels to faraway countries. Another reason why the differences are increasingly blurred is the fact that numerous individuals no longer view their longer tourist travels (which in the past were only an option during their annual holiday, in the form of the classic summer vacation) as just a part of their yearly leisure rhythm, or as a one-time (or possibly a two-time) opportunity in a particular year. Instead, these individuals decide to travel on various occasions throughout the same year, the travels are arranged through different seasons, and individuals use a wide range of

available opportunities to travel. Excursion trips and longer tourist travels (recreation close to home and tourism) also intertwine in terms of territory, and they partly focus on the same areas; sometimes even within the leisure behavior of the same individual who, for example, in one's longer one-day trip chooses the very same destination one will also visit as part of one's several-days-long vacation. As such, both travel types collectively shape the destination area of leisure travel as a scene of tourism and recreation, the tourist and recreational attraction, the place for leisure experiences, and at the same time as the impact of related factors and processes.

Literatura in viri

- Abellán, M. A., del Cerro Barja, A., del Alamo, J. B., 2000. Propuesta de un modelo para identificar impactos ambientales del turismo en espacios naturales. *Cuadernos de Turismo*, 5, str. 7–17.
- Ambrož, M., 2005. Sociologija turizma. Izhodišča za proučevanje potovalnih kultur. Portorož, Turistica - Visoka šola za turizem, 283 str.
- Anketa o tujih turistih v Republiki Sloveniji, 2012. Statistični urad Republike Slovenije. URL: http://www.stat.si/tema_ekonomsko_turizem_anketa_2012.asp (citirano 20. 8. 2014).
- Ankre, R., Petersson Forsberg, L., Emmelin, L., 2008. Silence – an article of short supply in outdoor recreation? Handling noise conflicts in Swedish planning. V: *Management for protection and sustainable development. The Fourth International Conference on Monitoring and Management of Visitors Flows in Recreational and Protected Areas. Montecatini Terme, Italy, 14–19 October 2008, Proceedings*, str. 399–403. URL: http://mmv.boku.ac.at/refbase/files/ankre_rosemarie_pe-2008-silence_an_article.pdf (citirano 15. 5. 2014).
- Árraga Barrios, M., Sánchez Villarroel, M., 2007. Recreación y calidad de vida en adultos mayores que viven en instituciones geriátricas y en sus hogares. Un estudio comparativo. *Espacio Abierto*, 16, 4, str. 737–756.
- Average trip length by trip purpose: England, since 1995. 2014. Department for Transport. URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/336363/nts0405.xls (citirano 4. 2. 2015).
- Balatsky, G., Diener, E., 1993. Subjective Well-Being among Russian Students. *Social Indicators Research*, 28, 3, str. 225–243.
- Bargeman, B., van der Poel, H., 2006. The role of routines in the vacation decision-making process of Dutch vacationers. *Tourism Management*, 27, str 707–720.
- Barutçu, S., Doğan, H., Üngüren, E., 2011. Tourists' Perception and Satisfaction of Shopping in Alanya Region: A Comparative Analysis of Different Nationalities. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 24, str. 1049–1059.
- Bauer, A. E., 1993. Tourismus und Regionalplanung. Die Bedeutung von Heilbädern für den ländlichen Raum, dargestellt am Beispiel des Heilbades Bad Soden-Salmünster. *Rhein-Mainische Forschungen*, 111, 325 str.
- Becken, S., Simmons, D., Frampton, C., 2003. Segmenting Tourists by Their Travel Pattern for Insights into Achieving Energy Efficiency. *Journal of Travel Research*, 42, str. 48–56.
- Bernini, C., Cracolici, M. F., 2015. Demographic change, tourism expenditure and life cycle behaviour. *Tourism Management*, 47, str. 191–205.
- Boxall, P., Rollins, K., Englin, J., 2003. Heterogeneous preferences for congestion during a wilderness experience. *Resource and Energy Economics*, 25, str. 177–195.

- Bramwell, B., 2004. Mass Tourism, Diversification and Sustainability in Southern Europe's Coastal Regions. V: Bramwell, B. (ur.). Coastal Mass Tourism. Diversification and Sustainable Development in Southern Europe, Clevedon itd., Channel View Publications, str. 1–31.
- Brown, J. D., 2011. Likert items and scales of measurement? SHIKEN: JALT Testing & Evaluation SIG Newsletter. March 2011. 15, 1, str. 10–14. URL: <http://jalt.org/test/PDF/Brown34.pdf> (citirano 4. 12. 2014).
- Brunet, R., 1997. Les mots de la géographie: Tourisme et récréation. Espace géographique, 26, 3, str. 204.
- Carifio, J., Perla, R. J., 2007. Ten Common Misunderstandings, Misconceptions, Persistent Myths and Urban Legends about Likert Scales and Likert Response Formats and their Antidotes. Journal of Social Sciences, 3, 3, str. 106–116.
- Carothers, P., Vaske, J. J., Donnelly, M. P., 2001. Social values versus interpersonal conflict among hikers and mountain bikers. Leisure Sciences, 23, str. 47–61.
- Cigale, D., 1998. Bližnja rekreacija prebivalstva malih mest in njeni pokrajinski učinki (na primeru Domžal). Magistrska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 248 str.
- Cigale, D., 1999. Nekatere značilnosti bližnje rekreacije prebivalstva Domžal. Geografski vestnik, 71, str. 71–90.
- Cigale, D., 2010. Značilnosti turističnega obiska slovenskih občin glede na državni izvor turistov. Geografski vestnik, 82, 2, str. 9–24.
- Collins D., Tisdell C., 2002. Age-Related Lifecycles: Purpose Variations. Annals of Tourism Research, 29, 3, str. 801–818.
- Černič, I., 2013. Nastanitvene zmogljivosti, prihodi in prenočitve, Slovenija. Metodološko pojasnilo. Statistični urad Republike Slovenije. 6 str. URL: http://www.stat.si/doc/metod_pojasnila/21-016-MP.pdf (citirano 10. 2. 2014).
- Černigoj Sadar, N., 1991. Socialni položaj, materialni standard in način preživljanja prostega časa. Družboslovne razprave, 8, 12, str. 52–65.
- Černigoj Sadar, N., 1995. Prosti čas. V: Tršinar, I., Ograjenšek, I. (ur.). Statistika dela, delovnih in življenjskih pogojev. Zbornik referatov 5. mednarodnega statističnega posvetovanja, Radenci '95. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije, Statistično društvo Slovenije, str. 316–317.
- Černigoj Sadar, N., 1998. Od časa, ki ostaja, do blagostanja. Družboslovne razprave, 14, 27/28, str. 86–97.
- Černuta, L., 2014. Turistična potovanja domačega prebivalstva, Slovenija, 2013 – končni podatki. Statistični urad RS. URL: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=6288 (citirano 28. 10. 2014).
- Dach-Hamann, A., 1977. Das Bergische Land als Naherholungsraum. Struktur und Probleme des Naherholungsverkehrs unter besonderer Berücksichtigung der Tageserholung und des Freizeitwohnens. Düsseldorfer Geographische Schriften, 8, 193 str.
- Davenport, J., Davenport, J. L., 2006. The impact of tourism and personal leisure transport on coastal environments: A review. Estuarine, Coastal and Shelf Science, 67, str. 280–292.

- Davenport, J., Switalski, T. A., 2006. Environmental impacts of transport, related to tourism and leisure activities. V: Davenport, J., Davenport, J. L. (ur.). *The Ecology of Transportation: Managing Mobility for the Environment*. Berlin, Heidelberg, Springer, str. 333–360.
- Decrop, A., Snelders, D., 2005. A grounded typology of vacation decision-making. *Tourism Management*, 26, str. 121–132.
- Deery, M., Jago, L., Fredline, L., 2012. Rethinking social impacts of tourism research: A new research agenda. *Tourism Management*, 33, str. 64–73.
- Deng, J., Qiang, S., Walker, G. J., Zhang, Y., 2003. Assessment on and Perception of Visitors' Environmental Impacts of Nature Tourism: A Case Study of Zhangjiajie National Forest Park, China. *Journal Of Sustainable Tourism*, 11, 6, str. 529–548.
- Dolnicar, S., Yanamandram, V., Cliff, K., 2012. The Contribution Of Vacations To Quality Of Life. *Annals of Tourism Research*, 39, 1, str. 59–83.
- Dolnicar, S., Lazarevski, K., Yanamandram, V., 2013. Quality of life and tourism: A conceptual framework and novel segmentation base. *Journal of Business Research*, 66, str. 724–729.
- Doupona Topič, M., 2010. Vpliv socialne stratifikacije na značilnosti športno rekreativne dejavnosti v Sloveniji. *Šport : revija za teoretična in praktična vprašanja športa*, 58, 1/2, str. 100–104.
- Dwyer, L., Edwards, D., Mistilis, N., Roman, C., Scott, N., Cooper, C., 2008. Megatrends underpinning tourism to 2020: analysis of key drivers for change. CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd., 63 str. URL: http://www.sustainabletourisonline.com/awms/Upload/Resource/bookshop/80046%20Dwyer_TourismTrends2020%20WEB.pdf (citirano 15. 5. 2014).
- Eagles, P. J., 2004. Trends affecting tourism in protected areas. Working Papers of the Finnish Forest Research Institute 2, str. 18–26. URL: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2004/mwp002.htm> (citirano 15. 5. 2014).
- Eberle, I., 1976. Der Pfälzer Wald als Erholungsgebiet unter besonderer Berücksichtigung des Naherholungsverkehrs. *Arbeiten aus dem Geographischen Institut der Universität des Saarlandes*, 22, Saarbrücken, 303 str.
- Eberle, I., 1980. Flächenangebote und Freizeitinfrastruktur des stadtnahen ländlichen Raumes in der BRD und ihre Nutzung durch den Naherholungsverkehr. *Münstersche Geographische Arbeiten*, 7, str. 127–140.
- Elizalde, R., Gomes, C., 2010. Ocio y recreación en América Latina: conceptos, abordajes y posibilidades de resignificación. *Polis, Revista de la Universidad Bolivariana*, 9, 26, str. 19–40.
- Encyclopedia of tourism. 2000. Jafari, J. (ur.). London, New York, Routledge, 683 str.
- Encyclopedic Dictionary of Landscape and Urban Planning. Multilingual Reference Book in English, Spanish, French, and German. 2010. Evert K.-J. (ur.). Berlin, Heidelberg, Springer-Verlag, 1519 str.
- Freizeit-Lexikon. 1986. Ostfildern, Fink-Kümmerly & Frey, 384 str.
- Geografija. 1982. Ljubljana, Cankarjeva založba, 272 str.

- Geografija. 2001. Tržič, Učila, 682 str.
- Gilbert, D., Abdullah, J., 2004. Holidaytaking and the sense of well-being. *Annals of Tourism Research*, 31, 1, str. 103–121.
- Gilbert, D., Hudson, S., 2000. Tourism Demand Constraints. A Skiing Participation. *Annals of Tourism Research*, 27, 4, str. 906–925.
- Glossary: Tourism. Eurostat. URL:
<http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Tourism> (citirano: 15. 5. 2014).
- Godfrey, K., 1999. Attributes of destination choice: British skiing in Canada. *Journal of Vacation Marketing*, 5, 1, str. 18–30.
- Goodwin, H., Francis, J., 2003. Ethical and responsible tourism: Consumer trends in the UK. *Journal of Vacation Marketing*, 9, 3, str. 271–284.
- Goossen, M., Langers, F., 2000. Assessing quality of rural areas in the Netherlands: finding the most important indicators for recreation. *Landscape and Urban Planning*, 46, str. 241–251.
- Gosar, A., 1982. Počitniška bivališča na slovenskem podeželju. V: *Geografske značilnosti preobrazbe slovenskega podeželja*. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 166–174.
- Gosar, A., 1984. Počitniška bivališča na Dolenjskem s posebnim ozirom na razvoj v Novomeški pokrajini. V: *Dolenjska in Bela krajina*, 13. zborovanje slovenskih geografov. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 291–304.
- Gosar, A., Jurinčič, I., 2003. Sustainable tourism in the Alpen-Adria region: reality and goals. *Dela*, 19, str. 141–151.
- Gössling, S., 2002. Global environmental consequences of tourism. *Global Environmental Change*, 12, str. 283–302.
- Gramann, J., 1999. The effect of mechanical noise and natural sound on visitor experiences in units of the National Park Service. *Social Science Research Review*, 1, 1, str. 1–16.
- Haley, A. J., Snaith, T., Miller, G., 2005. The Social Impacts Of Tourism: A Case Study of Bath, UK. *Annals of Tourism Research*, 32, 3, str. 647–668.
- Han, Q., Dellaert, B. G. C., van Raaij, F., Timmermans, H. J. P., 2010. Visitors' strategic anticipation of crowding in scarce recreational resources. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 17, 6, str. 449–456.
- Heitmann, S., 2011. Tourist Behaviour and Tourism Motivation. V: Robinson, P., Heitmann, S., Dieke, P. (ur.). *Research Themes for Tourism*, Wallingford, Cambridge, CAB International, str. 31–44.
- Higgins-Desbiolles, F., 2010. The elusiveness of sustainability in tourism: The culture-ideology of consumerism and its implications. *Tourism and Hospitality Research*, 10, str. 116–129.
- Horvat, U., 2010. Health resorts and their importance for the development of less developed areas in Slovenia. *Revija za geografijo*, 5, 1, str. 147–159.

- Horvat, U., 2013. Vpliv prihoda različnih skupin turistov po državni pripadnosti na obseg turističnega obiska v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 2012. *Revija za geografijo*, 8, 2, str. 121–140.
- Horvat, U., 2014. Razvoj turizma v zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji. V: Cigale, D., Lampič, B., Potočnik Slavič, I., Repe, B. (ur.). *Geografsko raziskovanje turizma in rekreacije v Sloveniji*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 47–66.
- How Europeans spend their time. Everyday life of women and men : data 1998–2002. European Commission, Eurostat, 132 str.
- International Geographical Glossary. 1985. Wiesbaden, Stuttgart, F. Steiner, 1479 str.
- International Recommendations for Tourism Statistics 2008. 2010. United Nations, 134 str. URL: http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/seriesm_83rev1e.pdf (citirano 26. 11. 2014)
- Izobrazba. Statistični urad RS. URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/20_soc_ekon_preb/01_05G2_0_izobrazba/01_05G20_izobrazba.asp (citirano 28. 4. 2014).
- Jacob, G. R., Schreyer, R., 1980. Conflict in Outdoor Recreation: A Theoretical Perspective. *Journal of Leisure Research*, 12, 4, str. 368–380.
- Jakus, P., Shaw, W. D., 1997. Congestion at recreation areas: Empirical evidence on perceptions, mitigating behavior and management preferences. *Journal of Environmental Management*, 50, str. 389–401.
- Jamieson, S., 2004. Likert scales: how to (ab)use them. *Medical Education*, 38, str. 1217–1218.
- Jeršič, M., 1971. Izletniška rekreacija mestnega prebivalstva in njeni prostorski učinki. *Geographica Slovenica*, 1, str. 265–272.
- Jeršič, M., 1973. Izletniška rekreacija in njeni regionalni učinki v severovzhodni Sloveniji. *Geographica Slovenica*, 2, str. 95–103.
- Jeršič, M., 1984. Prostorski učinki rekreacije prebivalstva Novomeške regije. V: *Dolenjska in Bela krajina, 13. zborovanje slovenskih geografov*. Ljubljana, Geografsko društvo Slovenije, str. 276–290.
- Jeršič, M., 1987. Učinki počitniških stanovanj na okolje. *Geographica Slovenica*, 18, str. 65–84.
- Jeršič, M., 1992. Bližnja rekreacija slovenskega prebivalstva. *Geographica Slovenica*, 23, str. 93–108.
- Jeršič, M., 1995. Bližnja rekreacija prebivalcev mesta Ljubljane. *Dela*, 11, str. 151–168.
- Jeršič, M., 1998. Bližnja rekreacija prebivalcev Slovenije. *Geographica Slovenica*, 29, 127 str.
- Jeršič, M., 1999. Prostorsko planiranje rekreacije na prostem. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje, 135 str.
- Jeršič, M., 2000. Vpliv rekreacije na funkcijsko in strukturno zgradbo Ljubljane. V: *Ljubljana. Geografija mesta*. Ljubljana, Ljubljansko geografsko društvo; Založba ZRC, ZRC SAZU, str. 229–240.
- Jeršič, M., 2002. Prostočasna funkcija Ljubljane in njene okolice. V: *Geografija Ljubljane*. Ljubljana, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, str. 171–191.

- Kaj si slovenski turisti želijo od potovanj in na potovanju? 2011. Humanitas, Umanotera, 11 str. URL: <http://www.humanitas.si/data/useruploads/files/1308836685.pdf> (citirano 22. 12. 2013).
- Kariel, H. G., Kariel, P. E., 1982. Socio-cultural impacts of tourism: an example from the Austrian Alps. *Geografiska Annaler*, 64, str. 1–16.
- Kelly, J. R., 1995. Leisure and the family. V: Critcher, C., Bramham, P., Tomlinson, A. (ur.). *Sociology of Leisure. A Reader*. London, E & FN Spon, str. 44–54.
- Kemper, F.-J., 1977. Inner- und außerstädtische Naherholung am Beispiel der Bonner Bevölkerung. Ein Beitrag zur Geographie der Freizeit. *Arbeiten zur Rheinischen Landeskunde*, 42, 210 str.
- Kim, H., Borges, M. C., Chon, J., 2006. Impacts of environmental values on tourism motivation: The case of FICA, Brazil. *Tourism Management*, 27, str. 957–967.
- Kim, S. S., Prideaux, B., 2005. Marketing implications arising from a comparative study of international pleasure tourist motivations and other travel-related characteristics of visitors to Korea. *Tourism Management*, 26, str. 347–357.
- Klenosky, D., 2002. The "Pull" of Tourism Destinations: A Means-End Investigation. *Journal of Travel Research*, 40, str. 385–395.
- Koderman, M., 2014. Počitniška bivališča v Občini Piran. V: Cigale, D., Lampič, B., Potočnik Slavič, I., Repe, B. (ur.). *Geografsko raziskovanje turizma in rekreacije v Sloveniji*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 121–136.
- Koderman, M., Salmič, S., 2013. Prebivati ob "jezeru bliz' Triglava" : prostorska analiza počitniških bivališč v občini Bohinj. V: Mrak, I., Potočnik Slavič, I., Rogelj, B. (ur.). *Gorenjska v obdobju globalizacije*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, str. 111–126.
- Kolesarji skupaj proti prepovedi vožnje v naravi. 2012. URL: <http://www.gore-ljudje.net/novosti/73650/> (citirano 26. 3. 2014).
- Kowalczyk, A., 1993. Przyrodnicze uwarunkowania wypoczynku weekendowego mieszkańców Warszawy. V: Pietrzak, M. (ur.). *Ekologia krajobrazu w badaniach Terytorialnych Systemów Rekreacyjnych*. Poznań, Wydawnictwo Krajowego Instytutu Badań Samorządowych, str. 63–68.
- Kozak, M., 2002. Comparative analysis of tourist motivations by nationality and destinations. *Tourism Management*, 23, str. 221–232.
- Kraus, R., 1984. *Recreation and Leisure in Modern Society*. Third Edition. Glenview, Illinois, London, Scott, Foresman and Company, 427 str.
- Kuhn, L., 2007. Sustainable tourism as emergent discourse. *World Futures*, 63, str. 286–297.
- Li, X., Li, X. (R.), Hudson, S., 2013. The application of generational theory to tourism consumer behavior: An American perspective. *Tourism Management*, 37, str. 147–164.
- Lynch, M.-F., Duinker, P. N., Sheehan, L. R., Chute, J. E., 2011. The demand for Mi'kmaw cultural tourism: Tourist perspectives. *Tourism Management*, 32, str. 977–986.
- Lynch, T. P., Wilkinson, E., Melling, L., Hamilton, R., Macready A., Feary S., 2004. Conflict and Impacts of Divers and Anglers in a Marine Park. *Environmental Management*, 33, 2, str. 196–211.

- Lynn, N. A., Brown, R. D., 2003. Effects of recreational use impacts on hiking experiences in natural areas. *Landscape and Urban Planning*, 64, str. 77–87.
- Lyons, S., Mayor, K., Tol, R. S. J., 2009. Holiday destinations: Understanding the travel choices of Irish tourists. *Tourism Management*, 30, str. 683–692.
- MacLennan, J., Moore, R. L., 2011. Conflicts Between Recreation Subworlds: The Case of Appalachian Trail Long-Distance Hikers. *LARNet: The Cyber Journal of Applied Leisure and Recreation Research*, 13, 1, str. 1–17. URL: <http://lar.net.org/2011-04.pdf> (citirano 22. 1. 2014).
- Manaugh, K., El-Geneidy, A. M., 2013. Does distance matter? Exploring the links among values, motivations, home location, and satisfaction in walking trips. *Transportation Research Part A*, 50, str. 198–208.
- Manning, R. E., 2002. How Much is Too Much? Carrying Capacity of National Parks and Protected Areas. V: Arnberger, A., Brandenburg, C., Muhar, A., Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas. Conference Proceedings, str. 306–313. URL: <http://mmv.boku.ac.at/downloads/mmv1-proceedings.pdf> (citirano 22. 1. 2014).
- Mariot, P., 1977. Rekreačné prostredie ako organická súčasť životného prostredia. *Geografický časopis*, 29, 4, str. 354–369.
- Mathieson, A., Wall, G., 1990. *Tourism: economic, physical, and social impacts*. Burnt Mill, Longman, 208 str.
- McCabe, S., 2009. Who Needs A Holiday? Evaluating Social Tourism. *Annals of Tourism Research*, 36, 4, str. 667–688.
- McCabe, S., Johnson, S., 2013. The Happiness Factor In Tourism: Subjective Well-Being And Social Tourism. *Annals of Tourism Research*, 41, str. 42–65.
- McKercher, B., Chan, A., Lam, C., 2008. The Impact of Distance on International Tourist Movements. *Journal of Travel Research*, 47, 2, str. 208–224.
- McKercher, B., Lew, A. A., 2003. Distance Decay and the Impact of Effective Tourism Exclusion Zones on International Travel Flows. *Journal of Travel Research*, 42, str. 159–165.
- Mieczkowski, T. Z., 1978. The place of geography of tourism and recreation in the system of geography and in the field of leisure research. *Wiener geographische Schriften*, 51–52, str. 87–94.
- Moutinho, L., 2000. Trends in Tourism. V: Moutinho, L. (ur.), *Strategic Management in Tourism*. Wallingford, CABI Publishing, str. 3–16.
- Nastanitvena statistika, letni podatki – vsi objekti. Statistični urad RS. URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/02_21645_nastanitev_letno/02_21645_nastanitev_letno.asp (citirano 6. 12. 2014).
- National Travel Survey: England 2013. Statistical Release 29 July 2014. Department for Transport. 26 str. URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/342160/nts2013-01.pdf (citirano 4. 12. 2014).

- Neal, J., Sirgy, M. J., Uysal, M., 1999. The role of satisfaction with leisure travel/tourism services and experiences in satisfaction with leisure life and overall life. *Journal of Business Research*, 44, str. 153–163.
- Norman, G., 2010. Likert scales, levels of measurement and the “laws” of statistics. *Advances in Health Sciences Education*, 15, str. 625–632.
- Oppermann, M., 1995. Travel Life Cycle. *Annals of Tourism Research*, 22, 3, str. 535–552.
- Orozco Vargas, R., Molina Zúñiga, R., 2002. Actividad física, recreación y salud en el adulto mayor. *InterSedes: Revista de las Sedes Regionales*, 3, 4, str. 63–71.
- Pearce, P. L., Lee, U.-I., 2005. Developing the Travel Career Approach to Tourist Motivation. *Journal of Travel Research*, 43, str. 226–237.
- Perkins, H. E., Brown, P. R., 2012. Environmental Values and the So-Called True Ecotourist. *Journal of Travel Research*, 51, 6, str. 793–803.
- Pigram, J. J., Jenkins, J. M., 2006. *Outdoor Recreation Management*. London, New York, Routledge, 426 str.
- Pori, M., Pori, P., Sila, B., 2010. Ali starost vpliva na izbor najbolj priljubljenih športnorekreativnih dejavnosti? *Šport : revija za teoretična in praktična vprašanja športa*, 58, 1/2, str. 112–114.
- Pori, M., Sila B., 2010a. S katerimi športnorekreativnimi dejavnostmi se Slovenci najraje ukvarjamo? *Šport : revija za teoretična in praktična vprašanja športa*, 58, 1/2, str. 105–107.
- Pori, M., Sila, B., 2010b. Priljubljenost športnorekreativnih dejavnosti v povezavi s spolom in izobrazbo. *Šport : revija za teoretična in praktična vprašanja športa*, 58, 1/2, str. 108–111.
- Razlogi prebivalcev za neodhod na zasebno potovanje, letno. Statistični urad Republike Slovenije. URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/06_potovanja/20_21700_razlogi_neodhod_letno/20_21700_razlogi_neodhod_letno.asp (citirano 28. 4. 2014).
- Richards, G., 1996. Production and consumption of European cultural tourism. *Annals of Tourism Research*, 23, 2, str. 261–283.
- Rječnik turizma. 2001. Vukonić, B., Čavlek, N. (ur.). Zagreb, Masmedia, 536 str.
- Rodríguez, A., Látková, P., Sun, Y.-Y., 2008. The relationship between leisure and life satisfaction: application of activity and need theory. *Social Indicators Research*, 86, str. 163–175.
- Ross, S., Wall, G., 1999. Ecotourism: towards congruence between theory and practice. *Tourism Management*, 20, str. 123–132.
- Rus, V., Toš, N., 2005. Vrednote Slovencev in Evropejcev. Analiza vrednotnih orientacij Slovencev ob koncu stoletja. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, IDV, CJMMK, 461 str.
- Ryan, C., 2003. *Recreational tourism: demand and impacts*. Clevedon itd., Channel View Publications, 358 str.
- Salmič, S., Koderman, M., 2013. Prostorska analiza počitniških bivališč v Občini Kranjska Gora. *Geografski vestnik*, 85, 1, str. 9–24.

- Schäfflein, S., 1994. Freizeit als Faktor der Stadtentwicklungspolitik und -planung. Stadtmarketing für mehr Lebensqualität? Rhein-mainische Forschungen, 113, 298 str.
- Schnell, P., 2004. Tagesausflugsverkehr. V: Becker, C., Hopfinger, H., Steinecke, A. (ur.). Geographie der Freizeit und des Tourismus. Bilanz und Ausblick. München, Wien, Oldenbourg, str. 273–284.
- Schor, J. B., 2006. Overturning the Modernist Predictions: Recent Trends in Work and Leisure in the OECD. V: Rojek, C., Shaw, S. M., Veal, A. J. (ur.). A Handbook of Leisure Studies. Basingstoke, Palgrave Macmillan, str. 203–215.
- Schuhmann, P. W., Schwabe, K. A., 2004. An Analysis of Congestion Measures and Heterogeneous Angler Preferences in a Random Utility Model of Recreational Fishing. Environmental and Resource Economics, 27, str. 429–450.
- Seddighi, H. R., Nuttall, M. W., Theocharous, A. L., 2001. Does cultural background of tourists influence the destination choice? An empirical study with special reference to political instability. Tourism Management, 22, str. 181–191.
- Shailes, A., Senior, M. L., Andrew, B. P., 2001. Tourists' travel behaviour in response to congestion: the case of car trips to Cornwall, United Kingdom. Journal of Transport Geography, 9, str. 49–60.
- Sila, B., 2010. Delež športno dejavnih Slovencev in pogostost njihove športne dejavnosti. Šport : revija za teoretična in praktična vprašanja športa, 58, 1/2, str. 94–99.
- Silverstein, M., Parker, M. G., 2002. Leisure Activities and Quality of Life Among the Oldest Old in Sweden. Research on Aging, 24, 5, str. 528–547.
- Sirakaya, E., Woodside, A. G., 2005. Building and testing theories of decision making by travellers. Tourism Management, 26, str. 815–832.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika. Spletna izdaja. 2000. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. URL: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (citirano 15. 5. 2014).
- Strategija razvoja slovenskega turizma 2012–2016. Partnerstvo za trajnostni razvoj slovenskega turizma. 2012. Vlada Republike Slovenije, 113 str. URL: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/turizem/Turizem-strategije_politike/Strategija_turizem_sprejeto_7.6.2012.pdf (citirano 4. 9. 2014).
- Sun, D., D. Walsh, D., 1998. Review of studies on environmental impacts of recreation and tourism in Australia. Journal of Environmental Management, 53, str. 323–338.
- Šnepf, M., 2010. Geografska problematika motorizirane rekreacije na primeru vzhodnega Pohorja. Diplomsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 103 str.
- The Dictionary Of Human Geography. 5th Edition. 2009. Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M. J., Whatmore, S. (ured.). Chichester, Wiley-Blackwell, 1052 str.
- The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 : Reducing Barriers to Economic Growth and Job Creation. 2013. Blanke, J., Chiesa, T. (ur.). Geneva, World Economic Forum, 485 str.
- Thélin, G., 1983. Freizeitverhalten im Erholungsraum. Geographica Bernensia, P8, 208 str.

- Thornton, P. R., Shaw, G., Williams, A. M., 1997. Tourist group holiday decision making and behavior: The influence of children. *Tourism Management*, 18, 5, str. 287–297.
- Thrane, C., 1997. Values as segmentation criteria in tourism research: the Norwegian Monitor approach. *Tourism Management*, 18, 2, str. 111–113.
- Tumes, K., 2007. Out of my way: Using qualitative methods to understand recreation conflict between bushwalkers and mountain bike riders. *Anthropological Notebooks*, 13, 1, str. 45–55.
- Turistična potovanja po značilnostih potovanj, letno. Statistični urad Republike Slovenije. URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/06_potovanja/30_21702_znacilnosti_letno/30_21702_znacilnosti_letno.asp (citirano 22. 6. 2014).
- Udeležnost prebivalcev na turističnih potovanjih, letno. Statistični urad Republike Slovenije. URL: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/21_gostinstvo_turizem/06_potovanja/10_21698_udelezenost_letno/10_21698_udelezenost_letno.asp (citirano 28. 4. 2014).
- UNWTO Tourism Highlights, 2014 Edition. 2014. Madrid, World Tourism Organization (UNWTO), 15 str.
- Uporaba motornih sani v Sloveniji. 2009. URL: <http://www.gore-ljudje.net/novosti/42306/> (citirano 26. 3. 2014).
- Vaske, J. J., Carothers, P., Donnelly, M. P., Baird, B., 2000. Recreation Conflict among Skiers and Snowboarders. *Leisure Sciences*, 22, str. 297–313.
- Vaske, J. J., Needham, M. D., Cline Jr., R. C., 2007. Clarifying interpersonal and social values conflict among recreationists. *Journal of Leisure Research*, 39, 1, str. 182–195.
- Vittersø, J., Chipeniuk, R., Skår, M., Vistad, O. I., 2004. Recreational conflict is affective: The case of cross-country skiers and snowmobiles. *Leisure Sciences*, 26, 3, str. 227–243.
- Vuillemin, A., Boini, S., Bertrais, S., Tessier, S., Oppert, J.-M., Hercberg, S., Guillemin, F., Briançon, S., 2005. Leisure time physical activity and health-related quality of life. *Preventive Medicine*, 41, str. 562–569.
- Wall, G., 1997. Is ecotourism sustainable? *Environmental Management*, 21, 4, str. 483–491.
- Wendel-Vos, G. C. W., Schuit, A. J., Tijhuis, M.A.R., Kromhout, D., 2004. Leisure time physical activity and health-related quality of life: Cross-sectional and longitudinal associations. *Quality of Life Research*, 13, str. 667–677.
- Wheeller, B., 1993. Sustaining the ego. *Journal of Sustainable Tourism*, 1, 2, str. 121–130.
- Wolf, K., Gathof, K., 1981. Nutzungsstrukturen in der Naherholung. *Materialien*, 7, 143 str.
- Yeoman, I., 2008. *Tomorrow's Tourist: Scenarios & Trends*. Amsterdam itd., Elsevier, 357 str.
- Zagoršek, H., Jaklič, M., Bregar, L., Hribnik, A., Raškovič, M., 2008. Ocena ekonomskega pomena turizma v Sloveniji v letu 2003 in ekstrapolacija za leto 2006 (po metodologiji Satelitski računi za turizem). Ljubljana, Ministrstvo za gospodarstvo RS, 115 str. URL: <http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/razpisi/JN/DT/Brosura-TSA.pdf> (citirano 10. 9. 2011).
- Zakon o spodbujanju razvoja turizma. 2004. Uradni list RS, 2, str. 207–216.

- Zhang, H. Q., Qu, H., Tang, V. M. Y., 2004. A case study of Hong Kong residents' outbound leisure travel. *Tourism Management*, 25, str. 267–273.
- Žonta, I., 1990. Normativizem in tehnična komponenta rekreacije v gozdu. V: *Rekreacijska vloga gozda*. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, str. 34–56.

Seznam preglednic

Preglednica 1: Delež (v %) prebivalcev Slovenije, ki se niso udeležili zasebnih potovanj v letih 2012 in 2013.	28
Preglednica 2: Prenočitve domačih in tujih turistov v Sloveniji po vrstah občin leta 2013.	35
Preglednica 3: Najpogostejši način dostopa do izletniških ciljev.	41
Preglednica 4: Vrste objektov, v katerih so anketiranci najpogosteje prenočevali.....	44
Preglednica 5: Dejavnosti, s katerimi so se anketiranci na izletih najpogosteje ukvarjali.....	44
Preglednica 6: Povezava starosti anketirancev in izletniške aktivnosti.....	46
Preglednica 7: Značilnosti izletniškega ravnanja pri različnih starostnih skupinah anketirancev (% odgovorov).	47
Preglednica 8: Povezava izobrazbe anketirancev in izletniške aktivnosti.	47
Preglednica 9: Prostočasno ravnanje pri anketirancih z različno izobrazbo (% odgovorov).	48
Preglednica 10: Pomen posameznih značilnosti območja pri izbiri izletniškega cilja (% odgovorov/ocen)	49
Preglednica 11: Moteči dejavniki na izletniških območjih po mnenju anketirancev (% odgovorov/ocen).	51
Preglednica 12: Socio-demografske značilnosti "pohodnikov" in "družabnežev" (deleži v %).	55
Preglednica 13: Pomen značilnosti območja za izbiro izletniškega cilja pri dveh skupinah anketirancev, ki se ukvarjata z različnimi izletniškimi dejavnostmi ("pohodniki" in "družabneži"; % odgovorov).	56
Preglednica 14: Moteče značilnosti izletniškega območja za skupini anketirancev, ki se ukvarjata z različnimi izletniškimi dejavnostmi ("pohodniki" in "družabneži"; % odgovorov).	57
Preglednica 15: Kaj je za anketirance prosti čas.....	59
Preglednica 16: Strinjanje anketirancev z nekaterimi trditvami o prostem času (% odgovorov).	60
Preglednica 17: Stališča anketirancev o prostem času v povezavi z njihovim zaposlitvenim statusom (% odgovorov).	63
Preglednica 18: Povezava stališč anketirancev o prostem času in turističnih potovanjih ter pogostost njihovih turističnih potovanj.	65
Preglednica 19: Pomen turističnih potovanj za anketirance glede na njihov zaposlitveni status (% anketirancev, ki so izbrali določen odgovor).....	68
Preglednica 20: Pomen turističnih potovanj za anketirance po starostnih skupinah (% anketirancev, ki so izbrali določen odgovor).....	69
Preglednica 21: Dejavniki, ki so pomembni pri izbiri dopustniškega/počitniškega cilja (% odgovorov).	71
Preglednica 22: Pripravljenost za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe (% odgovorov).	74

Preglednica 23: Povezava izobrazbe anketirancev in pripravljenosti za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe.	75
Preglednica 24: Pripravljenost za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe glede na izobrazbo anketirancev (% odgovorov).....	76
Preglednica 25: Povezava starosti in pripravljenosti za višje plačilo za različne elemente/značilnosti turistične ponudbe.	77
Preglednica 26: Pripravljenost za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe glede na starost anketirancev (% odgovorov).....	78

Seznam slik

Slika 1: Največ daljših turističnih potovanj slovenskih turistov ima cilj v obmorskih turističnih krajih (na sliki Portorož).....	29
Slika 2: Deset občin z največjim številom prenočitev domačih turistov v letu 2013.....	32
Slika 3: Deset občin z največjim številom prenočitev tujih turistov v letu 2013.	32
Slika 4: Delež prenočitev domačih turistov po občinah v letu 2013.	33
Slika 5: Število prenočitev domačih turistov po občinah v letu 2013.	33
Slika 6: Vrste turističnih občin po klasifikaciji Statističnega urada Republike Slovenije.....	34
Slika 7: Delež prenočitev domačih turistov po slovenskih občinah leta 2013 v primerjavi z deležem na državni ravni.	35
Slika 8: Obdobja pogostejšega odpravljanja na izlete (% odgovorov).....	40
Slika 9: Deleži anketirancev glede na potovalno skupino (družbo na izletih) v okviru izletniških potovanj.....	41
Slika 10: Najpogostejša oddaljenost izletniških ciljev (deleži odgovorov v %).	42
Slika 11: Sekundarna počitniška bivališča so med nastanitvenimi objekti, v katerih je prenočevanje v okviru krajših turističnih potovanj najbolj pogosto.....	43
Slika 12: Obisk gostinskega lokala je pogosta priložnostna dejavnost.....	45
Slika 13: Pomen posameznih značilnosti območja pri izbiri izletniškega cilja (% odgovorov/ocen).	49
Slika 14: Moteči dejavniki na izletniških območjih po mnenju anketirancev (% odgovorov/ocen).	51
Slika 15: Motenje s strani drugih obiskovalcev (% odgovorov).	52
Slika 16: Različne oblike rekreacije vključujejo hojo v odprti pokrajini oziroma naravnem okolju... ..	54
Slika 17: Strinjanje anketirancev z nekaterimi trditvami o prostem času (% odgovorov).....	61
Slika 18: Kaj anketirancem pomeni turistično potovanje (% anketirancev).....	66
Slika 19: Primerjava pomena, ki ga imajo izletniška in počitniška potovanja za anketirance (% odgovorov). ..	70
Slika 20: Dejavniki, ki so pomembni pri izbiri dopustniškega/počitniškega cilja (% odgovorov).	72
Slika 21: Pripravljenost za plačilo višje cene za določene značilnosti turistične ponudbe (% odgovorov). ..	73

STVARNO KAZALO

A

alpsko smučanje 23–25, 44, 50, 52
anketna raziskava 17, 18, 22–25, 28, 31,
37–83
Avstrija 21, 28

B

Bled 31, 57
bližnja rekreacija 19–22, 25, 83

D

delovni teden 19, 22, 23, 38, 69
domači turisti 14, 31–36
dopust 12, 30, 37, 58–60, 65, 67, 69, 71,
81, 83
dostopnost 16, 23, 50, 71, 73, 80, 81

E

ekoturizem 18

G

gneča 14, 52, 81
gornišvo 24, 44, 52, 53
gostinska ponudba
glej gostinski lokal
gostinski lokal 19, 40, 41, 44, 45, 49–51, 56

H

hoteli 30, 43, 44
Hrvaška 21, 28, 29, 71
hrup 14, 15, 50–52, 56, 57, 73–78, 81

I

izleti 8, 19–22, 25, 37–58, 80–83
izletniški cilji 8, 19, 20, 25, 39, 41, 42, 46–
50, 52, 56, 57, 71, 83
izletniško območje 20, 39, 48–53, 55–57

J

javni promet 40, 51, 57

K

kakovost prostega časa 8, 13, 14, 37, 50,
53, 57, 58, 81, 83
kakovost življenja 12–14, 46, 60–65, 82, 83
kolesarjenje 15, 24, 40, 44, 52, 58, 80
konec tedna 19, 22, 23, 25, 38, 40, 66, 67,
69

L

Ljubljana 22, 23, 25, 31, 34, 35

N

nastanitvena statistika 21, 31–36
nastanitvene zmogljivosti 7, 18, 30, 31, 43,
44, 72–79
glej tudi hoteli

O

običajno okolje 10–12, 16, 22, 67, 82
obmorski turizem 29, 30, 34–36
oddaljenost ciljnih območij 17, 19–21, 25,
30, 39, 42, 46–48, 50, 71, 82
okoljska in družbena odgovornost 18, 74,
82
osebni dohodki 47, 60–65, 77

P

planinstvo 24, 44, 45, 52–54
počitniška bivališča 25, 30, 43, 44
počitniška potovanja 12, 13, 16, 18, 20, 37,
38, 58–79, 81–83
pohodništvo 14, 15, 44, 45, 50, 52–58
pomanjkanje prostega časa 27, 28, 64, 83
prenočitve 21, 27–35, 43, 44, 46, 48, 65,
66

prepotovane razdalje 19–21, 25, 42, 82, 83
 prevozna sredstva 30, 40, 41, 51
 prosti čas 7–13, 22–25, 37–38, 58–65, 80–84

prostočasne dejavnosti 7, 9, 10, 12–15, 22–25, 36, 37, 39–41, 44, 45, 49–53, 56, 59, 70, 71, 80–82

R

rekreacija 9–15, 19, 20, 22–25, 39–42, 44, 53, 54, 81–83
 rekreacija na prostem 22, 23, 39, 51
 rekreacijski konflikti 14, 15, 51, 80, 81

S

sekundarna počitniška bivališča
glej počitniška bivališča
 smučanje
glej alpsko smučanje
 socialni turizem 13
 sprehodi 20, 22–24, 40, 44, 45, 52

Š

športna rekreacija 10, 23, 24, 39–41, 44, 52, 53

T

trajanje turističnih potovanj 11, 16, 20, 29, 30, 80, 83
 tuji turisti 17, 31, 32, 35
 turistična ponudba 8, 17–19, 30, 31, 59, 70–79, 82
 turistična potovanja 7–9, 11–13, 16, 18–22, 25, 27–31, 36–38, 43–46, 48, 58–83
 turistične občine 31–36
 turistični kraj 18, 29, 35, 36, 72, 82
 turistični obisk 17, 19, 21, 30, 31, 34–36
 turizem 7–14, 16–18, 30, 60, 72–74, 77, 82, 83

Z

zdraviliški turizem 30, 31, 34–36

Doslej izdane publikacije iz zbirke E-GeograFF

E-GeograFF 1 – 2010

Uroš Stepišnik: Udornice v Sloveniji

E-GeograFF 2 – 2011

Uroš Stepišnik, Manja Žebre: Glaciokras Lovčena

E-GeograFF 3 – 2011

Uroš Stepišnik: Reliktni vršaji kontaktnega krasa

E-GeograFF 4 – 2012

Petra Gostinčar, Uroš Stepišnik: Geomorfološke značilnosti Kočevskega Roga in Kočevske Male gore s poudarkom na fluviodenudacijskem površju

E-GeograFF 5 – 2012

Lea Nemec, Tatjana Resnik Planinc: Razvijanje kompetentnosti bodočih učiteljev geografije na primeru učne strategije pojmovnih mrež

E-GeograFF 6 – 2013

Blaž Kodelja, Manja Žebre, Uroš Stepišnik: Poledenitev Trnovskega gozda

E-GeograFF 7 – 2013

Dušan Plut, Tajan Trobec, Barbara Lampič: Regionalni viri Slovenije. Vodni viri Bele Krajine

O avtorju

Dejan Cigale je zaposlen na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Njegovo raziskovalno in pedagoško delo sega na različna področja družbene geografije, v največji meri pa se ukvarja z geografijo turizma in prostega časa.

Poudarki iz recenzije

Znanstvena monografija *Prostočasna potovanja in slovensko prebivalstvo* dr. Dejana Cigaleta je sodobno znanstveno delo s področja družbene geografije. Osrednji del monografije predstavljata obsežni kvantitativni raziskavi, ki ju je avtor zasnoval z namenom proučitve prostočasnega ravnanja prebivalcev Slovenije v povezavi s krajšimi in daljšimi turističnimi potovanji. Glavnina sorodnih študij je bila v slovenskem prostoru opravljena tekom osemdesetih in devetdesetih let 20. stoletja, zato prinaša pričujoča monografija nadvse dobrodošlo in pomembno posodobitev spoznanj o tovrstnih prostočasnih aktivnostih.

dr. Miha Koderman

Avtor v monografiji obravnava problematiko prostočasnih potovanj slovenskega prebivalstva z različnih zornih kotov. Posebno pozornost namenja tudi nekaterim vprašanjem, ki so bila doslej v slovenski geografski literaturi obravnavana le v manjši meri. Tako dopolnjuje podobo prostočasnega ravnanja ter opozarja na nekatere aktualne značilnosti in procese na področju prostega časa, ki ga slovensko prebivalstvo doživlja kot pomemben sestavni del svojega življenja.

dr. Uroš Horvat

E-GeograFF

Monografije iz serije E-GeograFF predstavljajo izvirne raziskovalne dosežke in rezultate znanstvenega ter strokovnega dela sodelavcev Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Namenjene so strokovni javnosti, študentom, učiteljem geografije in vsem, ki jih zanimajo poglobljene razlage aktualnih prostorskih procesov, problemov in izzivov.